

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko - rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Programi za poticanje rane pismenosti

Ana Stipić

Zagreb, rujan 2016. godine

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko - rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Programi za poticanje rane pismenosti

Ana Stipić

Prof.dr.sc. Mirjana Lenček

Zagreb, rujan 2016. godine

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „**Programi za poticanje rane pismenosti**“ i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Ana Stipić

Mjesto i datum: Zagreb, 8. rujna 2016. godine

Programi za poticanje rane pismenosti

Ana Stipić
Prof. dr. sc. Mirjana Lenček
Logopedija

Sažetak

Pismenost je najsnažniji pokretač ljudskog razvoja čiji temelji leže u razdoblju prije početka formalnog obrazovanja. Iz tog razloga, stvaranje jednakih uvjeta za usvajanje vještina rane pismenosti čini neizostavnu obavezu i odgovornost države, predškolskih institucija i svih stručnjaka uključenih u odgojno-obrazovni proces. U Republici Hrvatskoj, sadržaj predškolskih programa nije jasno definiran i prisutna je velika neujednačenost u razini spremnosti za školu. Iz navedenog proizlazi potreba za određivanjem konkretnih vještina koje je neophodno uključiti u program poticanja rane pismenosti te potreba za proučavanjem postojećih inozemnih programa koji mogu poslužiti kao primjer. Mogućnosti oblikovanja programa za hrvatski jezik, s obzirom na dobivene podatke o ključnim vještinama i postojećim programima, predstavljaju problemsko pitanje ovog rada. Cilj rada je doprinijeti mogućnostima stvaranja konkretnog programa za poticanje rane pismenosti, primjenjivog u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Struktura rada sadrži teorijsku osnovu o važnosti i načinima poticanja ključnih vještina rane pismenosti, kratki prikaz hrvatskog programa „Od jezika do pismenosti“ te deskriptivnu analizu dvaju američkih programa: „School - Home Links Reading Kit: Kindergarten Activities“ i „Read it Again-PreK“ programa. U skladu s istraživanjima, sadržaj američkih programa je prikazan u okviru pet vještina rane pismenosti; fonološke svjesnosti, poznavanja slova, rječnika, pripovijedanja i znanja o tisku. Uz opis uputa i materijala za provođenje aktivnosti te prilagodbu navedenog za hrvatski jezik, prikaz svakog programa završava osvrtom na prednosti i nedostatke te mogućnostima primjene u hrvatskim predškolskim institucijama. Sve navedeno dovodi do zaključka o postojanju dobrih mogućnosti za oblikovanje konkretnog hrvatskog programa na temelju prikazanih, te vrijednosti strukturiranosti i jasnih primjera za prevenciju neujednačene spremnosti za školu kod djece i mogućih dugoročnih teškoća u čitanju i pisanju.

Ključne riječi: rana pismenost, vještine, predškolski programi, prilagodba za hrvatski jezik

Programmes for Early Literacy Intervention

Ana Stipić
Professor, Mirjana Lenček, PhD
Speech and language pathology

Abstract

Literacy is the most powerful initiator of human development. Its foundation lies in the period before the beginning of formal education and, for this reason, the creation of equal conditions for the acquisition of early literacy skills is an indispensable obligation and responsibility of the State, pre-school institutions and all professionals involved in the educational process. However, in Croatia, the content of pre-school programmes is not clearly defined and there is a great disparity in the level of school readiness among first grade students. Therefore, it is necessary to define specific skills that need to be included in the early literacy programme, and to study the existing international programmes that can serve as an example. The leading question of this paper is the potential of making a programme for Croatian language, based on the collected data about necessary skills and existing programmes. The main objective is to contribute to the possibility of creating a specific programme to encourage early literacy, applicable to institutions of early and pre-school education in Croatia. The methods used in this paper include descriptive analysis of two American programmes: 'School - Home Links Reading Kit : Kindergarten Activities' and 'Read it Again - PreK!', brief review of Croatian programme 'Od jezika do pismenosti', and display of theoretical basis of the importance and ways to encourage certain skills. Based on numerous studies, the content of both American programmes is presented according to the five early literacy skills: phonological awareness, letter knowledge, vocabulary, narrative and print knowledge. With the description of instructions and materials for the implementation of activities and adjustments for Croatian language, the review of each programme closes with a discussion on the advantages and disadvantages, and possible adjustments of these programmes to suit Croatian pre-school institutions. All of the above demonstrates there is a potential in designing a Croatian programme based on the collected data. It also emphasizes the value of structure and distinct examples in prevention of unequal school readiness and possible long-term difficulties in reading and writing.

***Key words:** early literacy, skills, pre-school programs, adjustment for Croatian language*

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Programi poticanja rane pismenosti	2
1.2. Važnost predškolskih programa	3
1.3. Vještine koje je neophodno uključiti u programe poticanja rane pismenosti	4
1.3.1. Fonološka svjesnost.....	4
1.3.2. Imenovanje/poznavanje slova.....	6
1.3.3. Rječnik	8
1.3.4. Pripovijedanje.....	9
1.3.5. Znanje o tisku (interes i svijest)	10
1.3.6. Zaključno o načinima poticanja vještina rane pismenosti.....	11
2. Racionala za izradu rada.....	13
3. Problemsko pitanje, cilj i struktura rada.....	14
4. Programi poticanja rane pismenosti u inozemstvu	15
4.1. Program „School - Home Links Reading Kit: Kindergarten Activities“	15
4.1.1. Sadržaj programa.....	16
4.1.2. Opis aktivnosti	17
4.1.3. Osvrt na program	46
4.2. Program „Read It Again - PreK!“	47
4.2.1. Sadržaj programa.....	48
4.2.2. Opis aktivnosti	49
4.2.3. Dodatni sadržaj: strategija podučavanja, ciljevi i liste za procjenu.....	75
4.2.4. Osvrt na program	79
5. Programi poticanja rane pismenosti u Republici Hrvatskoj	80
5.1. Program „Od jezika do pismenosti“	81
5.1.1. Sadržaj programa.....	82
5.1.2. Opis aktivnosti - struktura programa	82
5.1.3. Opis aktivnosti - primjer jedne programske cjeline	83
5.1.4. Dodatni sadržaj: Brain Gym	84
5.1.5. Osvrt na program	87
6. Zaključak	88
7. Literatura	90

Popis priloga

Prilog 1. Kratke riječi	18
Prilog 2. Raščlamba kratkih riječi	18
Prilog 3. Početni glas	19
Prilog 4. Jednostavna raščlamba.....	19
Prilog 5. Veza slovo-glas.....	20
Prilog 6. Izdvajanje početnog glasa.....	21
Prilog 7. Početni glas i slovo	21
Prilog 8. Završni glas.....	22
Prilog 9. Slova u riječi.....	22
Prilog 10. Početni glas u riječi.....	23
Prilog 11. Iste riječi	23
Prilog 12. Ista slova	23
Prilog 13. Izbaci uljeza.....	24
Prilog 14. Prepoznavanje rime	24
Prilog 15. Stvaranje rime.....	24
Prilog 16. Riječ, slovo, glas.....	25
Prilog 17. Slogovi (1 i 2).....	25
Prilog 18. Slogovi (2 i 3).....	26
Prilog 19. Glasovna raščlamba	26
Prilog 20. Pronađi slovo	27
Prilog 21. Riječi i slova	27
Prilog 22. Mala abeceda	28
Prilog 23. Prepoznavanje slova	28
Prilog 24. Slova.....	29
Prilog 25. Ista slova u skupini	29
Prilog 26. Velika abeceda.....	30
Prilog 27. Mala i velika slova.....	31
Prilog 28. Malo slovo	31
Prilog 29. Veliko slovo.....	31
Prilog 30. Prijedlozi.....	32
Prilog 31. Veza između riječi	33
Prilog 32. Oblici	33
Prilog 33. Briga za knjige.....	37
Prilog 34. Brojevi	38
Prilog 35. Volim se igrati	38
Prilog 36. Boje.....	39
Prilog 37. Početak, sredina i kraj riječi.....	40
Prilog 38. Dobar pas	40
Prilog 39. Mmm, fino!.....	40
Prilog 40. Slika	41
Prilog 41. Rečenica i riječi	43
Prilog 42. Globalno čitanje.....	43
Prilog 43. Česte riječi	44
Prilog 44. Konkreti	44

Prilog 45. Predmeti.....	44
Prilog 46. Znakovi upozorenja	45
Prilog 47. Registracijske oznake	45
Prilog 48. Rima na -ak.....	50
Prilog 49. Rima na -va.....	50
Prilog 50. Rima na -ed.....	51
Prilog 51. Kartice s rimom	52
Prilog 52. Glasovi /f/ i /m/.....	55
Prilog 53. Glasovi /s/ i /v/.....	55
Prilog 54. Glasovi /b/ i /n/	56
Prilog 55. Glas /t/.....	57
Prilog 56. Oboji krug.....	60
Prilog 57. Kartice s brojevima.....	61
Prilog 58. Imenice	63

Popis tablica

Tablica 1. Sadržaj programa "School Home Links".....	16
Tablica 2. Sadržaj programa "Read it Again -PreK"	48
Tablica 3. Lista za procjenu napretka.....	78
Tablica 4. Struktura programa „Od jezika do pismenosti“	82
Tablica 5. "Od jezika do pismenosti" - Primjer jedne cjeline.....	83
Tablica 6. Brain Gym - Produbljivanje stavova	85
Tablica 7. Brain Gym - Energetske vježbe.....	85
Tablica 8. Brain Gym - Aktivnosti izduživanja.....	86
Tablica 9. Brain Gym - Pokreti središnje linije tijela.....	86

1. Uvod

Povodom Svjetskog dana pismenosti koji se održava 8. rujna, UNESCO je uputio sljedeću poruku: "Pismenost je ljudsko pravo, sredstvo osobne autonomije i važan čimbenik za razvoj pojedinca, ali i društva u cjelini. Pismenost je najsnažniji pokretač održivog razvoja". (www.unesco.org/ pristupljeno 08.09.2013.) Međutim, unatoč civilizacijskom, kulturološkom i tehnološkom napretku, problem nepismenosti stanovništva ne nestaje.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (www.dzs.hr/ pristupljeno 01.06.2016.), unatoč obaveznom osnovnoškolskom obrazovanju, čak 8,76% stanovništva Republike Hrvatske u dobi između 10 i 29 godina starosti je nepismeno. Pritom je odgovornost školskog obrazovnog sustava neosporna, no često se zaboravlja da se na klimavim temeljima ne može sagraditi kuća. A temelj pismenosti leži u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja.

Mnoge su države prepoznale važnost rane intervencije ili prevencije teškoća u opismenjavanju te su stvorile zakonsku obavezu pohađanja predškolskog programa. Od 31. kolovoza 2014., u Hrvatskoj je na snazi Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 94/13, Članak 23.a) kojim program predškole postaje obavezan za svu djecu u godini prije polaska u osnovnu školu. Zakonom je propisano trajanje programa od 250 sati (i ne manje od 150 sati) tijekom kojih djeca trebaju usvojiti kompetencije potrebne za uspješno svladavanje školskog gradiva. Međutim, usprkos propisanom broju sati, sadržaj programa još nije jasno definiran pa je način provedbe predškole zapravo prepušten znanju i motiviranosti odgajatelja (Peretić, Padovan i Kologranić Belić, 2015).

Prema iskustvu učitelja prvih razreda osnovne škole, takav način provedbe predškole dovodi do nejednake usvojenosti vještina rane pismenosti i neujednačene spremnosti za školu, što predstavlja velik problem za održavanje dinamike nastave koja bi odgovarala mogućnostima svakog pojedinog učenika. Jedan od načina pristupa ovom problemu je stvaranje jedinstvenog, strukturiranog i sistematičnog programa za poticanje vještina rane pismenosti unutar predškolskih institucija, u svrhu prevencije nedovoljne spremnosti za školu i dugoročnih problema u savladavanju akademskih izazova.

1.1. Programi poticanja rane pismenosti

U Sjedinjenim Američkim Državama postoji mnogo predškolskih programa koji su osmišljeni na razini pojedine savezne države ili na razini istraživačkog centra. Programi na državnoj razini poput „Head Start“ programa, namijenjeni su poticanju svih razvojnih domena kod djece čiji su roditelji slabijeg imovinskog statusa, kako bi se spriječile teškoće u kasnijem obrazovanju. „Head Start Early Learning Outcomes Framework“ je dio programa predviđen za djecu predškolske dobi, a podijeljen je na pet glavnih razvojnih cjelina od kojih centralnu cjelinu čini područje jezika i rane pismenosti. Ovaj program je veoma sličan hrvatskom Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje; oba dokumenta sadrže smjernice za djetetov kognitivni, motorički, socijalni i emocionalni razvoj u predškolskoj dobi, ali bez konkretnih i strukturiranih uputa za poduku. Međutim, ovakvi programi na razini države su nužni jer stvaraju okvire unutar kojih je moguće stvoriti konkretne predškolske programe, pa i programe za poticanje rane pismenosti.

Primjeri takvih programa koji su proizašli iz američkih istraživačkih centara su „Read it Again! Pre-K“ i „School-Home Links Reading Kit: Kindergarten Activities“. Navedeni programi su strogo strukturirani i sistematični, s točno određenim ciljevima, načinima poduke i potrebnim materijalima. Međutim, za provedbu takvih programa je nužna posebna edukacija odgajatelja i stručnih suradnika, prilagodba prostora te nabava potrebnih materijala što sve iziskuje dodatno novčano ulaganje od strane ustanove i dodatno uključivanje u rad zaposlenika koji provode program.

Unatoč potrebi za većim novčanim ulaganjem za provedbu navedenih programa, važno je napomenuti da mnoga istraživanja ukazuju na dugoročnu korist od predškolskih programa (Barnett, 1995., Snow, Burns i Griffin, 1998., Barnett i Belfield, 2006., Barnett i Frede 2010.) i njihov pozitivan utjecaj na kognitivni i akademski razvoj pojedinaca. Takav razvoj dugoročno dovodi do rasta i razvoja čitavog društva, utječe na smanjenje potrebe za posebnim obrazovnim uvjetima (ukoliko se na vrijeme preveniraju teškoće koje izviru iz nedovoljno razvijenih vještina rane pismenosti) pa do razvoja višeg stupnja pismenosti i obrazovanosti stanovništva, što utječe na gospodarski razvoj svake države.

1.2. Važnost predškolskih programa

Meta - analizom 36 studija o utjecaju predškolskih programa na kognitivni i socijalni razvoj (Barnett, 1995), dobiveni su rezultati koji svjedoče o velikom kratkoročnom utjecaju na kvocijent inteligencije i značajnom dugoročnom utjecaju na školski uspjeh i socijalnu prilagodbu. Osim izravnog utjecaja na vještine čitanja i pisanja, velik broj znanstvenih istraživanja navodi i važnost rane pismenosti za akademska i profesionalna postignuća (Fazio, Naremore i Connell 1996.; Adams, 2001.; Neuman i Dickinson, 2002). Također je primijećen poseban utjecaj predškolskih programa kod djece s teškoćama u razvoju. Razvoj kognitivnih vještina dovodi do smanjenja potrebe za posebnim edukacijskim programima i stvaranja mogućnosti za veći akademski uspjeh. Barnett (2006) ističe kako predškolski programi imaju dugoročan utjecaj na specifične kognitivne sposobnosti poput čitanja i matematičkih vještina.

Čitanje i pisanje su vještine koje otvaraju put za osobni i akademski razvoj te je nužno stvoriti jednake uvjete za usvajanje tih vještina i pružiti ih svim pojedincima na vrijeme, u predškolskoj dobi. Antilla (2013) ističe da na uspjeh u čitanju i koliko će djeca uistinu čitati kroz obrazovni period, ne utječe samo njihova vještina već i osobni stav o čitanju. Stav o čitanju se stječe kroz najraniju dob i pod velikim je utjecajem roditelja i odgajatelja, a zanemarivanje teškoća u usvajanju predvještina čitanja i pisanja te izostanak primjerene poduke dovodi do stvaranja otpora koji dodatno otežava napredak. Vellutino i Scanlon (2001) ističu da se mnogi problemi u čitanju mogu izbjeći ako se osigura pravilna poduka u predškolskim institucijama. Pritom je važno istaknuti da je primarni korak u preveniranju teškoća u čitanju i pisanju smanjenje broja djece koja dolaze u prvi razred s nedovoljno usvojenim vještinama rane pismenosti (Snow, Burns i Griffin, 1998). Način za ostvarivanje tog prvog koraka je povećanje kontrole sadržaja i načina poticanja tih vještina u predškolskoj dobi, bilo od strane roditelja ili institucija za predškolski odgoj i obrazovanje. Kvaliteta postojećih programa iznimno varira što utječe na konačan akademski uspjeh ali i stvara nepravedan sraz između učenika koji su bili izloženi različitim programima prije početka obrazovanja samog početka obrazovnog procesa (Barnett, 2001).

Kako bi se spriječio navedeni problem, prije stvaranja jedinstvenog programa za poticanje rane pismenosti nužno je definirati sadržaj i način provedbe odnosno koje su vještine neophodne za razvoj rane pismenosti i kako omogućiti njihovo usvajanje svim školskim obveznicima.

1.3. Vještine koje je neophodno uključiti u programe poticanja rane pismenosti

Definiranje jezičnih segmenata koji najbolje prikazuju ranu pismenost i predviđaju kasniji uspjeh u čitanju i pisanju važno je zbog mogućnosti oblikovanja uspješnih programa poticanja predvještina čitanja i pisanja, a posebice intervencijskih postupaka za djecu s otežanim razvojem i usvajanjem tih predvještina (Kuvač Kraljević i sur., 2014).

Prema Kuvač Kraljević i Lenček (2012), ranu pismenost čine vještine, znanja i stavovi važni za ovladavanje čitanjem tijekom formalnog poučavanja tim vještinama i znanjima, među kojima se posebno se ističe sljedećih šest: fonološka svjesnost, imenovanje/prepoznavanje slova, rječnik, pripovjedna sposobnost (naracija), te interes za tisak i koncept tiska. Od navedenih vještina, istraživanja su pokazala da najveći utjecaj na uspjeh u čitanju i pisanju imaju fonološka svjesnost i poznavanje slova (Adams, 2001.; Dickinson i McCabe, 2001).

1.3.1. Fonološka svjesnost

1.3.1.1. Važnost i obilježja

Fonološka svjesnost se odnosi na prepoznavanje, izdvajanje i baratanje manjim dijelovima od riječi, a očituje se putem prepoznavanja riječi koje se rimuju, prebrojavanja slogova, odvajanja početka riječi od kraja te izdvajanja fonema u riječi (Ivšac Pavliša i Lenček, 2011). Tijekom predškolskog perioda, dijete postaje sve osjetljivije na različite fonološke jedinice uz pomoć slučajnog i namjernog učenja te se smatra da djeca sa razvijenom svjesnošću o jedinicama manjim od riječi lakše usvajaju vještine glasovne analize i sinteze, dekodiranja te čitanja i pisanja. Brojna istraživanja, uz prepoznavanje slova, navode fonološku svjesnost kao jednu od najvažnijih pokazatelja kasnije uspješnosti u čitanju (Rack i sur., 1992; Whitehurst i Lonigan, 1998; Kuvač Kraljević i Lenček, 2012). Pritom je važno naglasiti da fonološka svjesnost obuhvaća više vještina osim isključivo fonemske analize (raščlambe) i sinteze (stapanja), a upravo su samo na njih predškolski programi najčešće usmjereni (Peretić, Padovan i Kologranić Belić, 2015).

Istraživanja upućuju na razvojni slijed od većih fonoloških jedinica kao što su slogovi i rima, do manjih jedinica – fonema (Goswami, 2002) pa tako djeca, što su starija, postaju osjetljivija na manje jedinice riječi.

Iz toga slijedi sljedeći raspon vještina fonološke svjesnosti, od jednostavnijih prema složenijim: slogovno stapanje, raspoznavanje rime, slogovna raščlamba, proizvodnja rime, fonemsko stapanje i konačno, fonemska raščlamba (Kuvač Kraljević i sur., u tisku; prema Peretić, Padovan i Kologranić Belić, 2015).

Slogovno stapanje predstavlja najjednostavniju razinu fonološke svjesnosti. Jelaska (2004) navodi da se slogovno stapanje, kao osnovna izgovorna slušna struktura, općenito lako prepoznaje i izdvaja. Nakon slogovnog stapanja, slijedi raspoznavanje rime. Važno je napomenuti da djeca raspoznaju rimu prije usvajanja slogovne raščlambe, ali im usvajanje slogovne raščlambe omogućava proizvodnju rime. Konačno, baratanje rimom i slogovima dovodi do sposobnosti baratanja manjim jedinicama – fonemima. Fonološku svjesnost, kao veće ili manje eksplicitno razumijevanje da se riječi sastoje od dijelova manjih od sloga, čini i svjesnost o razlikovnim obilježjima fonema (Ivšac Pavliša, 2009). Prije nego uspješno raščlanjuju riječi na sve sastavne foneme, djeca usvajaju izdvajanje prvog fonema u riječi zbog njegove perceptivne uočljivosti. Važno je napomenuti da će izdvajanje i prvog i posljednjeg glasa ovisiti o slušnoj uočljivosti pojedinog glasa (djeca će lakše izdvojiti glas „k“ u riječi vuk nego glas „h“ u riječi puh). Kao i kod sloga i rime, dijete je prvo u mogućnosti proizvesti riječ iz niza ponuđenih fonema (fonemsko stapanje), a potom i riječi raščlaniti na foneme (fonemska raščlamba) (Peretić, Padovan i Kologranić Belić, 2015).

Rezultati istraživanja Kuvač Kraljević i sur. (2014) pokazuju kako djeca pred polazak u školu najbolje ovladaju slogovnim stapanjem, zatim prepoznavanjem rime, slogovnom raščlambom te proizvodnjom rime, a najteža im je fonemska svjesnost (stapanje pa raščlamba). Dok su slog i rima isprepleteni, fonemsko stapanje i raščlamba posljednji su u nizu vještina fonološke svjesnosti koje dijete usvaja. Također, fonološka složenost pritom nije određena samo strukturom već i duljinom riječi koja utječe na fonološku složenost zadatka (Kuvač Kraljević i sur., u tisku; prema Peretić, Padovan i Kologranić Belić, 2015). Dakle, djeca lakše raščlanjuju primjerice riječ „vuk“, nego riječ „ladica“ i lakše pronalaze rimu za riječ „more“ nego za riječ „tobogan“. Ovaj empirijski utvrđeni redoslijed razvoja fonološke svjesnosti bitno je uvažavati u predškolskim programima usmjerenim prema poticanju predvještina čitanja i pisanja. Također, Daly, Chafouleas i Skinner (2005) ističu da se najveći pomak u razvoju fonološke svjesnosti događa između vrtića i prvog razreda, a Kolić - Vehovec (2003) navodi da je djetetova razina fonološke svjesnosti na kraju vrtićkog razdoblja najbolji pretpokazatelj uspješnosti čitanja u prvom razredu i kasnije, zbog čega je dodatno naglašena važnost kvalitetnog poticanja u godini pred polazak u školu.

1.3.1.2. Načini poticanja

Načini poticanja fonološke svjesnosti se razlikuju ovisno o razini koju želimo potaknuti, pri čemu je važno pridržavati se razvojnog slijeda. Prvu razinu fonološke svjesnosti, slogovno stapanje, djeca usvajaju uz pomoć ritma. Slog je ključan u oblikovanju ritma te se ritmičko udaranje koristi kao najintuitivnije pomoćno sredstvo za usvajanje slogovnog stapanja i raščlambe (Jelaska 2004).

Prema Daly, Chafouleas i Skinner (2005), drugu razinu fonološke svjesnosti čini raspoznavanje rime - djeci se skreće pažnja na završetak riječi uz pitanja poput „Rimuju li se riječi *vuk* i *luk*, zvuče li te riječi slično?“, a zatim se potiče slogovna raščlamba uz ritmičko udaranje. Prije razine samostalnog stvaranje rime, dijete usvaja sposobnost diskriminacije i kategorizacije („Izbaci uljeza, izbaci riječ koje se ne rimuje sa riječi *luk*: *vuk* -*muk*- *sat*“) koja dovodi do mogućnosti odgovora na pitanje „Koja se riječ rimuje sa *luk*?“. Vještinu izdvajanja inicijalnog glasa u riječi dijelimo na mogućnost prepoznavanja („Imaju li riječi *bus* i *bik* isto prvo slovo/glas?“), diskriminacije („Koja riječ ima isti početni glas kao riječ *bus*: *duda* -*baka*-*balon*?“) te samostalnog izdvajanja („Koji je prvi glas u riječi *bus*?“).

Poticanje razine fonemskog stapanja započinje sa spajanjem jednog ili dva glasa („Kuju riječ čuješ kada kaže *m-iš*?“) te sa čitavom riječi, od jednostavnijih prema složenijim („Kuju riječ čuješ kada kažem *m-i-š*?“). Fonemska raščlamba započinje s brojanjem („Koliko glasova čuješ u riječi *miš*?“) i lupkanjem („Lupi prstom za svaki glas u riječi *miš*“) te samostalnim analiziranjem od jednostavnijih prema složenijim riječima („Koje glasove čuješ u riječi *miš*?“). Konačno, između polaska u školu i kroz prvi razred, dijete razvija sposobnost prebrojavanja glasova unutar riječi a kroz prve razrede osnovne škole usvaja i manipulaciju odnosno upravljanje fonemima (Kadaverek i Justice 2004). Manipulacija fonemima započinje s brisanjem („Ako maknemo glas *m* u riječi *miš*, što ostaje?“), zatim se usvaja mogućnost zamjene („Promijeni glas *v* u glas *l*, u riječi *vuk*, što si dobio?“) te premještanja („Obrni glasove u riječi *koš*, koju si riječ dobio?“).

Kako bi se osiguralo kvalitetno poticanje i spriječio neuspjeh koji smanjuje motivaciju kod djece, nužno je pratiti navedeni slijed i posvetiti vrijeme svakoj razini fonološke svjesnosti.

1.3.2. Imenovanje/poznavanje slova

1.3.2.1. Važnost i obilježja

Rano poznavanje abecede i alfabetskog principa je ključ kasnijeg uspjeha u čitanju (Adams, 2001). Veza čitanja i pisanja je složena, a obje vještine se usvajaju sustavnom podukom koja je uspješna tek kada postoji odgovarajuća razina kognitivne zrelosti. Djeca trebaju usvojiti vještine fonološke svjesnosti kako bi bila u mogućnosti razumijeti vezu slovo-glas (alfabetički princip). Daly, Chafouleas i Skinner (2005) tvrde da je to načelo kojim se treba voditi prilikom podučavanja vještina rane pismenosti - da se počinje s razvojem fonološke svjesnosti koja se nadopunjuje usvajanjem slova. Međutim, novija istraživanja iznose značajno visoku povezanost fonološke svjesnosti i poznavanja slova što upućuje na mogućnost istovremenog usvajanja fonemske svjesnosti i slova (Kuvač Kraljević i sur., 2014). Prema Caravolas i sur., 2013., što je ortografija transparentnija, poznavanje slova je značajniji pretkazatelj kasnijeg čitanja, a hrvatski jezik pripada skupini transparentnih jezika u kojima je omjer fonem - grafem 1:1 (osim relativno malog broja iznimaka). Svjesnost o povezanosti fonema i grafema naziva se znanje o abecedi (Pullen i Justice, 2003), a razumijevanje te veze pomaže djeci u dekodiranju i upamćivanju riječi koje su pročitali. Poznavanjem izgleda pojedinog slova, dijete može vizualno predočiti određenu izgovorenu riječ, odnosno slova koja čine tu riječ (Peretić, Padovan i Kologranić Belić, 2015).

1.3.2.2. Načini poticanja

Važno je napomenuti da se poticanje prepoznavanja slova u predškolskom razdoblju ne odnosi na formalno podučavanje djeteta grafemima i na provjeru njihove usvojenosti. Dijete u predškolskom razdoblju treba biti izloženo slovima hrvatske abecede (slovarica, puzzle sa slovima hrvatske abecede...), igrati igre koje uključuju slova i komentirati slova s roditeljima, odgajateljima i vršnjacima. Prilikom usvajanja slova, veoma je važno vizualno uočavanje znakova i slova pa je zato velik broj igara u predškolskoj dob namijenjen razvijanju sposobnosti opažanja (Pečjak, 2000). Rezultati ispitivanja poznavanja slova školskih obveznika u Hrvatskoj (Kuvač Kraljević i sur., u tisku; prema Peretić, Padovan i Kologranić Belić, 2015) pokazuju da se postignuća djece razlikuju prema tome kojoj vrsti slova pripadaju: djeca lakše prepoznaju takozvana univerzalna slova (npr. C, P, V, A i sl.) od prototipnih slova hrvatske latinice (složenih grafema kao Š, Č, DŽ, LJ i drugih). Stoga ih tim redoslijedom treba izlagati (Kuvač Kraljević i sur., u tisku; prema Peretić, Padovan i Kologranić Belić, 2015).

1.3.3. Rječnik

1.3.3.1. Važnost i obilježja

Rječnik čine riječi koje razumijemo i riječi koje upotrebljavamo (receptivni i ekspresivni rječnik). Djeca usvajaju riječi spontano, a veličina rječnika ovisi o broju riječi koje s njima razmjenjuju roditelji i okolina. Za razliku od drugih predvještina važnih za usvajanje čitanja čije savladavanje traje određeno vrijeme, ne postoji granica za učenje novih riječi. Nove riječi i nova ili proširena znanja poznatih riječi usvajaju se svakodnevno i cijeli život (Peretić, Padovan i Kologranić Belić, 2015).

Djeca usvajaju riječi spontano i pohranjuju ih u mentalni leksikon koji se smatra složenom interaktivnom mrežom u kojoj se međusobno preklapaju i paralelno aktiviraju potrebne informacije. Veze unutar metalnog leksikona različite su vrste i jakosti i ovise o općim kognitivnim sposobnostima poput pamćenja (Erdeljac, 2009). Učenjem nove riječi dijete usvaja njezino značenje odnosno obilježja koncepta kojeg označava (primjerice, da riječ *konj* označava živo biće koje ima četiri noge, izduženu njušku, grivu, dugačak rep i biće koje čovjek može jahati). Također, usvajaju se i različiti oblici riječi te njezina gramatička svojstva (na primjer, je li riječ glagol ili imenica, kako se može mijenjati i kombinirati u veće cjeline ovisno o svojoj ulozi i prema propisanim pravilima (*Čovjek hrani konje*)).

Zbog svih tih pravila koje obuhvaća, usvojenost rječnika je snažan prediktor kasnijeg razumijevanja pročitaneog teksta (Peretić, Padovan i Kologranić Belić, 2015). Zaključci istraživanja Biemiller (2003) navode da djeca s nedostatnim rječnikom imaju teškoća u razumijevanju pročitaneog teksta od trećeg razreda osnovne škole nadalje. Odnos rječnika i vještine čitanja je recipročan – rječnik utječe na razumijevanje pročitaneog, a čitanje utječe na rječnik i razumijevanje. Također, veličina rječnika je povezana s fonološkom svjesnosti (Goswami, 2001).

1.3.3.2. Načini poticanja

Osim učenja novih riječi tijekom razgovora s odraslima, djeca najviše riječi uče u interaktivnom čitanju slikovnica s odraslima (Senechal, 1997). Dokazano je da djeca koja su aktivno uključena u čitanje knjige nauče više riječi od djece koja pasivno slušaju čitanje knjige (Wasik i Bond, 2001).

Aktivan način čitanja slikovnica naziva se dijaloško čitanje (eng. dialogic reading) i uključuje brojne postupke u kojima odrasla osoba (čitatelj) pruža djetetu prilike u kojima ono može sudjelovati u pričanju priče, postavlja otvorena pitanja te potiče razgovor o pročitanoj tekstu. Također, čitanjem naglas, rječnik djeteta brže se razvija, potiče se mašta i razvija sposobnost razumijevanja te se utječe na kognitivni razvoj djeteta (Čunović i Stropnik, 2015).

1.3.4. Pripovijedanje

1.3.4.1. Važnost i obilježja

Pripovijedanje ili naracija je sposobnost razumijevanja i proizvodnje složenog diskursa koji opisuje stvarne ili izmišljene događaje; prošle, sadašnje ili buduće. Naracija zahtijeva integraciju svih jezičnih sposobnosti, morfosintakse, semantike i pragmatike te je mnogi navode kao jednu od temeljnih predvještina za razvoj čitanja (Kaderavek i Sulzby, 2000). Brojna istraživanja navode da je vještina pripovijedanja snažan prediktor akademskog uspjeha (Bishop i Edmundson, 1987; Feagans i Appelbaum, 1986; Fazio, Naremore i Connell, 1996; prema Dickinson i McCabe 2001). Pripovijedanje uključuje veliki broj naprednih vještina kao što su nizanje događaja, oblikovanje povezanog teksta, upotrebu specifičnog rječnika, razumijevanje uzročno posljedične povezanosti i iznošenje ideje uzimajući u obzir slušatelja (Peretić, Padovan i Kologranić Belić, 2015).

Prepričavanje događaja drugoj osobi zahtijeva izražavanje sadržaja oslanjanjem prvenstveno na jezična sredstva (rječnik, gramatiku), s obzirom da nema istovjetnog i jednako poznatog konteksta zajedničkog i pripovjedaču i slušatelju. Izrečeni događaji moraju sadržavati vrijeme i mjesto nekog događaja, uključene sudionike, uzroke i posljedice na način da su oni razumljivi i nekome tko nije bio prisutan i o tome nema nikakvih informacija. Stoga je u oblikovanju sadržaja nužno određenim slijedom uzimati u obzir slušateljevo znanje o svijetu i njegovo iskustvo. Također, pripovjedač mora biti u stanju prepoznati i reagirati na komunikacijski neuspjeh, dakle preoblikovati sadržaj tako da on bude drugome razumljiv (Peretić, Padovan i Kologranić Belić, 2015).

U predškolskoj dobi se od djeteta očekuje razvoj pripovjednih sposobnosti kako bi moglo komentirati zbivanja, dijeliti misli i razumijeti izmišljene i stvarne diskurse. Narativne sposobnosti u periodu prije polaska u školu predviđaju kasnije vještine u razumijevanju pročitanoj teksta, i pružaju općeniti uvid u djetetove jezične mogućnosti.

S porastom dobi, postupno se razvijaju svi jezični i kognitivni aspekti potrebni za cjelovitu priču (Kuvač Kraljević i Lenček, 2012).

1.3.4.2. Načini poticanja

Pripovijedanje je vještina rane pismenosti koja se najčešće usvaja spontano, kroz interakciju djeteta i okoline te kroz aktivno čitanje priča odnosno slikovnica. Još 1985. Sulzby (prema McKenna i Stahl, 2003) izdvaja 9 razvojnih faza u pristupu čitanju slikovnica. U početku dijete u čitanju slikovnica ne povezuje ilustracije s određenim događajem niti ne razumije da niz ilustracija prikazuje promjene kroz vrijeme: svaka stranica ili ilustracija promatraju se kao samostalni i neovisni prikazi i dijete obično imenuje ili opisuje što na slici vidi. Kroz neko vrijeme dijete prepoznaje radnje koje slike prikazuju i počinje stvarati veze među slikama na pojedinim stranicama. Još uvijek ne slijedi tijek priče niti prepoznaje uzročno-posljedične veze. Dijete sukcesivno niže događaje, najprije u dijaloškoj formi uz potreban poticaj odraslog, prije nego krene samo prepričavati. S usporednim razvojem svjesnosti o tisku, dijete odbija čitati jer „ne zna“, ali pokazuje prstom. S vremenom ubacuje dijelove koji zvuče kao ono što je napisano ili čitaju samo one dijelove koje su naučili pročitati te u konačnici dijete pokušava „pročitati“ veći odlomak pisanog teksta. Uloga roditelja i odgajatelja je slijediti razvojni put i poticati na aktivno sudjelovanje i stvaranje pripovjednog diskursa.

1.3.5. Znanje o tisku (interes i svijest)

1.3.5.1. Važnost i obilježja

Znanje o tisku je sačinjeno od interesa za tisak, informacija o pojedinim vrstama tiska (slova, riječi...) te o načinu na koji se različiti dijelovi tiska mogu kombinirati u pisanom jeziku. Također, uključuje svijest o tisku kao nositelju značenja i funkcionalnosti te znanje o organizaciji tiska u obliku slikovnica, knjiga, novina i slično (Justice i McGinty, 2013) . Poznavanje abecede je važan aspekt znanja o tisku, a poznavanje slova i fonološka svjesnost omogućavaju stvaranje veze slovo-glas i ovladavanje alfabetskim principom. Prema Hammill (2004), upravo je znanje o tisku koje uključuje svijest o tisku i poznavanje slova, najvažniji prediktor kasnijeg uspjeha u čitanju. Hammil smatra da je ova vještina važnija čak i od fonološke svjesnosti i govornog jezika.

1.3.5.2. Načini poticanja

Svjesnost o pisanom tekstu razvija se uz pomoć odraslih u aktivnostima koje su povezane s knjigama i pisanim tekstom kao što je zajedničko čitanje slikovnica. Dokazano je da zajedničko čitanje slikovnica odraslih i djece povećava djetetovo shvaćanje značenja važnosti pisanog teksta (Peretić, Padovan i Kologranić Belić, 2015). To se ne odnosi na jednostrane situacije u kojima odrasli djeci čitaju priču, nego na situacije u kojima djecu sudjeluju u aktivnosti čitanja: razgovaraju s odraslima o sadržaju priče i o pisanom tekstu (primjerice, odrasli pokazuju djetetu gdje na naslovnici piše naslov slikovnice i ime pisca, koja je prva, a koja zadnja stranica knjige, odakle počinjemo čitati i slično).

U razvoju svjesnosti o pisanom tekstu vrlo je važna izloženost pisanom tekstu u djetetovoj okolini jer ona vodi k osvještavanju da neki arbitrarni simbol može označavati stvarni predmet: djeca već vrlo rano prepoznaju logotipe trgovačkih lanaca ili igračaka koji predstavljaju hranu koju vole jesti ili igračke s kojima se vole igrati. Prihvatanje postojanja znaka u kojem slika, riječ ili predmet označavaju nešto drugo, smatra se prvim korakom u razumijevanju veze između pisanog teksta i govora te je ključno za kasnije usvajanje abecednog principa (Pullen i Justice, 2003). Spoznaja o pisanom tekstu koju djeca prvu usvoje jest ta da pisani tekst nosi značenje te da je napisana priča uvijek ista, bez obzira koliko je puta čitali i tko je čita. Isto tako, djeca osvještavaju da tisak, a ne samo ilustracija ili fotografija nose informaciju. Kontaktom s pisanim tekstom djeca postupno razvijaju i druga znanja kao što su razumijevanje razlike između grafema i riječi te učenje imena pojedinih grafema (Peretić, Padovan i Kologranić Belić, 2015). Za usvajanje svih domena znanja o tisku, važno je da su djeca izložena pisanom tekstu, da promatraju odrasle dok pišu popise za kupovinu, čitaju novine i pričaju o tome što su pročitali te sami aktivno sudjeluju u aktivnostima koje uključuju čitanje i pisanje.

Djeca koja postaju svjesna pisanog teksta znaju da pisani tekst ima značenje, da se čita s lijeve na desnu stranu, odozgo prema dolje, da se priča nastavlja na sljedećoj strani knjige te da bijeli razmaci između niza slova odjeljuju dvije riječi (Justice i Ezell, 2001).

1.3.6. Zaključno o načinima poticanja vještina rane pismenosti

Rana pismenost je izravno povezana s djetetovim uspjehom u čitanju, pisanju i učenju.

Stoga je nužno od samog rođenja razvijati predčitačke vještine djeteta kojima se razvija fonološka osjetljivost, razumijevanje značenja riječi i načina komunikacije, poznavanje slova, razumijevanje pravila pisanog teksta i motivacija za čitanje, pri čemu najvažniju ulogu imaju roditelji i odgajatelji (Čunović i Stropnik 2015).

U početnome učenju čitanja i pisanja vrlo je važno slikovno gradivo koje pomaže djetetu pri otkrivanju i prepoznavanju značenja napisanih poruka te boljem razumijevanju onoga što je pročitao (Grginič, 2007). Vještine čitanja i pisanja omogućavaju stvaratelju i primatelju sudjelovanje u procesu sporazumijevanja koji se odvija putem vizualnoga prijenosnika. Također, neophodno je razvijanje koncepta prostora i vremena koji su bitni za čitanje i pisanje, a oba uglavnom ovise o razvoju djetetove kognitivne sposobnosti te ih se ne može ubrzati (Kranjc, 1999.).

U predškolskim godinama djetetova života važno je da roditelji redovito čitaju svojoj djeci, s njima razgovaraju o slikovnicama, pjevaju pjesme/brojalice i prate svladavanje jezika koje odgovara određenoj dobi. Zajedničko čitanje emocionalno uključuje roditelja i dijete a vrijeme koje provedu zajedno iznimno je kvalitetno (Čunović i Stropnik 2015). Također, čitanje knjiga, odlazak u knjižnice, pružanje intelektualno izazovnog okruženja (odlazak u muzeje) te kvaliteta konverzacije roditelja i djeteta čine iznimno važne okolinske čimbenike (Dickinson i McCabe, 2001). Čitajući knjige odrasli potiču kod djece procese čitanja, putem kojih se razvija opće i jezično znanje za razumijevanje teksta i pohranjivanje značenja teksta u pamćenju, a razvijanje misaonih procesa čitanja je izuzetno važno za formalno učenje.

Aktivnosti zajedničkog čitanja su važne i za razvoj fonološke svjesnosti jer omogućavaju djeci da gledaju slovni zapis u knjigama, da očima prate tekst dok im se čita i istovremeno pokazuje svaka pojedina riječ. Pritom djeca upoznaju tisak, znakove i slova te slušajući i promatrajući shvaćaju da pojedinačnom slovu u napisanoj riječi pripada određeni glas u izgovorenoj riječi (Grginič, 2007). Također, ukoliko je tekst popraćen slikama, djeca vježbaju pripovijedanje sadržaja, te usvajaju ulogu slušatelja, „čitatelja“ i pripovjedača, a sa slovima se susreću na nenametljiv način (Riechgels, 2001).

Važno je obratiti pozornost i na takozvano „dosjetljivo sricanje“, dugotrajan i neprekinut niz u razvoju u kojemu se djeca pomiču od vlastitog sustava sricanja prema standardnom, konvencionalnom, pri kojemu uvažavaju pravila formalnog (pravopisnog) pisanja. U fazi dosjetljivog sricanja djeca glasovima dodjeljuju slova i pri tome ispuštaju ili upotrebljavaju pogrešna, ali je upravo to važan pokazatelj djetetova svjesnog eksperimentiranja s osnovama

djelovanja pisanog jezika i treba ga kao takvog i poticati (Grginič, 2007). Prilikom vježbi pisanja, važno je uvoditi razne oblike (recepte, čestitke, zahvalnice, popise...) kako bi djeca upoznala različite oblike tiska i njihovu funkciju u svakodnevnom životu.

Iskustva iz prakse upućuju na još jedan iznimno važan čimbenik u poticanju rane pismenosti: osiguravanje poticajne okoline u kojoj će djeca doživljavati i tumačiti slova i brojeve kao zanimljivo, korisno i pozitivno iskustvo. Takva percepcija slova i brojeva čini temelj uspješnog ulaska djeteta u sustav formalnog obrazovanja i pretpostavka izgradnje pozitivnog stava prema učenju. Djeca se često „igraju pisanja“ precrtavajući i/ili prepisujući slova s predložaka, prije nego ih raspoznaju, osobito u interakciji s djecom koja su kronološki starija ili kompetentnija u području rane pismenosti. Iz tog razloga bi trebalo poticati druženje djece različite dobi a njihove uratke izlagati na izložbenim površinama u vrtiću.

Primjerenim oblikovanjem vrtićkog okruženja može se značajno pojačavati motivacija djece za bilježenjem misli, i time podupirati razvoj njihovih kompetencija iz područja rane pismenosti (Žuvela, 2010.) Raznovrsnost pripremljenih materijala pridonosi motivaciji djece te je važno obogatiti prostor knjigama, časopisima, enciklopedijama, pokrivaljkama, umetaljkama, praznim papirima i olovkama te nizom različitih didaktički oblikovanih igara. Također, motivaciji djece za sudjelovanjem u aktivnostima za poticanje rane pismenosti doprinosi i osjećaj zadovoljstva i ugone.

„Osnovno načelo razvoja pismenosti: samo u okolini gdje je pismenost prisutna svaki dan, djeca mogu razviti i prirodnu želju za čitanjem i pisanjem“ (Grginič, 2007).

2. Racionala za izradu rada

Prilikom istraživanja i pregleda literature o postojećim programima za poticanje rane pismenosti, nažalost nije pronađeno mnogo konkretnih podataka o hrvatskim programima, ali ni o programima drugih europskih zemalja. Iz toga je moguće zaključiti da europskih programa nema mnogo ili da sadržaj nije dostupan javnosti i roditeljima, ni primjenjiv u različitim ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. S druge strane, pronađeni su iscrpni podatci o nekoliko američkih programa koji zbog dostupnog sadržaja, uputa i konkretnih materijala za rad, u potpunosti odgovaraju potrebama ovog rada.

Prema Nacionalnom vijeću za ranu pismenost Sjedinjenih Američkih Država (eng. National Early Literacy Panel – NELP), jedan od ključnih ciljeva za razvoj pismenosti je definiranje programa, intervencija i postupaka koji potiču ili negativno djeluju na usvajanje vještina čitanja i pisanja. Iz tog razloga, mnogo se sredstava ulaže upravo u istraživanja rane pismenosti i provedbu konkretnih predškolskih programa. S druge strane, prema Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, u godini pred polazak u školu je ključno „stvaranje primjerenog okruženja za spontano bogaćenje rječnika, kvalitetno izražavanje i razvoj razumijevanja, slušanja, govora i jezika odnosno razvijanje predčitačkih i grafomotoričkih vještina u kontekstualno povezanim situacijama“ (www.azoo.hr/ pristupljeno 12.06.2016.). Međutim, koje su to vještine koje zapravo treba poticati, kako to činiti, kako stvoriti podjednake uvjete za svu djecu te kako omogućiti jednaku „startnu poziciju“ za sve buduće učenike prvih razreda - ostaju neriješena pitanja.

Na temelju navedenog kurikuluma, svaka predškolska institucija u Republici Hrvatskoj provodi program predškole prema vlastitom planu i programu, što dovodi do velikih razlika među djecom u razini spremnosti za školu. Takva nejednakost zatim dovodi do problema u razrednom odjeljenju jer se nastavni plan i program ne može odvijati jednakom brzinom za sve učenike. U konačnici, sve navedeno dovodi do problema u čitanju i pisanju te loših akademskih postignuća koji su, barem kod nekih učenika, mogli biti spriječeni postojanjem jasno definiranih uvjeta spremnosti za školu odnosno jasnog programa pripreme za školu. Nužnost kontrole i planirane, strukturirane provedbe predškolskog programa koja izostaje u hrvatskim predškolskim institucijama dovodi do potrebe za proučavanjem postojećih inozemnih programa za poticanje vještina rane pismenosti te pokušaja prilagodbe tih programa hrvatskom jeziku.

3. Problemsko pitanje, cilj i struktura rada

Problemsko pitanje u ovom radu je: *Kakve su mogućnosti oblikovanja programa za hrvatski jezik s obzirom na postojeće podatke o predvještinama i programima poticanja rane pismenosti?*

Cilj rada je doprinijeti mogućnostima stvaranja konkretnog programa za poticanje rane pismenosti, primjenjivog u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj, koji će ujedno osigurati dugoročnu prevenciju teškoća u formalnom opismenjavanju.

Struktura rada sadrži teorijsku osnovu o ranoj pismenosti, o nužnim vještinama te važnosti i načinima poticanja tih vještina, te deskriptivnu analizu strukture i sadržaja dvaju američkih programa: „School - Home Links Reading Kit: Kindergarten Activities“ i „Read it Again-PreK“ programa koji imaju jasnu strukturu i ocijenjeni su kao kvalitetni i sustavni metodološki materijali za razvijanje pismenosti, te jednog hrvatskog programa pod nazivom „Od jezika do pismenosti“.

4. Programi poticanja rane pismenosti u inozemstvu

4.1. Program „School - Home Links Reading Kit: Kindergarten Activities“

School - Home Links Reading Kit je program namijenjen roditeljima i djeci, koji omogućava svakodnevni, strukturirani rad na vještinama čitanja i pisanja. Program je nastao u Sjedinjenim Američkim Državama, na temelju izvještaja Nacionalne akademije znanosti (National Academy of Sciences) pod nazivom „*Preventing Reading Difficulties in Young Children*“, u suradnji sa znanstvenicima Deborah Simmons i Edward Kame'enui.

Uz navedeni program, američki odjel za obrazovanje (U.S. Department of Education) i Korporacija za nacionalne usluge (Corporation for National Service) te Los Angeles Times i Little Planet Learning, izdali su i *Compact for Reading Guide*, vodič za roditelje, odgajatelje i stručne suradnike. Primarna uloga vodiča je pružiti smjernice za ostvarivanje partnerskog odnosa između roditelja i predškolskih te školskih institucija. Autori vodiča su Mary Russo, Gary Kosman, Susan Thompson-Hoffman, Alan Ginsburg i Julie Pederson.

Razlog izdavanja navedenog vodiča i programa za poticanje rane pismenosti proizlazi iz rezultata istraživanja američkog odsjeka za obrazovanja 1996. godine prema kojem više od 16% djece (jedno od šestoro djece) ima probleme u usvajanju vještine čitanja u prve tri godine školovanja (Campbell, Voelkl i Donahue, 2000). Također, Nacionalni centar za poboljšanje obrazovnih metoda iznosi da učenici koji ne usvoje adekvatne vještine čitanja ostaju uskraćeni za sve ostale sadržaje u njihovom školovanju; „Čitanje je put za sva ostala znanja“. Kao najvažniji poticaj stvaranju programa koji naglašava važnost roditeljske uključenosti u poticanje vještina rane pismenosti, ističe se zaključak Nacionalnog centra za obrazovnu statistiku prema kojem roditeljska uključenost u čitanje značajno poboljšava djetetove rezultate na zadacima razumijevanja pročitaneog teksta (Campbell, Voelkl i Donahue, 2000).

Program School - Home Links Reading Kit se sastoji od četiri dijela, prilagođenih djetetovoj dobi i stupnju razvoja; od predškolskog stadija do trećeg razreda osnovne škole. Svaki dio se sastoji od točno sto različitih zadataka podijeljenih u tematske cjeline a za potrebe prikaza poduke vještina rane pismenosti, u ovom će radu biti prikazan dio programa koji je namijenjen predškolskom uzrastu: „School - Home Links Reading Kit: Kindergarten Activities“, uz prilagodbu zadataka hrvatskom jeziku.

4.1.1. Sadržaj programa

„School - Home Links Reading Kit: Kindergarten Activities“ je program koji se sastoji od sto lekcija za usvajanje vještina neophodnih za razvoj rane pismenosti: fonološke svjesnosti, poznavanja slova, rječnika, pripovijedanja i znanja o tisku. Lekcije su prilagođene obiteljskom okruženju, provode ih roditelji u suradnji s djecom, a sadržane su u formi radnih listova. Za potrebe ovog rada, lekcije su sistematizirane prema vještinama koje potiču iako se u provedbi programa vještine međusobno isprepliću. Svi podatci su preuzeti sa stranice www.2.ed.gov/pubs/CompactforReading/ (pristupljeno 01.04.2016).

Tablica 1. Sadržaj programa "School Home Links"

FONOLOŠKA SVJESNOST	1. Riječ se sastoji od niza fonema	1.1. Spajamo glasove i čitamo kratke riječi 1.2. Slušamo glasove, zvuk glasa unutar kratke riječi 1.3. Slušamo glasove, zvuk glasa na početku riječi 1.4. Slušamo glasove, zvuk glasa unutar kratke riječi
	2. Veza slovo-glas (alfabetski princip)	2.1. Više riječi može početi s istim glasom 2.2. Imenujemo slova uz pomoć glasa kojeg čujemo 2.3. Veza između početnog glasa i slova 2.4. Svaka riječ ima završni glas 2.5. Imenujemo glasove, zvuk svakog slova u riječi
	3. Prepoznavanje sličnih i različitih riječi	3.1. Neke riječi su slične a neke različite
	4. Prepoznavanje rime	4.1. Prepoznamo riječi koje se rimuju
	5. Stvaranje rime	5.1. Stvaramo rimu
	6. Alfabetički princip i slogovna raščlamba	6.1. Povezujemo glas i slovo unutar riječi 6.2. Koliko slogova ima riječ?
	7. Glasovna analiza i sinteza	7.1. Slovkamo jednostavne riječi
POZNAVANJE SLOVA	1. Prepoznavanje i imenovanje velikih i malih tiskanih slova	1.1. Što je slovo i kako ga pronaći? 1.2. Riječi se sastoje od slova 1.3. Recitiramo abecedu 1.4. Prepoznamo i imenujemo slova 1.5. Imenujemo svako slovo 1.6. Povezujemo mala i velika tiskana slova 1.7. Uočavamo ista slova u skupini slova 1.8. Imenujemo mala tiskana slova 1.9. Imenujemo velika tiskana slova 1.10. Imenujemo, prepoznamo i čitamo mala i velika tiskana slova
RJEČNIK	1. Rječnik	1.1. Boje 1.2. Prijedlozi, gdje se što nalazi? 1.3. Veze između riječi (semantičke kategorije) 1.4. Oblici 1.5. Učimo nove riječi slušajući 1.6. Kako koristiti nove riječi? 1.7. Pišemo česte riječi iz teksta 1.8. Koristimo nove riječi

PRIPOVIJEDANJE	1. Slušanje i prepričavanje priče	1.1. Naglas ponavljam rečenice
	2. Pažljivo slušanje tijekom čitanja	2.1. Pažljivo slušamo priču i pokušavamo zapamtiti što više detalja
	3. Pripovijedanje, prepričavanje dijelova priče	3.1. Kako zapamtiti važne dijelove priče bez gledanja u knjigu 3.2. Svaka priča ima početak, sredinu i kraj 3.3. Prepoznamo mjesto radnje u priči 3.4. Pamtim događaje u priči
	4. Aktivno slušanje	4.1. Slušamo čitanje priče, razgovaramo o doživljaju
	5. Odgovori na pitanja vezana uz priču	5.1. Odgovaramo na pitanja „tko“ i „što“ 5.2. Slušamo priču i odgovaramo na pitanja 5.3. Čitamo različite knjige svaki dan 5.4. Pričamo o omiljenoj knjizi u vrtiću 5.5. Učimo o knjižnici 5.6. Učimo slušati priče i odgovarati na pitanja na glas
	6. Predviđanja o priči uz pomoć slike	6.1. Prije čitanja priče, predviđamo radnju uz pomoć slike
ZNANJE O TISKU	1. Poznavanje dijelova knjige i pripadajućih funkcija	1.1. Slijedimo tekst od gore prema dolje 1.2. Kako držimo knjigu i pravilno okrećemo stranice 1.3. Kako brinemo o knjigama 1.4. Slike i riječi zajedno čine priču
	2. Razumijevanje koncepta tiska	2.1. Čitamo s lijeva na desno, od gore prema dolje 2.2. Što su riječi i kako ih pronaći?
	3. Povezivanje informacija i događaja iz teksta sa stvarnim životom i obrnuto	3.1. Govor se može pretvoriti u pisani tekst sa značenjem 3.2. Povezujemo događaje u priči, pronalazimo detalje o knjizi, crtamo i razgovaramo o pročitanom
	4. Pisanje riječi, vlastitog imena i prezimena	4.1. Pišemo jednostavne riječi 4.2. Koristimo nove riječi u govoru 4.3. Izražavamo ideje u rečenicama 4.4. Slijedimo tekst u knjizi od gore prema dolje 4.5. Pišemo poruke 4.6. Pišemo slova, mala i velika tiskana slova 4.7. Prepisujemo riječi i rečenice 4.8. Pišemo svoje ime i prezime
	5. Riječi i rečenice	5.1. Rastavljam rečenicu na riječi i slažemo rečenice
	6. Globalno čitanje poznatih riječi	6.1. Čitamo riječi brzo, bez slovanja
	7. Važnost tiska	7.1. Pronalazimo informacije iz različitih tiskanih izvora

4.1.2. Opis aktivnosti

Program „School - Home Links Reading Kit: Kindergarten Activities“ se sastoji od sto lekcija u obliku radnih listića koji su prikazani u sažetom obliku zbog veće preglednosti. Svaka lekcija je dio određene tematske cjeline i sastoji se od uputa za roditelja i dijete te materijala za rad koji su navedeni u izvornom obliku, prilagođeni za hrvatski jezik ili doslovno prevedeni. Redom će biti prikazane lekcije unutar pet tematskih cjelina navedenih u sadržaju: fonološka svjesnost, poznavanje slova, rječnik, pripovijedanje i znanje o tisku.

FONOLOŠKA SVJESNOST

1. Riječ se sastoji od niza fonema

1.1. Spajamo glasove i čitamo jednostavne, kratke riječi

Uputa: Roditelj čita djetetu uputu a dijete slijedi navedeno, promotri svako slovo u riječima, izgovori slovo po slovo, zatim ponovi malo brže i na kraju izgovori riječ.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 1*)

fun	can	dip	cat	ten	fox
-----	-----	-----	-----	-----	-----

pas	vuk	luk	puž	mač	miš
-----	-----	-----	-----	-----	-----

Prilog 1. Kratke riječi

1.2. Slušamo glasove, zvuk pojedinog glasa unutar kratke riječi

Uputa: Izrezati riječi u predlošku, pogledati svaku riječ i imenovati slova unutar riječi te izgovoriti riječ. Roditelj čita djetetu uputu a dijete slijedi navedeno.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 2*)

m-e-t	s-a-t	b-i-g	h-i-t	t-i-p	r-u-n
a-s-k	c-u-p	s-i-t	s-i-p	p-a-t	g-e-t

z-u-b	s-a-t	d-a-n	n-o-s	z-e-c	b-i-k
l-u-k	č-e-p	z-i-d	v-u-k	v-i-r	m-i-r

Prilog 2. Raščlamba kratkih riječi

1.3. Slušamo glasove, zvuk pojedinog glasa na početku riječi

Uputa: Roditelj izgovara svaku riječ i traži od djeteta da izdvoji glas kojim riječ počinje.

Dodatan zadatak je izdvojiti riječi iz knjige po izboru koju roditelj i dijete zajedno čitaju i uvježbavati izdvajanje prvog glasa u tim riječima.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 3*)

rake	/r/	book	/b/	van	/v/	feet	/f/
sock	/s/	nose	/n/	has	/h/	lamp	/l/
tire	/t/	van	/v/	wagon	/w/	pick	/p/

ruka	/r/	auto	/a/	džip	/dž/	lopta	/l/
sova	/s/	kapa	/k/	emu	/e/	jabuka	/j/
tava	/t/	šuma	/š/	faun	/f/	njuška	/nj/
baka	/b/	ćup	/ć/	žaba	/ž/	zima	/z/
noga	/n/	osa	/o/	uho	/u/	đak	/đ/

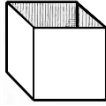
voda	/v/	čaša	/č/	patka	/p/	igla	/i/
haljina	/h/	ljubav	/lj/	duga	/d/	more	/m/
cipela	/c/	guska	/g/				

Prilog 3. Početni glas

1.4. Slušamo glasove, zvuk svakog glasa unutar kratke riječi

Uputa: Roditelj pokazuje svaku riječ i polako izgovara, traži od djeteta da ponovi i imenuje glasove unutar riječi.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (Prilog 4)

				
d-i-g	r-u-g	c-a-t	n-e-t	p-i-g
				
b-o-x				

				
b-u-s	b-o-r	č-a-j	s-a-t	dž-e-m
				
j-e-ž	k-o-š	l-a-v	m-a-č	l-u-k
				
m-i-š	n-o-s	n-o-ž	p-a-s	p-u-ž
				
r-a-k	s-i-r	t-u-š	u-h-o	z-u-b

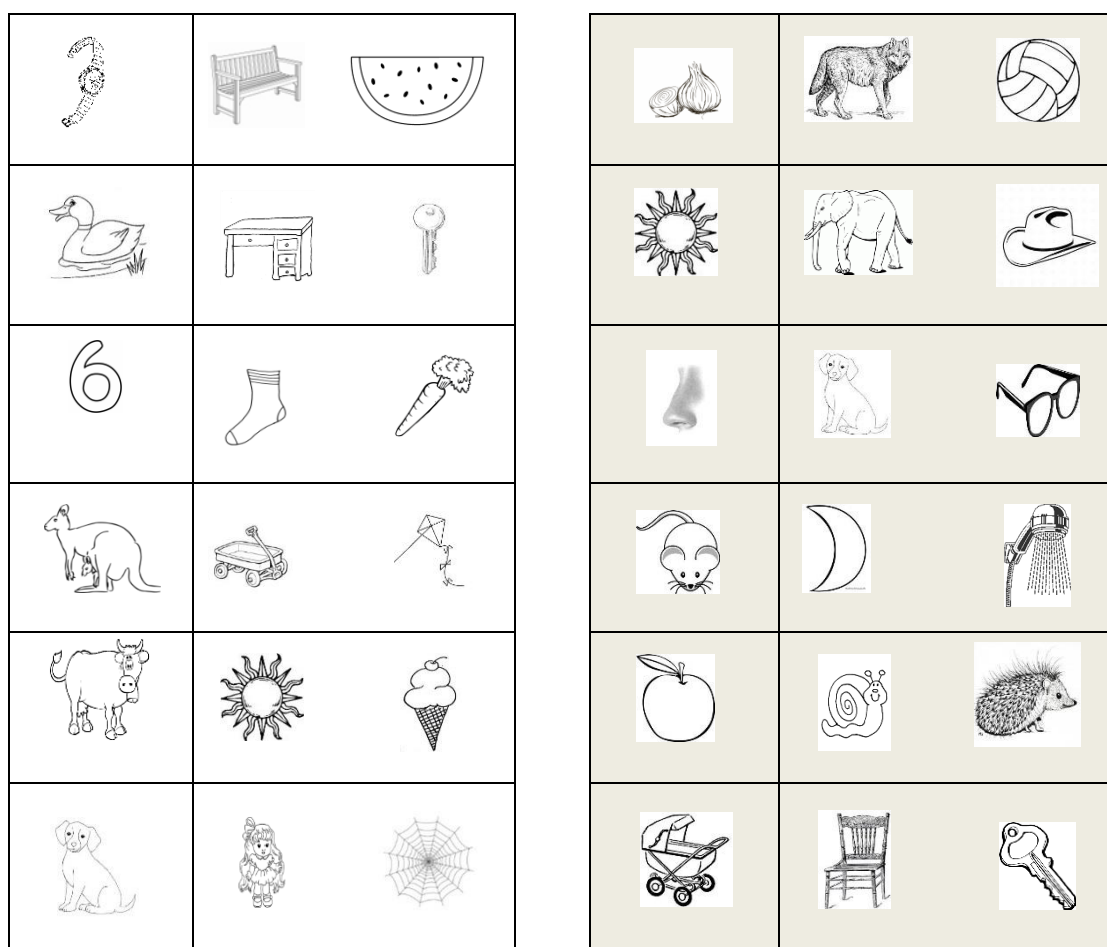
Prilog 4. Jednostavna raščlamba

2. Veza slovo-glas (alfabetски princip)

2.1. Više riječi može početi s istim glasom

Uputa: Roditelj imenuje prvu sliku u svakom redu, a dijete treba pogledati druge dvije slike u svakom redu i zaokružiti onu koja počinje istim glasom kao riječ na prvoj slici.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 5*)

Prilog 5. Veza slovo-glas

2.2. Imenujemo slova uz pomoć glasa kojeg čujemo

Uputa: Roditelj imenuje svako slovo i proizvede odgovarajući glas za svako slovo te imenuje slovo, a dijete ponavlja.

Dodatan zadatak za dijete je napisati vlastito ime i imenovati slova u vlastitom imenu.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 6*)

1. /r/ as in rat	2. /u/ as in under	3. /i/ as in igloo	4. /p/ as in pet
5. /h/ as in hot	6. /y/ as in yes	7. /x/ as in x-ray	8. /m/ as in mom

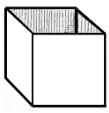

1. /r/ kao riba	2. /n/ kao noga	3. /b/ kao brod	4. /š/ kao šešir
5. /u/ kao uho	6. /h/ kao haljina	7. /s/ kao stol	8. /c/ kao cipela
9. /i/ kao igla	10. /m/ kao mačka	11. /g/ kao guska	12. /d/ kao duga
13. /p/ kao ptica	14. /v/ kao vlak	15. /z/ kao zec	16. /č/ kao čaša

Prilog 6. Izdvajanje početnog glasa

2.3. Veza između početnog glasa i slova

Uputa: Roditelj i dijete imenuju svaku sliku i oslušuju početni glas, a dijete treba zaokružiti odgovarajući početni glas/slovo.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (Prilog 7)

					
b m t	b m t	b m t	b m t	b m t	b m t
					
b m t	b m t	b m t	b m t	b m t	b m t
					
b m t	b m t	b m t	b m t	b m t	b m t

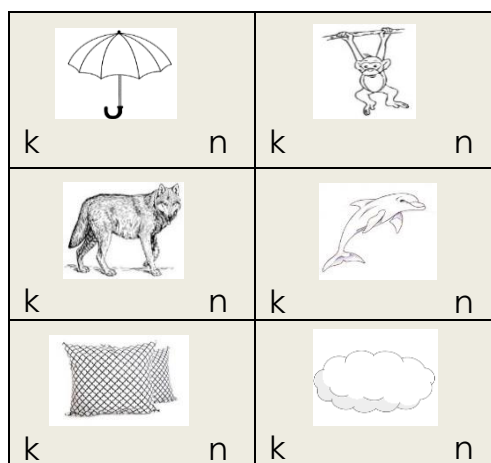
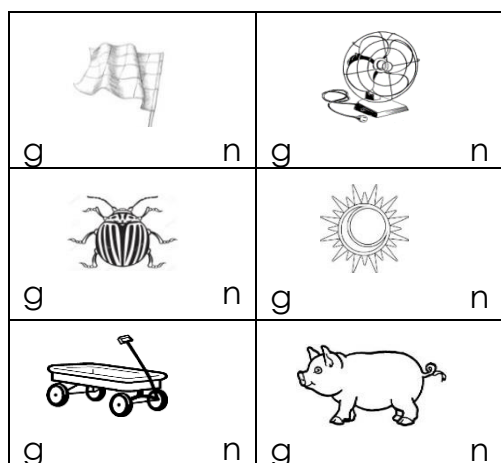
Prilog 7. Početni glas i slovo

2.4. Svaka riječ ima završni glas

Uputa: Roditelj i dijete imenuju slike i oslušuju zadnji glas, a dijete treba napisati slovo za zadnji glas koji čuje u riječi odnosno „podebljati“ jedno od dva ponuđena slova uz svaku sliku.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (Prilog 8)

			
g n	g n	k n	k n

Prilog 8. Završni glas

2.5. Imenujemo glasove, zvuk svakog slova u riječi

- Uputa: Roditelj i dijete gledaju svaku riječ iz predloška, pokazuju svako slovo pojedinačno i izgovaraju ih. Zatim izgovaraju slova u djetetovom imenu.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 9*)

cat	in	dip	hit	fun	not
rug	sat	get	can	ten	fox

ide	noć	kad	miš	sat	konj
ulje	tri	ona	dio	šal	zna

Prilog 9. Slova u riječi

- Uputa: Roditelj čita svaki red iz predloška, a dijete govori slovo za svaki glas koji čuje na početku riječi.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 10*)

1. A is for "apple"	7. M is for "man"
2. R is for "rain"	8. B is for "blue"
3. P is for "puppy"	9. D is for "drum"
4. S is for "sock"	10. T is for "turtle"
5. I is for "ice cream"	11. L is for "lion"
6. G is for "girl"	12. N is for "nut"

1. A kao „auto „	7. S kao „sunce“
2. M kao „miš“	8. T kao „tavan“
3. R kao „ruka“	9. I kao „igla“
4. B kao „bicikl“	10. L kao „lisica“
5. P kao „potok“	11. G kao „gitara“
6. D kao „drvo“	12. N kao „novine“

Prilog 10. Početni glas u riječi

3. Prepoznavanje sličnih i različitih riječi

3.1. Neke riječi su slične a neke različite

- Uputa: Roditelj i dijete čitaju tri riječi u svakom redu i dijete odabire riječ koja ne pripada. Zatim zajedno izrezuju kartice i spajaju dvije iste riječi.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 11*)

cat	ran	cat
bird	fit	fit
pet	pet	rock
rabbit	hot	hot
cut	jump	cut

Prilog 11. Iste riječi

vuk	ćup	vuk
miš	miš	šiba
žir	žir	muha
vilica	rak	rak
sir	kapa	sir

- Uputa: Uz pomoć roditelja, dijete čita svako slovo u retku i odabire slovo koje ne pripada.

Materijal: izvorni materijal je u potpunosti primjenjiv za hrvatski jezik (*Prilog 12*)

/m/	/p/	/m/
/l/	/l/	/h/
/n/	/v/	/n/
/s/	/s/	/d/
/b/	/r/	/b/

Prilog 12. Ista slova

- Uputa: Uz pomoć roditelja, dijete čita tri riječi u svakom redu i treba zaokružiti riječ koja ne pripada.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 13*)

sun	fun	sun
hat	hat	mat
lip	lip	lid
up	up	out
open	over	open

Prilog 13. Izbaci uljeza

put	kut	put
vuk	vuk	luk
miš	miš	mir
iz	iz	niz
ujak	udar	ujak

4. Prepoznavanje istih glasova unutar nekoliko riječi - rima

4.1. Prepoznamo riječi koje se rimuju

Uputa: Roditelj i dijete prstom pokazuju svaku riječ i zajedno čitaju, a zatim dijete treba zaokružiti riječi koje se rimuju sa riječi „rak“ (izvorno sa riječi „cat“).

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 14*)

1.	mat	car	jam
2.	tree	bat	sat
3.	red	cup	rat
4.	hat	fat	sun

1.	lak	muk	puk
2.	vuk	luk	đak
3.	rep	čak	čep
4.	mak	sir	žir

Prilog 14. Prepoznavanje rime

5. Stvaranje rime

5.1. Stvaramo rimu

Uputa: Roditelj pokazuje prstom i izgovara svaku riječ iz predloška. Zatim roditelj i dijete zajedno osmišljavaju riječi koje se rimuju s napisanim riječima, zapisuju ih i čitaju svaki par riječi koje se rimuju.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 15*)

bag	_____
cap	_____
dish	_____
pan	_____
bike	_____

puž	_____
med	_____
muha	_____
čep	_____
voda	_____

Prilog 15. Stvaranje rime

6. Alfabetски принцип i slogovna raščlamba

6.1. Povezujemo glas i slovo unutar riječi

Uputa: Roditelj izgovara svaku riječ sa kratkom pauzom između glasova, a dijete ponavlja.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 16*)

1. b - o - x	4. c - u - p	7. b - e - d
box	cup	bed
2. c - a - p	5. c - a - t	8. h - i - t
cap	cat	hit
3. d - o - g	6. p - o - t	9. s - a - t
dog	pot	sat

Prilog 16. Riječ, slovo, glas

1. m - i - š	4. d - a - n	7. ž - i - r
miš	dan	žir
2. v - u - k	5. n - o - ć	8. t - u - š
vuk	noć	tuš
3. s - a - t	6. z - i - d	9. r - e - p
sat	zid	rep

6.2. Koliko slogova ima riječ?

- Uputa: Roditelj čita svaku riječ a dijete pljeskom prati svaki slog.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 17*)

cat	(cat)	(1 clap)
sing	(sing)	(1 clap)
baby	(ba/by)	(2 claps)
silly	(sil/ly)	(2 claps)
puppy	(pup/py)	(2 claps)
water	(wa/ter)	(2 claps)

Prilog 17. Slogovi (1 i 2)

vuk	(vuk)	1 pljesak
mrav	(mrav)	1 pljesak
beba	(be - ba)	2 pljeska
voda	(vo - da)	2 pljeska
mačka	(ma - čka)	2 pljeska
krila	(kri - la)	2 pljeska

- Uputa: Roditelj čita svaku riječ a dijete lupka svaki put kad čuje slog, uz pomoć žlice ili olovke.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 18*)

1. wagon (wag/on) (2 taps)
2. marigold (mar/i/gold) (3 taps)
3. butter (but/ter) (2 taps)

1. krevet (kre- vet) 2 udarca
2. stolica (sto - li - ca) 3 udarca
3. glava (gla - va) 2 udarca

- 4. pickles (pick/les) (2 taps)
- 5. strawberry (straw/ber/ry) (3 taps)
- 6. chair (chair) (1 tap)

- 4. krema (kre - ma) 2 udarca
- 5. marama (ma - ra - ma) 3 udarca
- 6. vrag (vrag) 1 udarac

Prilog 18. Slogovi (2 i 3)

7. Glasovna analiza i sinteza

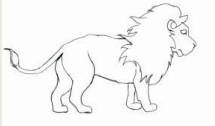

7.1. Slovkamo jednostavne riječi

Uputa: Uz pomoć roditelja, dijete gleda u sliku i imenuje, izgovara riječ i zapisuje slovo po slovo.

Materijal: izvorni materijal sa riječima „bus“, „cat“, „mop“, „bat“ i prilagodba za hrvatski jezik sa riječima „sat“, „jež“, „pas“, „lav“, „mač“, „nož“, „puž“ (*Prilog 19*)

			
_____	_____	_____	_____

			
_____	_____	_____	_____

			
_____	_____	_____	_____

Prilog 19. Glasovna raščlamba

POZNAVANJE SLOVA

1. Prepoznavanje i imenovanje velikih i malih tiskanih slova

1.1. Što je slovo i kako ga pronaći?

Uputa: Roditelj čita djetetu upute u nastavku.

Materijal: izvorni materijal s uputama i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 20*)

- Find the letter „w“ in the story below and point it out four times
- Find a „p“ in this story
- Find all the „m's“ in the story
- Find all the „o's“ in the story

- Pronađi slovo „d“ u priči i pokaži ga četiri puta
- Pronađi slovo „s“ u priči
- Pronađi sva slova „m“ u priči
- Pronađi sva slova „o“ u priči

I saw a pig on the farm.
I saw some chickens on the farm.
I saw a dog on the farm.
I saw a horse on the farm.
I liked the farm.

Ja vidim svinju na farmi.
Ja vidim pilića na farmi.
Ja vidim psa na farmi.
Ja vidim konja na farmi.
Ja volim farmu.

Prilog 20. Pronađi slovo

1.2. Riječi se sastoje od slova

Uputa: Roditelj pokazuje djetetu prvo slovo u naslovu priče, nacrtava kvadrat oko prve riječi u priči a dijete zatim treba zaokružiti svaku riječ u priči te podcrtati sva slova „k“ u priči.

Materijal: izvorni materijal s pričom „Jake's car“ u kojoj treba podcrtati sva slova „c“ i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik sa pričom „Markov auto“ u kojoj treba podcrtati sva slova „k“ (*Prilog 21*)

Prilog 21. Riječi i slova

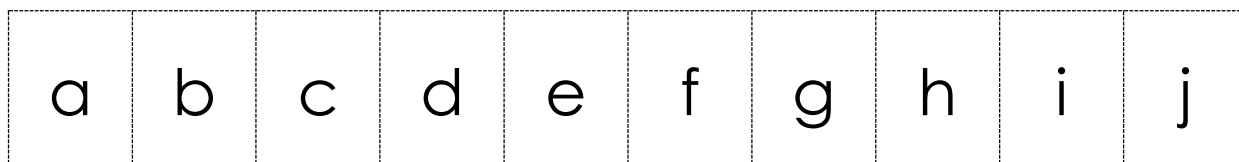
Jake's Car
Jake's car is very dirty.
Jake gets a bucket.
He gets a towel, too.
He fills the bucket.
Jake washes his dirty car.
Now Jake's car is clean.
Jake is all dirty!

Markov auto
Markov auto je vrlo prljav.
Marko uzima kantu.
On uzima i spužvu također.
On puni kantu.
Marko pere svoj prljavi auto.
Sada je Markov auto čist.
Marko je sav prljav!

1.3. Recitiramo abecedu

Uputa: Roditelj izrezuje predložak abecede s malim tiskanim slovima te zajedno s djetetom recitira abecedu i pokazuje svako slovo dok ga izgovara.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 22*)

k	l	m	n	o	p	q	r	s	t
u	v	w	x	y	z				

a	b	c	č	ć	d	dž	đ	e	f
g	h	i	j	k	l	lj	m	n	nj
o	p	r	s	š	t	u	v	z	ž

Prilog 22. Mala abeceda

1.4. Prepoznavamo i imenujemo slova

Uputa: Roditelj čita djetetu uputu iz materijala i pomaže mu da zaokruži tražena slova.

Materijal: izvorni materijal je u potpunosti primjenjiv za hrvatski jezik,
uz doslovan prijevod upute (*Prilog 23*)

1. Olovkom zaokruži slovo „s“ i „p“	o	s	t	j	p
2. Olovkom zaokruži slovo „n“ i „b“	e	n	b	m	f
3. Olovkom zaokruži slovo „c“ i „o“	c	p	k	o	t
4. Olovkom zaokruži slovo „r“ i „v“	r	t	h	i	v

Prilog 23. Prepoznavanje slova

1.5. Imenujemo svako slovo

Uputa: Roditelj čita slova po redu i traži od djeteta da pokaže svako slovo. Dodatni djetetov zadatak je izabrati najdraže slovo i napisati ga pet puta.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik odgovaraju *Prilogu 22*.

1.6. Povezujemo mala i velika tiskana slova

Uputa: Roditelj i dijete zajedno promatraju slova u istom retku i zaokružuju isto slovo u svakom retku.

Materijal: izvorni materijal je u potpunosti primjenjiv za hrvatski jezik (*Prilog 24*)

1.	H	p	t	l	h
2.	A	v	n	a	G
3.	Z	z	u	o	N
4.	J	c	d	D	E
5.	K	b	k	O	L

Prilog 24. Slova

1.7. Uočavamo ista slova u skupini slova

Uputa: Uz pomoć roditelja, dijete treba zaokružiti sva ista slova u svakom retku, imenovati ta slova i na kraju imenovati sva slova.

Materijal: izvorni materijal je u potpunosti primjenjiv za hrvatski jezik (*Prilog 25*)

1.	R	T	L	T	M
2.	A	D	I	N	I
3.	J	B	K	R	B
4.	O	U	S	S	C

Prilog 25. Ista slova u skupini

1.8. Imenujemo mala tiskana slova

Uputa: Roditelj i dijete zajedno imenuju sva slova abecede, s lijeva na desno. Dijete odgovara na pitanje „Koje je prvo a koje zadnje slovo abecede?“

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik odgovaraju *Prilogu 22*.

1.9. Imenujemo velika tiskana slova

Uputa: Roditelj i dijete zajedno imenuju sva slova abecede, s lijeva na desno. Dodatni zadatak za dijete je napisati inicijale vlastitog imena i prezimena, velikim tiskanim slovima.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 26*)

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T
U	V	W	X	Y	Z				

A	B	C	Č	Ć	D	DŽ	Đ	E	F
G	H	I	J	K	L	LJ	M	N	NJ
O	P	R	S	Š	T	U	V	Z	Ž

Prilog 26. Velika abeceda

1.10. Imenujemo, prepoznajemo i čitamo mala i velika tiskana slova

- Uputa: Roditelj i dijete prstom pokazuju slovo po slovo i imenuju.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 27*)

m	R	E	I	a	H	C	t	P
j	O	X	u	K	D	w	p	T
K	B	U	d	F	Q	c	h	G
s	f	b	J	A	N	X	L	R

m	R	E	I	a	H	C	t	P	F
A	c	k	ž	z	š	h	r	M	O
j	p	ć	L	G	nj	f	u	Z	D
DŽ	i	l	S	v	ž	T	d	š	B
J	g	e	b	Č	LJ	N	dž	NJ	Đ

V	č	đ	lj	U	n	K	o	s	Ć
---	---	---	----	---	---	---	---	---	---

Prilog 27. Mala i velika slova

- Uputa: Roditelj izrezuje kartice sa slovima i stavlja sve kartice ispred djeteta. Daje djetetu šest kartica odjednom odnosno tri para (Aa, Bb, Cc...). Djetetov zadatak je spojiti sva mala i velika tiskana slova u parove.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik odgovaraju

Prilogu 22 i Prilogu 26.

- Uputa: Roditelj čita slovo po slovo a dijete treba zaokružiti svako malo tiskano slovo. Dodatan zadatak za dijete je pronaći jednu rečenicu u novinama i zaokružiti jedno malo tiskano slovo u svakoj riječi u toj rečenici.

Materijal: izvorni materijal je u potpunosti primjenjiv za hrvatski jezik (*Prilog 28*)

M	c	R	V	F	O	P	m
A	m	Z	D	g	L	H	K
T	E	U	j	S	B	D	b

Prilog 28. Malo slovo

- Uputa: Roditelj čita slovo po slovo a dijete treba zaokružiti svako veliko tiskano slovo. Dodatan zadatak za dijete je pronaći jednu rečenicu u novinama i zaokružiti jedno veliko tiskano slovo u svakoj riječi u toj rečenici.

Materijal: izvorni materijal je u potpunosti primjenjiv za hrvatski jezik (*Prilog 29*)

a	c	R	M	f	o	P	m	K	j
s	m	H	D	g	L	h	O	n	d
T	E	b	j	S	B	D	e	Z	g

Prilog 29. Veliko slovo

RJEČNIK

1. Rječnik

1.1. Boje

Uputa: Roditelj i dijete zajedno određuju boju o kojoj govore taj dan ili tjedan (žuta/zelena/crvena/plava/smeđa/crna/ljubičasta/narančasta). Dijete ima dva zadatka, nacrtati nešto određene boje koju su izabrali te napisati naziv te boje četiri puta. Ovaj zadatak se provodi na navedeni način sa svim bojama.

Materijal: papir, olovka i bojice

1.2. Prijedlozi, gdje se što nalazi?

Uputa: Roditelj čita djetetu upute iz materijala i pomaže mu u izvršavanju zadatka.

Materijal: izvorni materijal je primjenjiv za hrvatski jezik, uz doslovan prijevod (*Prilog 30*)

1. Gdje je pas? U krugu ili IZVAN kruga?	
2. Nacrtaj psa IZVAN kruga.	
3. Nacrtaj loptu POKRAJ palice i napiši riječ lopta: _____	
4. Nacrtaj drugu loptu i sebe POKRAJ lopte.	
5. Nacrtaj gdje živiš i sebe ISPRED kuće/stana. ISPOD slike napiši „Tu živim ja“.	
6. Ispričaj roditeljima gdje se nalaziš na slici i što ti se sviđa u vezi tvoje kuće/stana.	

Prilog 30. Prijedlozi

1.3. Veze između riječi (semantičke kategorije)

Uputa: Roditelj čita djetetu riječi i postavlja pitanja „Što je zajedničko ovim riječima? Možeš li se sjetiti drugih riječi koje pripadaju tim riječima?“

Materijal: izvorni materijal je primjenjiv za hrvatski jezik, uz doslovan prijevod (*Prilog 31*)

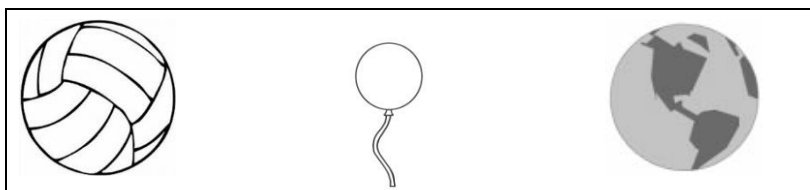
crvena	zelena	plava	žuta	smeđa
pas	mačka	krava	kokoš	konj

Prilog 31. Veza između riječi

1.4. Oblici

Uputa: Svaka slika je u obliku KRUGA. Dijete treba označiti svaki krug odnosno obrubiti svaku sliku. Dodatan zadatak za dijete je napisati riječ KRUG dva puta.

Materijal: izvorni materijal je u potpunosti primjenjiv za hrvatski jezik (*Prilog 32*)

Prilog 32. Oblici

1.5. Učimo nove riječi slušajući

Uputa: Dijete se prisjeća novih riječi koje je čulo u vrtiću, roditelj objašnjava značenje ako je potrebno i zajedno sa djetetom zapisuje nove riječi.

Materijal: papir i olovka

1.6. Kako koristiti nove riječi?

Uputa: Dijete odabire knjigu i imenuje naslov i autora. Roditelj i dijete zajedno čitaju odabranu knjigu. Roditelj pomaže djetetu zapisati tri nove riječi koje je pronašlo u knjizi te jednu rečenicu koristeći jednu od novih riječi.

Materijal: knjiga po izboru, papir i olovka

1.7. Pišemo česte riječi iz teksta

Uputa: Roditelj čita djetetu nekoliko riječi s kojima se često može susresti u tekstu (gore, dolje, u, izvan). Pomaže djetetu da zapiše te riječi i zajedno osmišljavaju i zapisuju rečenice s tim riječima.

Materijal: papir i olovka

1.8. Koristimo nove riječi

Uputa: Roditelj i dijete odabiru „riječ tjedna“, na primjer riječ „volim“ i dijete vježba zapisivanje te riječi nekoliko puta. Zatim roditelj pomaže djetetu u dovršavanju rečenica „Ja volim _____“.

Materijal: papir i olovka

PRIPOVIJEDANJE

1. Slušanje i prepričavanje priče/dijelova priče

1.1. Naglas ponavljamo rečenice

Uputa: Roditelj i dijete zajedno čitaju rečenicu:

„My dog loves to run and jump“ - „Moj pas voli trčati i skakati.“

Dijete ponavlja rečenicu i crta sliku psa koji voli trčati i skakati, Zatim nadopunjava rečenicu i govori što još pas voli raditi.

Materijal: Papir i olovka

2. Pažljivo slušanje tijekom čitanja

2.1. Pažljivo slušamo priču i pokušavamo zapamtiti što više detalja

Uputa: Roditelj pomaže djetetu da zapiše stvari kojih se sjeća iz priče koju su prethodno pročitali. Dodatan zadatak je da roditelj priča priču o sebi a na kraju dijete ponovi tri detalja iz priče koje je zapamtilo.

Materijal: priča po izboru, papir i olovka

3. Priповijedanje, prepričavanje dijelova priče

3.1. Kako zapamtiti važne dijelove priče bez gledanja u knjigu

Uputa: Dijete odabire knjigu i imenuje naslov i autora. Zatim roditelj i dijete zajedno čitaju knjigu. Na kraju dijete prepričava priču vlastitim riječima a roditelj zapisuje djetetove riječi.

Materijal: knjiga po izboru, papir i olovka

3.2. Svaka priča ima početak, sredinu i kraj

Uputa: Dijete odabire knjigu i imenuje naslov i autora. Zatim roditelj i dijete zajedno čitaju knjigu. Dijete crtežom opisuje početak priče te drugim crtežom kraj priče.

Materijal: knjiga po izboru, papir i olovka

3.3. Prepoznamo mjesto radnje u priči

Uputa: Dijete odabire knjigu i imenuje naslov i autora. Zatim roditelj i dijete zajedno čitaju knjigu. Dijete crta mjesto gdje se odvija priča te roditelj i dijete zajedno pišu jednu rečenicu o tom crtežu.

Materijal: knjiga po izboru, papir i olovka

3.4. Pamtimo događaje u priči

Uputa: Dijete odabire knjigu i imenuje naslov i autora. Zatim roditelj i dijete zajedno čitaju knjigu. Zajedno odgovaraju na pitanja i zapisuju odgovore:

Što se događa na početku priče? Što se događa na kraju priče?

Materijal: knjiga po izboru, papir i olovka

4. Aktivno slušanje

4.1. Slušamo čitanje priče, razgovaramo o doživljaju

Uputa: Dijete odabire knjigu i imenuje naslov i autora. Roditelj čita, dijete sluša i zatim odgovara na pitanja: Kako riječi zvuče dok netko čita na glas? Govori li osoba koja čita jednako kao da ti se obraća ili radi pauzu iza svake riječi? Što si naučio/la iz slušanja priče koja se čitala na glas?

Materijal: knjiga po izboru

5. Odgovori na pitanja vezana uz priču

5.1. Odgovaramo na pitanja „tko“ i „što“

Uputa: Dijete odabire knjigu i imenuje naslov i autora, roditelj i dijete zajedno čitaju knjigu te dijete odgovara na pitanja:

TKO je glavni lik u priči? ŠTO je problem u priči, kakav problem ima glavni lik?

Materijal: knjiga po izboru

5.2. Slušamo priču i odgovaramo na pitanja

Uputa: Dijete odabire knjigu i imenuje naslov i autora, roditelj i dijete zajedno čitaju knjigu te dijete odgovara na pitanja:

GDJE se odvija priča? TKO je glavni lik u priči?

KAKO si ti sličan ili različit od glavnog lika?

Materijal: knjiga po izboru

5.3. Čitamo različite knjige svaki dan

Uputa: Dijete odabire knjigu i imenuje naslov i autora, roditelj i dijete zajedno čitaju knjigu te dijete odgovara na pitanja:

KOJA je tvoja omiljena priča? ZAŠTO je to tvoja omiljena priča?

Dodatan zadatak za dijete je napraviti listu sa druge dvije knjige koje planira pročitati.

Materijal: knjiga po izboru, papir i olovka

5.4. Pričamo o omiljenoj knjizi u vrtiću

Uputa: Roditelj pomaže djetetu da odgovori na sljedeća pitanja:

Koja je tvoja omiljena knjiga u vrtiću? Tko je autor tvoje omiljene knjige? Zašto ti se toliko sviđa ta knjiga? Nacrtaj nešto što se dogodilo u toj priči!

Materijal: knjiga po izboru, papir i olovka

5.5. Učimo o knjižnici

Uputa: Roditelj i dijete odlaze u učionicu, školu, knjižnicu i pronalaze knjigu za čitanje. Dijete imenuje naslov i autora, čita knjigu s roditeljem i roditelj pomaže djetetu da napiše zašto je izabralo baš tu knjigu.

Materijal: knjiga po izboru

5.6. Učimo slušati priče i odgovarati na pitanja na glas

Uputa: Dijete odabire knjigu i imenuje naslov i autora, čita knjigu s roditeljem te zajedno zapisuju sličnosti ove knjige s drugim knjigama koje su pročitali.

Materijal: knjiga po izboru, papir i olovka

6. Predviđanja o priči na temelju slike

6.1. Prije čitanja priče, predviđamo radnju na temelju slike

Uputa: Dijete odabire knjigu i imenuje naslov i autora. Prije nego krenu čitati priču, dijete promatra naslovnice i slike te zapisuje što predviđa da će se dogoditi u knjizi. Nakon čitanja, dijete i roditelj zapisuju što se dogodilo u priči.

Materijal: knjiga po izboru, papir i olovka

ZNANJE O TISKU

1. Poznavanje dijelova knjige i pripadajućih funkcija

1.1. Slijedimo tekst od gore prema dolje

Uputa: Roditelj stavi djetetu knjigu u krilo, zatim prstom pokazuje naslov knjige dok ga čita. Roditelj i dijete zajedno gledaju slike na naslovnici i na prvoj stranici, roditelj pokazuje gdje priča počinje i gdje završava, čita prvu stranicu i prstom pokazuje svaku stranicu koju čita.

Materijal: knjiga po izboru

1.2. Kako držimo knjigu i pravilno okrećemo stranice

Uputa: Roditelj stavi djetetu knjigu u krilo, zatim prstom pokazuje naslov knjige dok ga čita. Zajedno gledaju slike na naslovnici, roditelj okreće knjigu na stražnji dio omota, pokazuje djetetu kako su prednji i stražnji dio knjige različiti. Roditelj otvara knjigu do prve stranice, pokazuje djetetu kako se počinje čitati na prvoj stranici i kako se okreće jedna po jedna stranica, a zatim dijete vježba okretati stranice jednu po jednu dok ne dođe do kraja knjige. Roditelj i dijete zajedno čitaju knjigu a roditelj dopušta djetetu da okreće stranice.

Materijal: knjiga po izboru

1.3. Kako brinemo o knjigama

Uputa: Roditelj i dijete zajedno izrađuju malu knjigu o tome kako se brinuti o knjigama. Izrežu stranice po predlošku i „zaklamaju“ ih u formu knjige, roditelj okreće stranice od početka do kraja i dijete sluša dok roditelj čita.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 33*)

How to care for books 1	Keep books away from food and water 2	Turn book pages carefully 3	Wash your hands before reading a book 4	Put book away when you have finished reading them 5	Return library books on time 6
Kako brinuti o knjigama 1	Drži knjige daleko od hrane i vode 2	Okreći stranice pažljivo 3	Operi ruke prije čitanja knjige 4	Pospremi knjige nakon čitanja 5	Vrati knjige u knjižnicu na vrijeme 6

Prilog 33. Briga za knjige

1.4. Slike i riječi zajedno čine priču

Uputa: Dijete je roditelju u krilu ili odmah pokraj njega, zajedno otvore knjigu i prilikom čitanja, roditelj stavlja prst ispod svake riječi i pokazuje djetetu sliku koja opisuje riječ koju je upravo pročitao. Zatim roditelj pita dijete tko ili što je na slici i da pronade važnog lika ili važan predmet na slici.

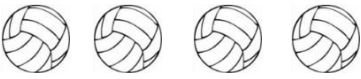

Materijal: knjiga po izboru

2. Razumijevanje koncepta tiska

2.1. Čitamo s lijeva na desno, od gore prema dolje

- Uputa: Roditelj čita djetetu tekst priče „Brojevi“. Pritom koristi prst ili olovku kako bi istaknuo svaku riječ koju čita, a dijete ponavlja svaki red.

Materijal: izvorni materijal odgovara hrvatskom jeziku, uz doslovan prijevod (*Prilog 34*)

Brojevi	
1. Jedan cvijet	
2. Dvije čarape	
3. Tri kišobrana	
4. Četiri lopte	
5. Pet majmuna	

Prilog 34. Brojevi

- Uputa: Roditelj djetetu čita priču „Ja se volim igrati“. Pritom koristi vrh olovke ili prst kako bi pokazao svaku riječ dok čita.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 35*)

<i>I like to play</i>
I like to run.
I like to skip.
I like to hop.
I like to jump.
I like to play.

Prilog 35. Volim se igrati

<i>Ja se volim igrati.</i>
Ja volim trčati.
Ja volim preskakati.
Ja volim skočiti.
Ja volim skakati.
Ja se volim igrati.

- Uputa: Roditelj čita djetetu riječi iz teksta „Boje“. Pritom prstom ili vrhom olovke označava svaku riječ dok čita, a dijete treba obojati svaku sliku.

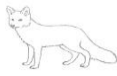

Materijal: izvorni materijal odgovara hrvatskom jeziku, uz doslovan prijevod
(Prilog 36)

Boje	
Crvena jabuka	
Narančasta lopta	
Žuta zvijezda	
Zelena trava	
Plave hlače	
Ljubičasto cvijeće	

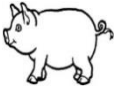

Prilog 36. Boje

- Uputa: Roditelj čita djetetu uputu i pomaže mu pri izvršavanju zadatka.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (Prilog 37)

Circle the beginning of the word	f o x	
Circle the middle of the word.	c a t	
Circle the ending of the word.	h a t	
Circle the beginning of the word	b o x	
Circle the middle of the word.	c u p	

Zaokruži početak riječi	p a s	
Zaokruži sredinu riječi	m i š	
Zaokruži kraj riječi	v u k	
Zaokruži početak riječi	l a v	
Zaokruži sredinu riječi	b u s	

Circle the ending of the word.	s i x	
Circle the beginning of the word	b e d	
Circle the middle of the word.	j e t	
Circle the ending of the word.	p i g	
Circle the beginning of the word	b u s	

Prilog 37. Početak, sredina i kraj riječi

Zaokruži kraj riječi	l u k	
Zaokruži početak riječi	m a č	
Zaokruži sredinu riječi	j e ž	
Zaokruži kraj riječi	p u ž	
Zaokruži početak riječi	n o s	

2.2. Što su riječi i kako ih pronaći?

- Uputa: Roditelj i dijete zajedno olovkom zaokružuju svaku riječ u priči „Dobar pas“.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 38*)

<p><i>Good dog</i> Mia is my dog. She is a good dog. Mia can sit. Mia can stay. She likes to lick my face.</p>	<p><i>Dobar pas</i> Mia je moj pas. Ona je dobar pas. Mia može sjesti. Mia može lajati. Ona voli lizati moje lice.</p>
--	--

Prilog 38. Dobar pas

- Uputa: Roditelj olovkom označava razmak između riječi u priči „Mmmm, fino!“.
Dodatni zadatak za roditelje je napisati jednu rečenicu o djetetu a dijete treba povući liniju između svake riječi.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 39*)

<i>Yummy!</i>	<i>Mmmm, fino!</i>
Birds eat seeds.	Ptice jedu sjemenke.
Mice eat cheese.	Miševi jedu sir.
Giraffes eat leaves.	Žirafe jedu lišće.
I eat many foods! Yummy!	Ja jedem mnogo različite hrane! Mmmm, fino!

Prilog 39. Mmm, fino!

3. Povezivanje informacija i događaja iz teksta sa stvarnim životom i obrnuto

3.1. Govor se može pretvoriti u pisani tekst sa značenjem

- Uputa: Roditelj navodi dijete da pogleda u sliku i ispriča mu što vidi. Roditelj zapisuje ono što dijete govori ispod slike i zatim pročita to djetetu.

Materijal: slika u nastavku (*Prilog 40*)

Prilog 40. Slika

- Uputa: Roditelj i dijete zajedno rade listu omiljenih životinja, hrane, boja i listu s imenima članova obitelji.

Materijal: papir i olovka

- Uputa: Dijete samostalno crta nešto po izboru i priča roditelju što je nacrtalo. Roditelj zapisuje što je dijete reklo i zatim skupa čitaju napisane riječi.

Materijal: papir i olovka

3.2. Povezujemo događaje u priči, pronalazimo detalje o knjizi, crtamo i razgovaramo o pročitanoj

Uputa: Dijete odabire knjigu i imenuje naslov i autora. Zatim nacrtava glavnog lika i sebe te ispriča po čemu je on/ona sličan, a po čemu različit od glavnog lika iz priče.

Materijal: knjiga po izboru, papir i olovka

4. Pisanje riječi, vlastitog imena i prezimena

4.1. Pišemo jednostavne riječi

Uputa: Roditelj zapisuje dvije riječi po izboru a djetetov je zadatak napisati prvo i zadnje slovo svake riječi.

Materijal: papir i olovka

4.2. Koristimo nove riječi u govoru

Uputa: Roditelj bira tri riječi koje su djetetu nepoznate. Zatim ih zajedno zapisuju. Dodatan zadatak za roditelja je napisati rečenicu koristeći jednu od prethodno napisanih riječi i pročitati je djetetu.

Materijal: papir i olovka

4.3. Izražavamo ideje u rečenicama

Uputa: Roditelj navodi djeteta da mu priča o svom danu u vrtiću, počevši sa „Moj najdraži dio dana u vrtiću je bio ____“. Roditelj zapisuje djetetov iskaz, a dijete crta prikaz najdražeg dijela dana.

Materijal: papir i olovka

4.4. Slijedimo tekst u knjizi od gore prema dolje

Uputa: Dijete priča o svojoj obitelji a roditelj zapisuje. Zatim zajedno čitaju napisano i prstom prate tekst.

Materijal: papir i olovka

4.5. Pišemo poruke

Uputa: Dijete piše poruku teti u vrtiću počevši sa „Draga teti ____“ a završava sa „Tvoj ____“

Materijal: papir i olovka

4.6. Pišemo slova, mala i velika tiskana slova

Uputa: Roditelj zadaje malo i veliko tiskano slovo a dijete nekoliko puta uzastopce piše određeno slovo. Zatim se zajedno dosjećaju riječi koje počinju s tim slovom.

Materijal: papir i olovka

4.7. Prepisujemo riječi i rečenice

- Uputa: Dijete prepisuje riječi nekoliko puta: ti, on, ona, ja (izvorno the, you, he, she). Zatim u novinama pronalazi te riječi i pokazuje ih roditeljima.

Materijal: papir, olovka i novine

- Uputa: Dijete prepisuje sljedeće riječi, svaku riječ dva puta: /Mi/ / volimo/ / knjige/ (izvorno We / like / books). Zatim te iste riječi dijete piše zajedno, u istom retku. Dodatan zadatak za dijete je prepisati jednu rečenicu iz knjige koju čita.

Materijal: papir, olovka i knjiga po izboru

4.8. Pišemo svoje ime i prezime

Uputa: Dijete nekoliko puta piše svoje ime i prezime.

Materijal: papir i olovka

5. Riječi i rečenice

5.1. Rastavljamo rečenicu na riječi i slažemo rečenice

Uputa: Roditelj čita rečenice iz priloga a dijete pljesne rukama za svaku riječ. Roditelj može čitati polako, radeći pauzu iza svake riječi i pokazati djetetu kako da pljesne za svaku pojedinu riječ.

Materijal: izvorni materijal je primjenjiv za hrvatski jezik, uz doslovan prijevod (*Prilog 41*)

1. Kuća je velika.
2. Miš je malen.
3. Ja vidim veliko drvo.
4. Ja volim čitati.
5. Kutija je crvena.
6. Ja vidim zelenu loptu.

Prilog 41. Rečenica i riječi

6. Globalno čitanje poznatih riječi

6.1. Čitamo riječi brzo, bez slovanja

- Uputa: Roditelj navodi dijete da sljedeće riječi ne „slovka“ nego da ih zapamti. Zatim zajedno čitaju riječi i traže te riječi u knjizi koju čitaju.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 42*)

a	is	can	are
the	my	you	me
I	and	of	we

je	su	mi	vi
i	iz	od	ali
ja	ti	on	to

Prilog 42. Globalno čitanje

- Uputa: Roditelj čita priču po predlošku, a prilikom drugog čitanja, dijete čita podcrtane riječi.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 43*)

I like my cat

I like my cat. My cat is a good cat
We like to play. Do you like cats?

Prilog 43. Česte riječi

Ja volim svoju mačku.

Ja volim svoju mačku. Moja mačka je dobra mačka. Mi se volimo igrati. Voliš li ti mačke?

7. Važnost tiska

7.1. Pronalazimo informacije iz različitih tiskanih izvora

- Uputa: Roditelj izrezuje riječi iz priloga. Zatim se pred dijete stave konkretni koji odgovaraju napisanim riječima, roditelj pročita riječi i stavi svaku riječ ispred pripadajućeg konkretna.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 44*)

fork pan bag cup

čaša nož šal kapa

Prilog 44. Konkretni

- Uputa: Roditelj izrezuje riječi iz priloga i lijepi ih na odgovarajući predmet u kući. Zatim zajedno s djetetom, roditelj čita zalijepljene riječi.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 45*)

lamp	dresser
bed	floor
chair	door
table	wall

lampa	ormar
krevet	pod
stolica	vrata
stol	zid

Prilog 45. Predmeti

- Uputa: Dijete i roditelj zajedno čitaju i objašnjavaju što pojedini znak znači.

Materijal: izvorni materijal je primjenjiv za hrvatski jezik, uz doslovan prijevod (*Prilog 46*)

	Toalet predviđen za muškarce		Označava gdje možemo napustiti zgradu, izaći
	Toalet predviđen za žene		Moramo stati, prestati se kretati

Prilog 46. Znakovi upozorenja

- Uputa: Roditelj čita slova i brojeve sa registracijskih tablica, a zatim dijete i roditelj čitaju zajedno. Dodatni zadatak je primijećivanje registracijskih tablica u susjedstvu i zajedničko čitanje.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 47*)

2PHY471	4LMO231	9JME831
---------	---------	---------

ZG138GK	PU236ZC	OS631GL
---------	---------	---------

Prilog 47. Registracijske oznake

4.1.3. Osvrt na program

Program „School - Home Links Reading Kit: Kindergarten Activities“ se sastoji od zadataka za poticanje fonološke svjesnosti, poznavanja slova, rječnika, pripovijedanja i znanja o tisku. Zadatci su raspoređeni u obliku radnih listova koji sadrže upute za roditelje i konkretan materijal za rad.

Prednosti ovog programa su: jednostavne i razumljive upute za roditelje, zadatci su prilagođeni obiteljskom okruženju i ne iziskuju veliko vremensko opterećenje za roditelje, obuhvaćene su sve navedene vještine rane pismenosti i zadatci su obogaćeni slikovnim materijalima što dopinosa motivaciji djece predškolske dobi.

S druge strane, neki zadatci ne slijede razvojnu liniju usvajanja vještina rane pismenosti, osobito zadatci za razvoj fonološke svjesnosti i poznavanja slova, najvažnijih prediktora uspješnog čitanja prema brojnim istraživanjima (Rack i sur., 1992; Whitehurst i Lonigan, 1998; Kuvač Kraljević i Lenček, 2012). Umjesto od većih prema manjim jedinicama riječi, od slogova i rime do fonema, program započinje i završava glasovnom raščlambom, u sredini se obrađuje rima a tek nakon rime slogovno stapanje i raščlamba. Također, iako istraživanja potvrđuju da se u predškolskoj dobi velika tiskana slova trebaju prezentirati prije malih jer se lakše vizualiziraju (Wood i McLemore, 2001), brže usvajaju i djeca ih lakše prepoznaju zbog okolinskog tiska (Puranik, Petscher i Lonigan (2013), u ovom programu djeca prvo usvajaju mala tiskana slova. Prema nekim autorima, mala tiskana slova čine 95% tiska, iziskuju manje pokreta rukom prilikom pisanja što umanjuje napor i povećava brzinu pisanja (Colombini, 2014).

U odnosu na program opisan u nastavku, „School - Home Links Reading Kit: Kindergarten Activities“ nema jasno definirane ciljeve ni metode za procjenu napretka, kao ni detaljnije upute za podučavanje u slučaju teškoća prilikom usvajanja vještina rane pismenosti.

Međutim, program je jednostavno prilagoditi hrvatskom jeziku, zasigurno bi bio od velike pomoći roditeljima i djeci predškolske dobi te bi uz kombinaciju s programom unutar predškolske institucije, mogao doprinijeti poboljšanju spremnosti za školu.

4.2. Program „Read It Again - PreK!“

Read It Again - PreK! je dodatak kurikulumu namijenjen razvoju i jačanju osnova jezika i pismenosti u ranoj dobi. Namijenjen je odgajateljima i ostalim stručnjacima koji žele stručan i sistematičan način podučavanja jezika i pismenosti u svojim vrtićima ili institucijama, a autori su Laura M. Justice i Anita S. McGinty.

Program se sastoji od 60 lekcija, trajanja 20-30 minuta, ugrađenih u 30 tjedana poduke. Vrijeme provođenja lekcija je fleksibilno, s mogućnošću prilagodbe djeci kojima treba više ili manje poduke. Preporučaju se dvije lekcije tjedno, a program je namijenjen kao dodatak predškolskom kurikulumu ili planu rada svakog odgajatelja.

Četiri ključna obilježja ovog programa su: jednostavnost uporabe i uvrštavanja u postojeći program poticanja jezičnih vještina i pismenosti, ponavljajuće korištenje poznatih knjiga/priča, ponavljanje ključnih koncepata kroz duži vremenski period kako bi se svakom djetetu omogućilo usvajanje ključnih dijelova programa, te široki raspon uputa za svaku aktivnost, ovisno o tome je li djeci zadatak prejednostavan ili prezahtjevan.

„Read It Again - PreK!“ osigurava sistemitičan ali prilagodljiv pristup stvaranju vještina u četiri ključna područja jezika i pismenosti: rječniku, naraciji (pripovijedanju), fonološkoj svjesnosti i znanju o tisku.

Svaka od šezdeset lekcija uključuje čitanje jedne slikovnice s unaprijed određenog popisa. Također, svaki dio programa odnosno svaka stranica sadrži podatke o tjednu i broju lekcije, naslovu slikovnice predviđene za određeni tjedan, cilj lekcije, potrebne materijale, vrijeme u kojem se preporuča provesti lekciju (prije, tijekom ili nakon čitanja slikovnice), opis provedbe same lekcije (detaljen upute za odgajatelja, uključujući i upute o jezičnom izražavanju) te takozvani „Learners' Ladders“, vodič za odgajatelje o načinu modificiranja lekcija ovisno o sposobnostima svakog djeteta. Osim navedenog, program sadrži i liste za procjenu napretka koje se ispunjavaju nakon drugog, dvanaestog i dvadeset i prvog tjedna poduke te omogućavaju uvid u djetetove sposobnosti na području rječnika, pripovijedanja, fonološke svjesnosti i znanja o tisku.

4.2.1. Sadržaj programa

„Read it Again - PreK“ je program koji se sastoji od šezdeset lekcija za usvajanje vještina neophodnih za razvoj rane pismenosti: fonološke svjesnosti, poznavanja slova, rječnika, pripovijedanja i znanja o tisku. Lekcije su prilagođene predškolskom okruženju, a provode ih roditelji u suradnji sa stručnim suradnicima. Za potrebe ovog rada, lekcije su sistematizirane prema vještinama koje potiču iako se u provedbi programa vještine međusobno isprepliću i različit je redoslijed lekcija. Svi podatci su preuzeti sa stranice <https://earlychildhood.ehe.osu.edu/research/practice/read-it-again-prek/> (pristupljeno 30.05.2016.)

Tablica 2. Sadržaj programa "Read it Again -PreK"

FONOLOŠKA SVJESNOST	1. Prepoznavanje rime	1.1. Prepoznavamo dvije riječi koje se rimuju
	2. Slogovna analiza i sinteza	2.1. Slogovna analiza 2.2. Slogovna analiza i sinteza
	3. Izdvajanje početnog glasa	3.1. Prepoznavamo kada dvije riječi dijele isti početni glas
	4. Proizvodnja rime	4.1. Proizvodimo riječi koje se rimuju
	5. Izdvajanje početnog glasa i dosjećanje riječi	5.1. Proizvodimo riječ sa točno određenim početnim glasom
POZNAVANJE SLOVA	1. Velika tiskana slova	1.1. Učimo velika tiskana slova u vlastitom imenu, te imenima članova obitelji i prijatelja
RJEČNIK	1. Glagoli	1.1. Razumijemo i koristimo nove riječi za imenovanje radnji
	2. Pridjevi i prilozi	2.1. Razumijemo i koristimo nove riječi koje opisu predmete i radnje - boje 2.2. Razumijemo i koristimo nove riječi koje opisu predmete i radnje - brojevi 2.3. Razumijemo i koristimo nove riječi koje opisu predmete i radnje
	3. Imenice	3.1. Razumijemo i koristimo nove riječi za imenovanje objekata
	4. Prostor	4.1. Razumijemo i koristimo nove riječi koje predstavljaju prostorne koncepte
	5. Vrijeme	5.1. Razumijemo i koristimo nove riječi koje predstavljaju vremenske koncepte
	6. Vrijeme i odnos (prije -poslije)	6.1. Razumijemo i koristimo nove riječi koje predstavljaju vremensko-odnosne koncepte
	7. Misaoni procesi	7.1. Razumijemo i koristimo nove riječi koje predstavljaju misaone procese
	8. Višeznačnost riječi	8.1. Razgovaramo o značenju novih riječi, kako riječi mogu imati više od 1 značenja
	9. Osjećaji	9.1. Razumijemo i koristimo nove riječi koje predstavljaju osjećaje

PRIPOVIJEDANJE	1. Likovi, mjesto i vrijeme radnje	1.1. Prepoznajemo i opisujemo likove i detalje poput mjesta i vremena radnje u priči
	2. Opis događaja u priči	2.1. Opisujemo jedan ili više važnih događaja
	3. Određivanje važnih događaja	3.1. Određujemo tri ili više važnih događaja u priči
	4. Stvaramo priču	4.1. Stvaramo izmišljenu priču s određenim mjestom i vremenom radnje i likovima
	5. Stvaramo priču: početak, sredina i kraj	5.1. Stvaramo izmišljenu ili osobnu priču sa jasnim početkom, sredinom i krajem
	6. Dijelimo osjećaje, ideje ili iskustva	6.1. Dijelimo osjećaje, ideje ili iskustva u jednoj preciznoj i razumljivoj priči
ZNANJE O TISKU		
	1. Svijest o tisku	1.1. Pisani tekst nosi značenje, razlikujemo tekst od slike
	2. Usmjerenost teksta	2.1. Prepoznajemo usmjerenost teksta s lijeva na desno
	3. Opisivanje knjige i teksta	3.1. Razumijemo i koristimo nove riječi u opisu knjige i pisanog teksta
	4. Razlika između slova i riječi	4.1. Prepoznajemo razliku između slova i riječi
	5. Globalno čitanje	5.1. Prepoznajemo neke česte riječi, tisak iz okoline

4.2.2. Opis aktivnosti

Program „School - Home Links Reading Kit: Kindergarten Activities“ se sastoji od šezdeset lekcija koje su prikazane u sažetom obliku zbog veće preglednosti. Svaka lekcija je dio određene tematske cjeline i sastoji se od uputa za odgajatelja i dijete te materijala za rad koji su navedeni u izvornom obliku, prilagođeni za hrvatski jezik ili doslovno prevedeni. Redom će biti prikazane lekcije unutar pet tematskih cjelina navedenih u sadržaju: fonološka svjesnost, poznavanje slova, rječnik, pripovijedanje i znanje o tisku.

FONOLOŠKA SVJESNOST

1. Prepoznavanje rime

1.1. Prepoznajemo dvije riječi koje se rimuju

- Uputa: Odgajatelj uvodi djecu u aktivnost sljedećim riječima: „Pogledat ćemo slike koje se rimuju“. Odgajatelj pokazuje slike, djeca imenuju, a odgajatelj im skreće pozornost da se sve te riječi rimuju i imaju isti završetak (izvorno na -OG, prilagodba za hrvatski na -OK). Zatim djeca uzimaju dvije po dvije kartice i imenuju slike u paru kako bi osluškivali rimu.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Clifford Goes to Dog School“

(autor: Norman Bridwell) i kartice sa slikama riječi, prikazane izvorno i sa prilagodbom za hrvatski jezik (*Prilog 48*)

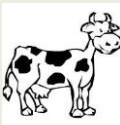
			
dog	log	rak	lak
			
frog	hog	đak	vlak

Prilog 48. Rima na -ak

- Uputa: Odgajatelj podsjeća djecu da riječi koje se rimuju imaju isti završetak. Odgajatelj pokazuje slike, djeca imenuju, a odgajatelj im skreće pozornost da se sve te riječi rimuju i imaju isti završetak (izvorno na -ee, prilagodba za hrvatski na -va). Zatim djeca uzimaju dvije po dvije kartice i imenuju slike u paru kako bi osluškivali rimu. Dodatan zadatak je stvoriti par riječi koje se ne rimuju uz pomoć dodatnih kartica i kombinirati kartice na način da se riječi rimuju ili ne rimuju.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Chicka Boom Boom“ (autori: Bill Martin, Jr.

i John Archambault) i kartice sa slikama riječi, prikazane izvorno i sa prilagodbom za hrvatski jezik (*Prilog 49* i *Prilog 50*)

			
tree	bee	kava	trava
			
see	knee	tava	krava

Prilog 49. Rima na -va

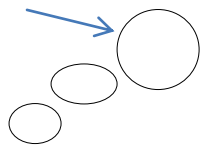
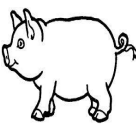
	
cry	tie
	
fly	

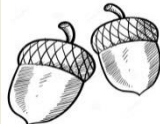
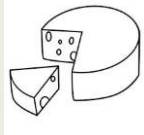

	
med	led
	
red	

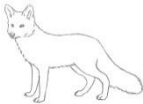
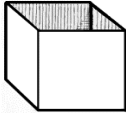

Prilog 50. Rima na -ed

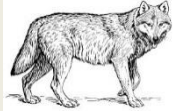

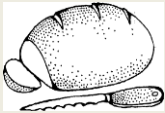

- Uputa: Odgajatelj pokazuje slike, djeca imenuju, a odgajatelj im skreće pozornost da se sve te riječi rimuju i imaju isti završetak (izvorno na -ow, prilagodba za hrvatski na -ir). Zatim djeca uzimaju dvije po dvije kartice i imenuju slike u paru kako bi oslušivali rimu. Dodatan zadatak je stvoriti par riječi koje se ne rimuju uz pomoć dodatnih kartica i kombinirati kartice na način da se riječi rimuju ili ne rimuju.

Materijal: kartice sa slikama riječi, prikazane izvorno i sa prilagodbom za hrvatski jezik (*Prilog 51*)

	
paw	jaw
	
saw	
	
big	pig

	
žir	sir
	
papir	
	
gljiva	šljiva

	
horn	corn
	
hat	cat
	
rat	mat
	
fox	box
	
rocks	socks

	
led	med
	
ćuk	vuk
	
luk	muk
	
kruh	duh
	
trbuh	puh

Prilog 51. Kartice s rimom

- Uputa: Prije čitanja odabrane knjige, odgajatelj podsjeća djecu na rimu i daje nekoliko primjera. Zatim govori dvije po dvije riječi a djeca primjećuju rimuju li se ili ne. Pritom kombinira riječi koje se rimuju i koje se ne rimuju, daje svakom djetetu priliku da odgovori i naglašava da riječi koje se rimuju imaju jednak završetak.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Clifford Goes to Dog School“

(autor: Norman Bridwell)

2. Slogovna analiza i sinteza

2.1. Slogovna analiza

- Uputa: Odgajatelj upućuje djecu da slušaju dijelove riječi, da neke riječi imaju više a neke manje dijelova; na primjer riječ „gusjenica“ (izvorno „caterpillar“) ima četiri dijela (odgajatelj pljeskom naglasi svaki dio), a riječ „vuk“ (izvorno „cup“ samo jedan dio (jedan pljesak). Odgajatelj odabire šest riječi iz knjige, različite dužine te zajedno određuju broj slogova i označavaju svaki slog pljeskom.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Chicka Boom Boom“ (autori: Bill Martin, Jr. i John Archambault) i šest riječi (izvorno: chicka, coconut, bed, mama, alphabet, up//prevedeno / prilagođeno za hrvatski jezik: krevet, stolica, sir, mama, na, kolica)

- Uputa: Odgajatelj upućuje djecu da slušaju dijelove riječi, da neke riječi imaju više a neke manje dijelova; na primjer riječ „čokoladica“ (izvorno „hippopotamus“) ima pet dijelova (odgajatelj pljeskom naglasi svaki dio), a riječ „zub“ (izvorno „hat“ samo jedan dio (jedan pljesak). Odgajatelj odabire šest riječi iz knjige, različite dužine te zajedno određuju broj slogova i označavaju svaki slog pljeskom.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Chicka Boom Boom“ (autori: Bill Martin, Jr. i John Archambault) i šest riječi (izvorno: chimpanzee, lion, elephant, zebra, cubs, den// prevedeno/prilagođeno za hrvatski jezik: čimpanza, lav, slon, zebra, mladunčad, jazbina)

2.2. Slogovna analiza i sinteza

- Uputa: Odgajatelj upućuje djecu da slušaju dijelove riječi, da neke riječi imaju više a neke manje dijelova; kao primjer koristi nekoliko riječi iz pročitane knjige a djeca rastavljaju te riječi na slogove uz pljesak za svaki slog. Zatim odgajatelj govori iste riječi ali rastavljene na slogove a djeca spajaju i izgovaraju riječ (slogovna sinteza).

Materijal: izvorni materijal su knjige „The letters are Lost“ (autor: Lisa Campbell Ernst) sa sljedećim riječima (izvorno: letter, strawberry, toothpaste, disappear, zebra, machine, kangaroo/prevedeno na hrvatski jezik: pismo, jagoda, zubna pasta, nestati, zebra, mašina, klokan) i „The Night Before Kindergarten“ (autor: Natasha Wing) sa riječima (izvorno: parents, silly, friend, sunrise, wondering, kindergarten/

prevedeno na hrvatski jezik: roditelji, blesav, prijatelj, izlazak sunca, pitati se, vrtić.

- Uputa: Odgajatelj upućuje djecu da slušaju dijelove riječi, da neke riječi imaju više a neke manje dijelova te daje jedan primjer. Zatim odgajatelj bira nekoliko riječi iz knjige i rastavlja ih na slogove a djeca spajaju i izgovaraju riječ (slogovna sinteza).

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Biggest Snowman Ever“ (autor: Steven Kroll) sa sljedećim riječima (izvorno: biggest, winter, contest, princess, Martian, together, chocolate/ prevedeno na hrvatski jezik: najveći, zima, natjecanje, princeza, marsovac, zajedno, čokolada).

3. Izdvajanje početnog glasa

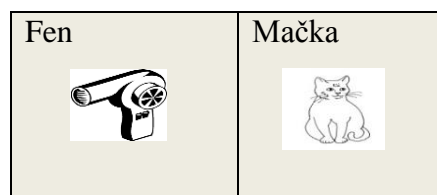
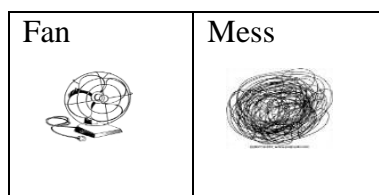
3.1. Prepoznamo kada dvije riječi dijele isti početni glas

- Uputa: Odgajatelj upućuje djecu da slušaju prvi glas u riječi i daje za primjer riječ „miš“ („mouse“). Odgajatelj određuje nekoliko riječi u knjizi kojima naglašava početni glas prilikom čitanja. Cilj ovog zadatka je obratiti pozornost na početni glas u riječi a ne prepoznati o kojem se glasu radi.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Mitten (autor: Jan Brett) sa sljedećim riječima (izvorno: mole, mitten, fox, find// prevedno/prilagođeno za hrvatski jezik: majmun, mačka, lisica, letjeti).

- Uputa: Odgajatelj koristi kartice sa riječima koje počinju glasom /f/ i /m/, djeca izvlače jednu po jednu karticu, imenuju pojam i prepoznaju prvi glas u riječi.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 52*).

Five 	Mouse
Phone 	Moon

Prilog 52. Glasovi /f/ i /m/

Fotoaparat 	Miš
Frula 	Mjesec

- Uputa: Odgajatelj koristi kartice sa riječima koje počinju sa glasom /s/ i /w/, djeca izvlače jednu po jednu karticu, imenuju pojam i prepoznaju prvi glas u riječi. Zatim odgajatelj čita odabranu knjigu i zastaje na riječima koje počinju glasom /s/ ili /w/.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (Prilog 53).

Sit 	Wash
Sun 	Worm
Soap 	One

Prilog 53. Glasovi /s/ i /v/

Sjediti 	Voziti
Sunce 	Vlak
Sapun 	Vuk

- Uputa: Odgajatelj ponavlja zadatak sa svim do tada korištenim karticama, sa riječima koje počinju sa glasovima /f/, /m/, /s/ i /w/. Odgajatelj pokazuje jednu po jednu karticu, djeca imenuju pojam i izdvajaju prvi glas.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik odgovaraju

Prilogu 52. i 53.

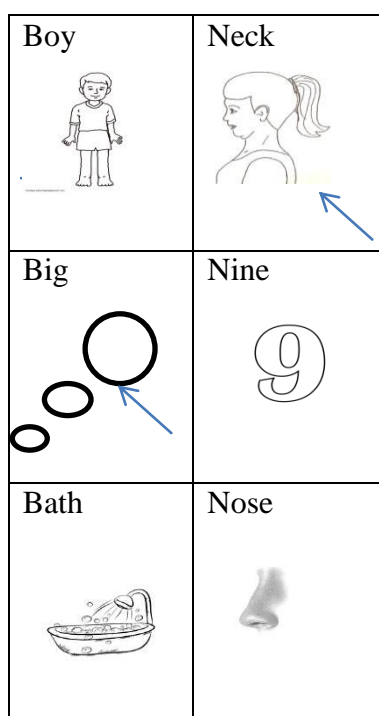
- Uputa: Odgajatelj koristi sve do tada korištene kartice i pokazuje dvije po dvije kartice u paru a djeca trebaju prepoznati imaju li dvije riječi isti početni glas ili ne.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik odgovaraju

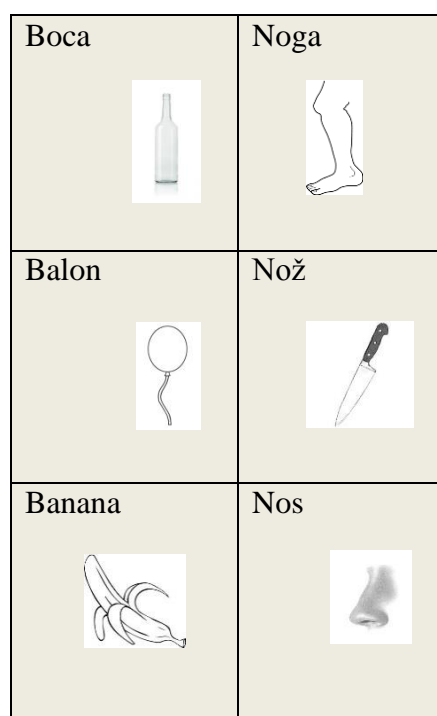
Prilogu 52. i 53.

- Uputa: Odgajatelj upućuje djecu da slušaju prvi glas u riječima koje počinju sa glasom /b/ i /n/. Koristi kartice s riječima koje djeca izvlače dvije po dvije, a zadatak je prepoznati počinju li dvije riječi istim glasom ili ne.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik (*Prilog 54*).

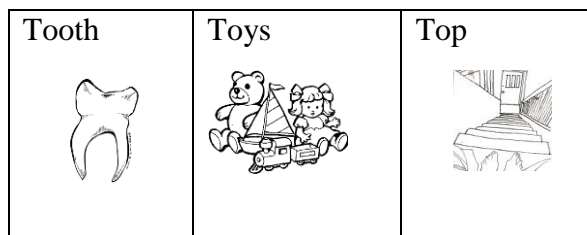

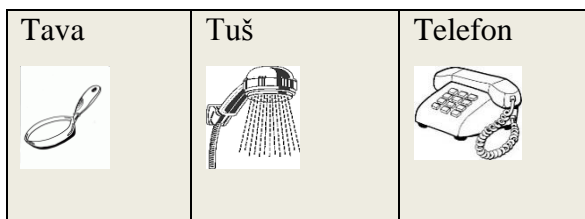
Prilog 54. Glasovi /b/ i /n/

- Uputa: Odgajatelj upućuje djecu da slušaju prvi glas u riječima koje počinju sa glasom /b/, /t/ i /s/. Koristi kartice s riječima koje djeca izvlače dvije po dvije, a zadatak je prepoznati počinju li dvije riječi istim glasom ili ne.

Materijal: izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik *Prilog 53., 54. i 55.*

Prilog 55. Glas /t/

4. Proizvodnja rime

4.1. Proizvodimo riječi koje se rimuju

Uputa: Na list papira odgajatelj napiše riječ i djeca imaju zadatak predložiti riječi koje se rimuju s tom riječi, riječi sa ili bez značenja. Odgajatelj zapisuje prijedloge na papir, a u košaru ili torbu stavlja kartice sa riječima koje se rimuju sa zadanom riječi te na kraju djeca izvlače kartice i provjeravaju jesu li pogodili. Ovaj zadatak se ponavlja nekoliko puta kroz program.

Materijal: list papira i olovka, izvorni materijal i prijevod/prilagodba za hrvatski jezik odgovaraju *Prilogu 48., 49., 50. i 51.*

5. Izdvajanje početnog glasa i dosjećanje riječi

5.1. Proizvodimo riječ sa točno određenim početnim glasom

- Uputa: Odgajatelj podsjeća djecu da se riječi sastoje od više dijelova, na primjer da riječ „ruka“ počinje sa glasom /r/. Zatim se djeca dosjećaju riječi s istim početnim glasom kao njihovo ime. Ovakav zadatak se provodi nekoliko puta unutar programa.

Materijal: nije potreban

- Uputa: Odgajatelj podsjeća djecu da se riječi sastoje od više dijelova, na primjer da riječ „noga“ počinje sa glasom /n/. Zatim odgajatelj izvlači jednu po jednu karticu s imenom svakog djeteta a djeca se dosjećaju riječi s istim početnim glasom kao i izvučeno ime.

Materijal: kartice s imenima, papir i olovka

- Uputa: Odgajatelj podsjeća djecu da se riječi sastoje od više dijelova, na primjer da riječ „kapa“ počinje sa glasom /k/. Zatim odgajatelj izvlači jednu po jednu karticu sa slikama, a djeca se dosjećaju riječi s istim početnim glasom kao i izvučeni pojam. Ovakav zadatak se provodi nekoliko puta unutar programa.

Materijal: kartice sa slikama iz *Priloga 52., 53., 54., 55.*

- Uputa: Prije čitanja odabrane knjige, odgajatelj određuje dvije riječi iz knjige s istim početnim glasom, zapisuje ih na papir a djeca se dosjećaju drugih riječi s tim određenim početnim glasom. Prilikom čitanja, djeca trebaju primijetiti riječi s određenim početnim glasom kako bi ih odgajatelj zapisao na papir.

Materijal: izvorni materijal su knjige „Clifford for President“ (autor: Acton Figueroa) i „The Very Sleepy Sloth“ (autor: Andrew Murray).

POZNAVANJE SLOVA

1. Velika tiskana slova

1.1. Učimo velika tiskana slova u vlastitom imenu, te imenima članova obitelji i prijatelja

- Uputa: Odgajatelj i djeca izrađuju kartice s imenima djece u grupi (prvo slovo je veliko tiskano a ostala slova su mala tiskana). Kartice se poredaju po abecedi i za svako dijete odgajatelj naglašava prvo slovo u imenu.

Zatim odgajatelj čita odabranu knjigu i zastajkuje kako bi naglasio slova koja su spomenuta, traži od djece da prepoznaju ta slova u tekstu.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Biggest Snowman Ever“

(autor: Steven Kroll) te papir i olovka za kartice s imenima

- Uputa: Svako dijete drži karticu sa svojim imenom a odgajatelj ima kartice sa početnim slovima njihovih imena. Odgajatelj drži jednu po jednu karticu i govori: „Ovo je slovo __. Čije ime počinje sa slovom __?“. Zatim čita odabranu knjigu i zastajkuje kako naglasio slova koja su spomenuta.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Mitten“ (autor: Jan Brett) te

papir i olovka za kartice s imenima i slovima

- Uputa: Odgajatelj stavlja kartice s imenima u košaru, djeca izvlače kartice, zajedno čitaju imena i prstom pokazuju prvo slovo u imenu na kartici. Prilikom čitanja odabrane knjige, odgajatelj zastaje i prstom pokazuje prvo slovo u imenima likova.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Recess Queen“ (autor: Alexis O'Neill)

- Uputa: Prije čitanja odabrane knjige, odgajatelj daje djeci kartice sa velikim tiskanim slovom „G“ i navodi ih da pronađu slovo „G“ u naslovu knjige i izbroje koliko slova „G“ ima u naslovu. Ukoliko djeca prepoznaju i malo tiskano slovo „g“ odgajatelj

naglašava da je to malo tiskano slovo. Prilikom čitanja odgajatelj zastaje i naglašava veliko tiskano slovo „G“ u riječima a djeca prstom pokazuju gdje se to slovo nalazi.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Giggle, Giggle, Quack (autor: Doreen Cronin) i kartice sa velikim tiskanim slovom „G“.

- Uputa: Odgajatelj pokazuje djeci naslovnu stranu odabrane knjige i pokazuje velika tiskana slova u naslovu. Prilikom čitanja knjige, odgajatelj zastaje na riječima koje počinju s tim velikim tiskanim slovima a djeca prstom pokazuju gdje se ta slova nalaze u tekstu.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Dog Breath: The Horrible Trouble With Hally Tosis“ (autor: Dav Pilkey).

- Uputa: Odgajatelj pokazuje djeci naslovnu stranu odabrane knjige i pokazuje velika tiskana slova u naslovu. Za svako slovo odgajatelj pita postoji li netko čije ime počinje s tim slovom, ako postoji, odgajatelj zapisuje to ime ispod velikog tiskanog slova.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Biggest Snowman Ever“ (autor: Steven Kroll), papir i olovka

RJEČNIK

1. Glagoli

1.1. Razumijemo i koristimo nove riječi za imenovanje radnji

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj posebno naglašava nekoliko novih glagola i navodi djecu na razgovor o knjizi, na svakoj stranici zastane i djeca opisuju što se događa u priči. Inzistira se da djeca koriste nove glagole iz priče u svojim opisima, a odgajatelj postavlja primjer za svaki glagol.
- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj na papir zapisuje „Nove riječi“ i ispod toga tri riječi iz knjige koje su djeci nepoznate s tim da „slovka“ svaku riječ prilikom zapisivanja. Za svaku riječ odgajatelj čita rečenicu u kojoj se spominje i zatim zajedno sa djecom stvara općenitu definiciju te riječi. Ovakav zadatak se provodi četiri puta unutar programa, svaki put na temelju druge knjige a odabrani glagoli su sve složeniji.

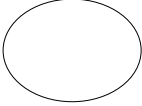
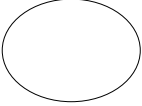
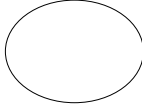
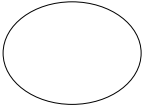
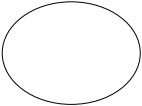
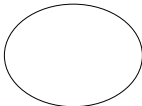
Materijal: izvorni materijal su knjige „Clifford Goes to Dog School“ (autor: Norman Bridwell), „The letters are Lost“ (autor: Lisa Campbell Ernst), „Clifford for President“ (autor: Acton Figueroa) i „The Recess Queen“ (autor: Alexis O'Neill)

2. Pridjevi i prilozi

2.1. Razumijemo i koristimo nove riječi koje opisuju predmete i radnje - boje

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj izdvaja boje kao nove riječi. Svako dijete dobije karticu s jednom bojom. Zatim odgajatelj i djeca prolaze kroz knjigu i traže boje i slova koja su napisana u boji. Pritom se radi na glasovnoj analizi, „slovkaju“ se riječi i djeca povezuju karticu sa bojom sa slovima napisanima u toj boji. Konačno, djeca oblikuju fraze s pridjevima poput: „Slovo L je ljubičasto, slovo M plavo...“)

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Chicka Boom Boom“ (autori: Bill Martin, Jr. i John Archambault) i prilagodba kartica za hrvatski jezik u obliku doslovnog prijevoda (kartice s bojama koje su djeca napravila prema predlošku (*Prilog 56*))

Plava Oboji sa plavom bojom.	Crvena Oboji sa crvenom bojom.	Ljubičasta Oboji sa ljubičastom bojom.
Zelena Oboji sa zelenom bojom.	Žuta Oboji sa žutom bojom.	Narančasta Oboji sa narančastom bojom.

Prilog 56. Oboji krug

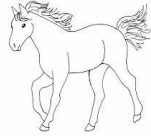
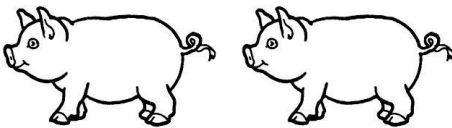
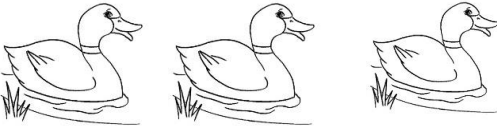
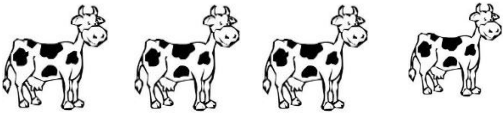

- Uputa: Koristeći kartice sa bojama, nakon čitanja knjige, odgajatelj navodi djecu na dosjećanje boja. Svako dijete dobije karticu s jednom bojom i prilikom ponovnog listanja knjige, djeca povezuju boje s objektima u priči, na primjer: „Vidim dječaka u crvenoj majici, tko od vas ima crvenu karticu?“

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Dog Breath: The Horrible Trouble With Hally Tosis“ (autor: Dav Pilkey) i prilagodba kartica za hrvatski jezik u obliku doslovnog prijevoda (*Prilog 55*)

2.2. Razumijemo i koristimo nove riječi koje opisuju predmete i radnje - brojevi

- Uputa: Nakon čitanja knjige, svako dijete dobije karticu sa životinjama a odgajatelj drži kartice sa brojevima. Zadatak je povezati karticu sa životinjama sa brojem, na primjer: „Ja imam broj tri, tko ima tri životinje na slici?“. Djeca imenuju životinje i stvaraju fraze poput „Marko ima tri krave na svojoj kartici“.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Giggle, Giggle, Quack“ (autor: Doreen Cronin) te kartice sa slikama životinja i kartice sa brojevima, prilagođene za hrvatski jezik u obliku doslovnog prijevoda (*Prilog 57*)

	1
	2
	3
	4
	5

Prilog 57. Kartice s brojevima

2.3. Razumijemo i koristimo nove riječi koje opisuju predmete i radnje

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj na papir zapisuje „Nove riječi“ i ispod toga tri pridjeva iz knjige koji su djeci nepoznati s tim da „slovka“ svaku riječ prilikom zapisivanja. Za svaku riječ odgajatelj čita rečenicu u kojoj se spominje i zatim zajedno sa djecom stvara općenitu definciju te riječi.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Clifford Goes to Dog School“

(autor: Norman Bridwell) te papir i olovka

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj na papir zapisuje „Nove riječi“ i ispod toga tri pridjeva iz knjige koji su djeci nepoznati s tim da „slovka“ svaku riječ prilikom zapisivanja. Za svaku riječ odgajatelj čita rečenicu u kojoj se spominje i zatim zajedno sa djecom stvara općenitu definciju te riječi. Dodatan zadatak je zapisati dva primjera objekata na koje se svaki od navedenih pridjeva odnosi.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Biggest Snowman Ever“

(autor: Steven Kroll) te papir i olovka

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige o kameleonu koji mijenja boje, odgajatelj navodi djecu da se prisjete kako je sve kameleon izgledao i gdje je sve bio. Zatim djeca crtaju omiljenog kameleona i opisuje ga a odgajatelj zapisuje riječi iz opisa ispod crteža i potiče proširenje iskaza.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „A color of His Own“ (autor: Leo Lionni), papir, olovka i bojice

- Uputa: Odgajatelj određuje jednu nepoznatu riječ iz priče koju posebno naglašava, na primjer riječ „unique“ odnosno „jedinствен“. Tu riječ najmanje tri puta tijekom čitanja odgajatelj naglasi i objasni značenje. Zatim djeca objašnjavaju što je jedinstveno kod pojedine životinje i kod njih samih.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „A color of His Own“ (autor: Leo Lionni)

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, djecu se potiče da opisuju slike iz knjige i na temelju slika formiraju iskaz sa što više pridjeva.

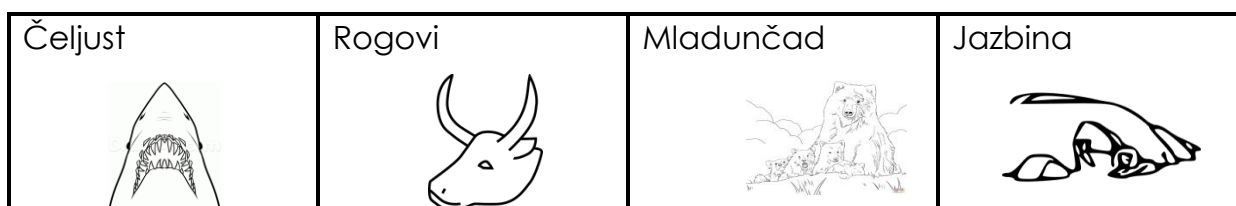
Materijal: izvorni materijal je knjiga „A color of His Own“ (autor: Leo Lionni), papir i olovka

3. Imenice

3.1. Razumijemo i koristimo nove riječi za imenovanje objekata

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj izdvaja četiri riječi koje povezuje sa slikama i pomaže djeci definirati značenje riječi.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Rumble in the Jungle“ (autori: Giles Andreae i David Wojtowycz) i kartice sa slikama uz doslovan prijevod na hrvatski jezik (*Prilog 58*)

Prilog 58. Imenice

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj na papir zapisuje „Nove riječi“ i ispod toga tri imenice iz knjige koje su djeci nepoznate s tim da „slovka“ svaku riječ prilikom zapisivanja. Za svaku riječ odgajatelj čita rečenicu u kojoj se spominje i zatim zajedno sa djecom stvara općenitu definiciju te riječi. Ovakav zadatak se provodi dva puta unutar programa, svaki put na temelju druge.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Mitten“ (autor: Jan Brett)

4. Prostor

4.1. Razumijemo i koristimo nove riječi koje predstavljaju prostorne koncepte

Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, djeca opisuju što se dogodilo likovima a odgajatelj naglašava ključne prijedloge: ispod, u, preko, iznad, iza, na . Djeca opisuju likove i radnje koristeći prijedloge a odgajatelj zapisuje i zatim zajedno čitaju napisano.

Materijal: izvorni materijal su knjige „The Very Sleepy Sloth“ (autor: Andrew Murray) „The letters are Lost“ (autor: Lisa Campbell Ernst) i „The Night Before Kindergarten“ (autor: Natasha Wing)

5. Vrijeme

5.1. Razumijemo i koristimo nove riječi koje predstavljaju vremenske koncepte

Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj prepričava važne događaje i naglašava riječi prije i poslije. Na taj način postavlja model djeci koja onda prepričavaju događaje iz priče koristeći te riječi.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Rumble in the Jungle“

(autori: Giles Andreae i David Wojtowycz)

6. Vrijeme i odnos (prije -poslije)

6.1. Razumijemo i koristimo nove riječi koje predstavljaju vremensko-odnosne koncepte

Uputa: Odgajatelj pomaže djeci u prepričavanju prethodno pročitane priče, koristeći vremensko odnosne prijedloge (izvorno: first, next, then, last / prevedeno na hrvatski jezik: prvo, sljedeće, onda, zadnje). Odgajatelj zapisuje njihove rečenice i pokazuje im slike iz knjige kako bi se dosjetili redoslijeda radnji.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Night Before Kindergarten“

(autor: Natasha Wing)

7. Misaoni procesi

7.1. Razumijemo i koristimo nove riječi koje predstavljaju misaone procese

- Uputa: Prilikom čitanja odabrane knjige, odgajatelj zastaje i naglašava dvije ključne riječi „imagine“/“zamisliti“ i „try“/“pokušati“. Nakon čitanja, odgajatelj dodatno objašnjava značenje tih riječi na primjeru iz teksta i navodi djecu da koriste te dvije riječi prepričavajući neko osobno iskustvo.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Biggest Snowman Ever“

(autor: Steven Kroll)

- Uputa: Prilikom čitanja odabrane knjige, odgajatelj zastaje i naglašava dvije ključne riječi „think“/“misлити“ i „decide“/“odlučiti“. Nakon čitanja, odgajatelj dodatno objašnjava značenje tih riječi na primjeru iz teksta i navodi djecu da koriste te dvije riječi prepričavajući neko osobno iskustvo.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Mitten“ (autor: Jan Brett)

- Uputa: Prilikom čitanja odabrane knjige, odgajatelj zastaje i naglašava dvije ključne riječi „nominate“/“nominirati“ i „vote“/“glasati“.

Nakon čitanja, odgajatelj dodatno objašnjava značenje tih riječi na primjeru iz teksta i zajedno sa djecom stvara definiciju tih riječi.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Clifford for President“ (autor: Acton Figueroa)

8. Višeznačnost riječi

8.1. Razgovaramo o značenju novih riječi, kako riječi mogu imati više od 1 značenja

- Uputa: Nakon čitanja knjige, odgajatelj objašnjava kako neke riječi zajedno znače nešto drugačije od svake pojedine riječi. Na primjer, „an eye on“, „settle in“, „in charge“. Na primjeru rečenica iz teksta i primjera iz stvarnog života, odgajatelj pomaže djeci u shvaćanju značenja navedenih izraza. Prijedlog sličnih fraza na hrvatskom jeziku: „Došla je voda do grla“, „Čuvati kao oko u glavi“, „Držati kao kap vode na dlanu“.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Giggle, Giggle, Quack“ (autor: Doreen Cronin)

- Uputa: Prilikom čitanja knjige, odgajatelj zastaje i naglašava nekoliko riječi i fraza koje sadrže isti korijen riječi ali imaju različito značenje. Na primjer, „breathtaking“, „breathless“, „lose your breath“. Na primjeru rečenica iz teksta i primjera iz stvarnog života, odgajatelj pomaže djeci u shvaćanju značenja navedenih izraza. Prijedlog sličnih fraza na hrvatskom jeziku: „Oduzeti dah“, „Ostatci bez daha“.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Dog Breath: The Horrible Trouble With Hally Tosis“ (autor: Dav Pilkey)

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj objašnjava kako neke riječi imaju više od jednog značenja te moramo pratiti tragove u priči koji nam govore koje značenje je ispravno. Na primjer, riječi „crown“ (kruna i krošnja) i „fall“ (pasti i jesen) ili u hrvatskom jeziku riječi „luk“ (luk kao povrće i luk kao oružje) i „duga“ (pojava nakon kiše i pridjev).

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Red Leaf, Yellow Leaf“ (autor: Lois Ehlert)

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj objašnjava kako neke riječi imaju više od jednog značenja te moramo pratiti tragove u priči koji nam govore koje značenje je ispravno. Na primjer, riječi „swing“ i „spring“ ili u hrvatskom jeziku

riječi poput „pog“ (životinja i dio tijela) i „list“ (dio biljke, list papira). Djeci se objasne moguća značenja i trebaju odlučiti koje značenje odgovara sadržaju priče.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Very Sleepy Sloth“

(autor: Andrew Murray)

9. Osjećaji

9.1. Razumijemo i koristimo nove riječi koje predstavljaju osjećaje

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj navodi djecu na razgovor o osjećajima likova u priči. Posebno se naglašavaju nepoznate riječi poput „intimidated“, „cheerful“, „excited“ / „prestrašen“, „veseo“, „uzbuđen“, te se objašnjava značenje tih riječi.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Recess Queen“ (autor: Alexis O'Neill)

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj navodi djecu na razgovor o osjećajima likova u priči. Posebno se naglašavaju nepoznate riječi poput „frustrated“, „confused“, „satisfied“ / „frustriran“, „zbunjen“, „zadovoljan“, te se objašnjava značenje tih riječi.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Bunny Cakes“ (autor: Rosemary Wells)

PRIPOVIJEDANJE

1. Likovi, mjesto i vrijeme radnje

1.1. Prepoznamo i opisujemo likove i detalje poput mjesta i vremena radnje u priči

- Uputa: Prilikom čitanja knjige, odgajatelj zastaje kako bi naglasio likove i „setting“ priče odnosno mjesto i vrijeme radnje. Djeca odgovaraju na pitanja o likovima poput „Zašto je napravio to, što će učiniti sljedeće?“. Nakon čitanja, na velikom papiru odgajatelj piše „Likovi“, djeca imenuju likove iz priče, odgajatelj zapisuje imena likova i dojam svakog djeteta o tom liku. Zatim potiče djecu da svaki dojam potkrijepi primjerom „Marko je bio dobar zato što...“

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Clifford Goes to Dog School“

(autor: Norman Bridwell) te papir i olovka

- Uputa: Prilikom čitanja knjige, odgajatelj zastaje kako bi naglasio likove i „setting“ priče odnosno mjesto i vrijeme radnje. Potiče djecu da predviđaju radnju te da opisuju mjesto i vrijeme radnje na svakoj stranici.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Chicka Boom Boom“ (autori: Bill Martin, Jr. i John Archambault), papir i olovka

- Uputa: Prilikom čitanja knjige, odgajatelj zastaje kako bi naglasio likove i „setting“ priče odnosno mjesto i vrijeme radnje. Zatim zapisuje „Mjesto i vrijeme radnje radnje“ na list papira i djeca navode detalje o mjestu i vremenu radnje koje odgajatelj zapisuje.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Rumble in the Jungle“ (autori: Giles Andreae i David Wojtowycz), papir i olovka

2. Opis događaja

2.1. Opisujemo jedan ili više važnih događaja u priči

- Uputa: Odgajatelj čita odabranu knjigu i zastajkuje prilikom čitanja kako bi naglasio važne događaje u priči. Nakon čitanja, još jednom ponavlja važne događaje u priči i zatim djeca crtaju jedan događaj po izboru.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Clifford Goes to Dog School“ (autor: Norman Bridwell), papir i olovka

- Uputa: Odgajatelj čita odabranu knjigu i zastajkuje prilikom čitanja kako bi naglasio važne događaje u priči. Nakon čitanja, još jednom ponavlja važne događaje u priči i zatim djeca crtaju jedan događaj po izboru. Na kraju opisuju što su nacrtali a odgajatelj zapisuje njihove opise ispod crteža.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Chicka Boom Boom“ (autori: Bill Martin, Jr. i John Archambault), papir i olovka

- Uputa: Prilikom čitanja odabrane knjige, odgajatelj zastajkuje na kraju svake stranice i naglašava važne događaje. Nakon čitanja, djeca opisuju važne događaje iz priče a odgajatelj zapisuje te im na kraju čita napisano.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Rumble in the Jungle“ (autori: Giles Andreae i David Wojtowycz), papir i olovka

- Uputa: Prilikom čitanja odabrane knjige, odgajatelj zastajkuje na kraju svake stranice i naglašava važne događaje. Nakon čitanja, djeca opisuju važne događaje iz priče a odgajatelj zapisuje te im na kraju čita napisano. Dodatan zadatak za djecu je poredati događaje po redu, što se dogodilo prvo a što na kraju.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The letters are Lost“ (autor: Lisa Campbell Ernst), papir i olovka

- Uputa: Prilikom čitanja odabrane knjige, odgajatelj zastajkuje na kraju svake stranice i naglašava važne događaje. Nakon čitanja, djeca opisuju važne događaje iz priče a odgajatelj zapisuje te im na kraju čita napisano. Dodatan zadatak za djecu je poredati događaje po redu, uz odgovaranje na pitanja što se dogodilo prije a što poslije?

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Night Before Kindergarten“ (autor: Natasha Wing), papir i olovka

3. Određivanje važnih događaja

3.1. Određujemo tri ili više važnih događaja u priči

- Uputa: Prilikom čitanja odabrane knjige, odgajatelj povremeno zastajkuje i naglašava ključne događaje u priči. Zatim djeca prepričavaju priču koristeći sljedeće riječi (izvorno: first, next, then, last / prevedeno na hrvatski jezik: prvo, sljedeće, onda, zadnje), a odgajatelj zapisuje te riječi na papir i ispod zapisuje njihove rečenice.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Biggest Snowman Ever“ (autor: Steven Kroll)

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj pomaže djeci da prepričaju priču uz pomoć sljedećih riječi zapisanih na papir (izvorno: first, next, then, last / prevedeno na hrvatski jezik: prvo, sljedeće, onda, zadnje). Odgajatelj na papir zapisuje njihove rečenice i uz pomoć tih rečenica i navedenih riječi, još jednom prepriča priču. Ovakav zadatak se ponavlja nekoliko puta kroz program, svaki put sa različitom knjigom.

Materijal: izvorni materijal su knjige „The Mitten (autor: Jan Brett), „The Recess Queen (autor: Alexis O'Neill), „Giggle, Giggle, Quack“ (autor: Doreen Cronin), „The Biggest Snowman Ever“ (autor: Steven Kroll), papir i olovka

4. Stvaramo priču

4.1. Stvaramo izmišljenu priču s određenim mjestom, vremenom radnje i likovima

- Uputa: Prije čitanja odabrane knjige, odgajatelj navodi djecu da razmišljaju o likovima odnosno o kome je priča napisana, i o mjestu i vremenu radnje. Prilikom čitanja, odgajatelj povremeno zastaje kako bi naglasio tko su likovi te gdje i kada se radnja odvija. Nakon čitanja, djeca samostalno prepričavaju priču, jednu po jednu stranicu, naglašavajući pritom likove i mjesto i vrijeme radnje. Svaki djetetov iskaz odgajatelj nadopunjuje sve dok priča ne bude prepričana do kraja. Ovakav zadatak se ponavlja nekoliko puta kroz program, svaki put sa različitom knjigom.

Materijal: izvorni materijal su knjige „The Biggest Snowman Ever“ (autor: Steven Kroll), „The Mitten“ (autor: Jan Brett), „Giggle, Giggle, Quack“ (autor: Doreen Cronin) i „The Recess Queen (autor: Alexis O'Neill)

5. Stvaramo priču: početak, sredina i kraj

5.1. Stvaramo izmišljenu ili osobnu priču sa jasnim početkom, sredinom i krajem

- Uputa: Odgajatelj čita odabranu knjigu i potiče djecu na raspravu o nekim dijelovima. Zatim naglasi ključnu misao priče i ispriča priču iz vlastitog sličnog iskustva. Konačno, djeca pričaju o vlastitim sličnim iskustvima, a odgajatelj nadopunjava njihove priče naglašavajući pritom jasan početak, sredinu i kraj priče. Ovakav zadatak se ponavlja nekoliko puta kroz program, svaki put sa različitom knjigom.

Materijal: izvorni materijal su knjige „Dog Breath: The Horrible Trouble With Hally Tosis“ (autor: Dav Pilkey), „A color of His Own“ (autor: Leo Lionni), „Bunny Cakes“ (autor: Rosemary Wells) „Red Leaf, Yellow Leaf“ (autor: Lois Ehlert), „The Very Sleepy Sloth“ (autor: Andrew Murray) i „Clifford for President“ (autor: Acton Figueroa)

6. Dijelimo osjećaje, ideje ili iskustva

6.1. Dijelimo osjećaje, ideje ili iskustva u jednoj preciznoj i razumljivoj priči

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj zadaje naslov nove priče koju će zajedno osmisliti. Odgajatelj započinje priču sa „Jednom davno živio je pas po imenu ____ koji je imao vrlo dobar dan. Prvo je....“ i naglašava da priča treba imati početak, sredinu i kraj. Potiče djecu da stvaraju rečenice sa što više detalja i da

radnje imaju logičan slijed. Na kraju priče odgajatelj zapisuje „Kraj“ i čita napisanu priču, prstom pokazujući svaku riječ.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „A color of His Own“ (autor: Leo Lionni)

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj zadaje naslov nove priče koju će zajedno osmisliti. Odgajatelj započinje priču sa „Jednom davno živio je pas po imenu ____ koji je izgubio svoju kost. Prvo je....“ i naglašava da priča treba imati početak, sredinu i kraj. Potiče djecu da stvaraju rečenice sa što više detalja i da radnje imaju logičan slijed. Na kraju priče odgajatelj zapisuje „Kraj“ i čita napisanu priču, prstom pokazujući svaku riječ.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Bunny Cakes“ (autor: Rosemary Wells)

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj zadaje naslov nove priče koju će zajedno osmisliti. Odgajatelj započinje priču sa „Jednom davno živio je pas po imenu ____ koji je imao omiljeno drvo. Prvo je....“ i naglašava da priča treba imati početak, sredinu i kraj. Potiče djecu da stvaraju rečenice sa što više detalja i da radnje imaju logičan slijed. Na kraju priče odgajatelj zapisuje „Kraj“ i čita napisanu priču, prstom pokazujući svaku riječ.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Red Leaf, Yellow Leaf“ (autor: Lois Ehlert)

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj zadaje naslov nove priče koju će zajedno osmisliti. Odgajatelj započinje priču sa „Jednom davno živio je pas po imenu ____ koji je otišao u školu za pse i naučio mnogo trikova. Prvo je....“ i naglašava da priča treba imati početak, sredinu i kraj. Potiče djecu da stvaraju rečenice sa što više detalja i da radnje imaju logičan slijed. Na kraju priče odgajatelj zapisuje „Kraj“ i čita napisanu priču, prstom pokazujući svaku riječ.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Very Sleepy Sloth“

(autor: Andrew Murray)

- Uputa: Nakon čitanja odabrane knjige, odgajatelj zadaje naslov nove priče koju će zajedno osmisliti. Odgajatelj započinje priču sa „Jednom davno živio je pas po imenu ____ koji je često pomagao susjedima. Prvo je....“ i naglašava da priča treba imati početak, sredinu i kraj. Potiče djecu da stvaraju rečenice sa što više

detalja i da radnje imaju logičan slijed. Na kraju priče odgajatelj zapisuje „Kroqj“ i čita napisanu priču, prstom pokazujući svaku riječ.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Clifford for President“ (autor: Acton Figueroa)

ZNANJE O TISKU

1. Svijest o tisku

1.1. Pisani tekst nosi značenje, razlikujemo tekst od slike

- Uputa: Odgajatelj govori djeci da naslov knjige označava ime priče“, čita naslov i prstom pokazuje svaku riječ, a zatim čita naslov drugi put dok jedno dijete iz grupe pokazuje prstom svaku riječ. Na prvoj stranici knjige, odgajatelj pokazuje tekst i objašnjava funkciju teksta: „Ovo su riječi koje nam opisuju što se događa u priči“. Na svakoj stranici, odgajatelj prati riječi prstom dok čita a na zadnjoj stranici djeca naizmjenično pokazuju riječi u tekstu.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Clifford Goes to Dog School“

(autor: Norman Bridwell)

- Uputa: Odgajatelj pokazuje omot i naslovnu stranicu knjige. Pokazuje naslov a djeca govore što nam naslov knjige označava. Zatim odgajatelj čita naslov pokazujući prstom svaku riječ. Prije čitanja, navodi djecu da predvide događaje u priči na temelju naslova. Prilikom čitanja, odgajatelj zastajkuje, naglašava neke riječi i objašnjava kako riječi oblikuju priču te traži od djece da prstom pokazuju tražene riječi.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Chicka Boom Boom“

(autori: Bill Martin, Jr., John Archambault)

- Uputa: Odgajatelj pokazuje omot i naslovnu stranicu knjige, čita naslov i pokazuje svaku riječ, broji riječi u naslovu. Objašnjava djeci da nam naslov govori o čemu se radi u knjizi. Prilikom čitanja, odgajatelj pokazuje neke riječi i naglašava da su to „riječi“, na primjer: „Ovo je riječ lOV i na slici se nalazi lOV, a riječi koje slijede nam govore o lOVU“. Dodatni zadatak je da prije čitanja svake od zadnjih pet stranica knjige, djeca pokazuju gdje se počinje čitati.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Rumble in the Jungle“

(autori: Giles Andreae i David Wojtowycz)

- Uputa: Odgajatelj pokazuje omot i naslovnu stranicu knjige, čita naslov i pokazuje svaku riječ, a djeca broje riječi u naslovu. Odgajatelj objašnjava da riječi govore o čemu se radi u knjizi i djeca predviđaju radnju. Odgajatelj čita, pokazuje neke riječi i naglašava da su to „riječi“. Prije čitanja zadnje stranice, dijete pokazuje riječi koje odgajatelj treba pročitati.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Letters are Lost“

(autor: Lisa Campbell Ernst)

2. Usmjerenost teksta

2.1. Prepoznajemo usmjerenost teksta s lijeva na desno

Uputa: Odgajatelj pokazuje naslovnu stranicu i omot knjige koju su već prije čitali, a jedno dijete pokazuje naslov. Odgajatelj čita naslov i prstom pokazuje svaku riječ dok čita. Djeca se prisjećaju radnje priče a zatim odgajatelj čita priču i prstom prati svaku riječ, naglašavajući da tiskanje ide s lijeva na desno. Također, naglašava da tiskanje čitamo od gore prema dolje. Ovakav zadatak se ponavlja nekoliko puta kroz program, svaki put sa različitom knjigom.

Materijal: izvorni materijal su knjige „Clifford Goes to Dog School“

(autor: Norman Bridwell), „Chicka Boom Boom“ (autori: Bill Martin, Jr.

i John Archambault), „Rumble in the Jungle“ (autori: Giles Andreae i

David Wojtowycz), „The letters are Lost“ (autor: Lisa Campbell Ernst) i

„The Night Before Kindergarten“ (autor: Natasha Wing)

3. Opisivanje knjige i teksta

3.1. Razumijemo i koristimo nove riječi u opisu knjige (naslov, autor, omot, naslovna strana...) i pisanog teksta (riječ, slovo, čitati, pisati, slovkati...)

- Uputa: Odgajatelj pokazuje omot knjige i naglašava koja je prednja a koja stražnja strana knjige. Zatim objašnjava da se na prednjoj strani nalaze naslov i ime autora (pokazuje prstom). Odgajatelj podsjeća djecu da je naslov zapravo ime knjige a da je autor osoba koja je napisala riječi u knjizi. Zatim otvara prvu stranicu knjige i ponovno pokazuje naslov i ime autora.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Mitten“ (autor: Jan Brett)

- Uputa: Odgajatelj čita naslov odabrane knjige i naglašava od koliko se riječi sastoji naslov, a djeca zatim prstom pokazuju svaku riječ u naslovu. Prilikom čitanja knjige, odgajatelj zastaje na čestim frazama i djeca broje riječi u frazi.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Giggle, Giggle, Quack“ (autor: Doreen Cronin)

- Uputa: Odgajatelj prilikom čitanja skreće djeci pažnju da su neke riječi napisane različitom veličinom (fontom) i različitim stilom (boldano) i da nam to govori o važnosti tih riječi i značenju u tekstu. Djeca prstom pokazuju riječi na svakoj stranici koje se razlikuju od ostalih riječi.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Recess Queen“ (autor: Alexis O'Neill)

- Uputa: Odgajatelj pokazuje omot i naslovnu stranicu odabrane knjige i podsjeća djecu da je naslov zapravo ime knjige a autor osoba koja je napisala knjigu. Ovaj zadatak se ponavlja dva puta kroz program, svaki put sa različitom knjigom.

Materijal: izvorni materijal su knjige „Dog Breath: The Horrible Trouble With Hally Tosis“ (autor: Dav Pilkey) i „A color of His Own“ (autor: Leo Lionni)

4. Razlika između slova i riječi

4.1. Prepoznamo razliku između slova i riječi

- Uputa: Odgajatelj čita naslov odabrane knjige i naglašava koliko riječi ima u naslovu i koliko ima slova u svakoj riječi. Prilikom čitanja knjige, odgajatelj naglašava nekoliko riječi i zapisuje ih na papir, slovajući kako bi djeca izbrojala slova u riječi. Dodatan zadatak za djecu je procijeniti radi li se o dugačkoj ili kratkoj riječi.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Bunny Cakes“ (autor: Rosemary Wells),
papir i olovka

- Uputa: Prije čitanja odabrane knjige, odgajatelj čita naslov, naglašava koliko riječi ima u naslovu i ističe početni glas u svakoj riječi, a zatim djeca pokazuju prstom prvo slovo u svakoj riječi. Prilikom čitanja priče, odgajatelj zastaje na nekim riječima a djeca broje od koliko se slova sastoje te riječi te zaključuju jesu li riječi dugačke ili kratke.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Red Leaf, Yellow Leaf“ (autor: Lois Ehlert)

- Uputa: Prije čitanja odabrane knjige, odgajatelj čita naslov, naglašava koliko riječi ima u naslovu i ističe početni glas u svakoj riječi, a zatim djeca pokazuju prstom prvo slovo u svakoj riječi. Prilikom čitanja priče, odgajatelj zastaje na nekim riječima a djeca broje od koliko se slova sastoje te riječi. Na kraju djeca uspoređuju dvije po dvije riječi i zaključuju koja je riječ duža a koja kraća.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „The Very Sleepy Sloth“ (autor: Andrew Murray)

- Uputa: Prije čitanja odabrane knjige, odgajatelj čita naslov i naglašava koliko riječi ima u naslovu. Zatim navodi djecu da prepoznaju koja je riječ u naslovu dugačka a koja kratka. Dodatan zadatak je sljedeći: odgajatelj proziva djecu imenom ili početnim slovom imena; ako kaže riječ odnosno ime, dijete mora dotaknuti riječ na omotu knjige, a ako kaže početno slovo, dijete mora dotaknuti slovo na omotu knjige.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Clifford for President“ (autor: Acton Figueroa)

5. Globalno čitanje

5.1. Prepoznamo neke česte riječi, tisak iz okoline

- Uputa: Odgajatelj pokazuje omot i naslovnu stranicu knjige koju su prethodno pročitali, djeca prstom pokazuju naslov i prisjećaju se sadržaja. Tijekom ponovnog čitanja, odgajatelj zastaje na nekim riječima i pokazuje ih djeci. Zatim djeca trebaju prepoznati te riječi u tekstu.

Materijal: izvorni materijal je knjiga „Bunny Cakes“ (autor: Rosemary Wells)

- Uputa: Odgajatelj pokazuje omot i naslovnu stranicu knjige te zajedno s djecom čita naslov riječ po riječ. Zatim djeca pokazuju gdje se nalazi određena riječ u naslovu. Prilikom čitanja, odgajatelj zastaje i naglašava riječi iz naslova a djeca prstom pokazuju gdje se te riječi nalaze u tekstu. Ovakav zadatak se ponavlja nekoliko puta kroz program, svaki put sa različitom knjigom.

Materijal: izvorni materijal su knjige „Red Leaf, Yellow Leaf“ (autor: Lois Ehlert), „The Very Sleepy Sloth“ (autor: Andrew Murray) i „Clifford for President“ (autor: Acton Figueroa)

4.2.3. Dodatni sadržaj: strategija podučavanja, ciljevi i liste za procjenu

4.2.3.1. Strategije podučavanja: „Learners' Ladders“

„Learners' Ladders“ prikazuje raspon učenika od onih kojima su određene aktivnosti prezahtjevnije do onih kojima su prejednostavnije, u obliku grafičkog prikaza. Ovisno o tome gdje se pojedini učenik nalazi, navedeni vodič nudi odgajateljima jednostavne ili zahtjevnije strategije koje će dovesti do djetetovog savladavanja svake lekcije.

1. *Jednostavne strategije* su prikladne za djecu kojima planirane aktivnosti ne predstavljaju dovoljan izazov. U tom slučaju, program preporuča korištenje sljedećih strategija:

- Rezoniranje: Djeci se postavlja pitanje zašto se nešto dogodilo ili će se dogoditi, da objasni zašto je nešto takvo kakvo je.
- Generaliziranje: Djecu se navodi da prošire sadržaj svake lekcije na način da povežu sadržaj sa prošlim ili budućim iskustvom.
- Predviđanje: Djecu se navodi da pretpostave i opišu što bi se moglo dogoditi u budućnosti

2. *Zahtjevnije strategije* su prikladne za djecu kojima planirane aktivnosti nisu jasne ili su im prezahtjevnije. U tom slučaju, program preporuča korištenje sljedećih strategija:

- Izazivajuća strategija: Djeci se daje točan odgovor kako bi se proizveo točan model za buduće odgovore (Primjer: „Što se rimuje s riječi vuk? Vuk se rimuje sa luk. Marko, reci vuk-luk“)
- Strategija pružanja pomoći u rješavanju zadatka: Omogućava dolazak do točnog odgovora na način da se zadatak izvrši uz pomoć druge osobe (Primjer: „Marko, vuk i luk su riječi koje se rimuju. Recimo to zajedno: vuk-luk“)
- Smanjenje broja mogućih odgovora: Uz pomoć smanjenja broja mogućih odgovora, dijete lakše dolazi do rješenja (Primjer: „Što se rimuje sa riječi vuk? Vuk i miš ili vuk i luk, koje se dvije riječi rimuju?“)

4.2.3.2. Ciljevi programa

1. Rječnik

- Razumijeti i koristiti riječi za nepoznate objekte (imenice) i radnje (glagoli) te za riječi koje opisuju radnje i predmete (prilozi i prijedlozi)
- Razumijeti i koristiti riječi koje predstavljaju prostorne odnose (ispod, iznad, iza...)
- Razumijeti i koristiti riječi koje predstavljaju vremenske odnose (prvi, drugi, prije, poslije, onda, tijekom, jednom...)
- Razgovarati o značenju novih riječi te kako riječi mogu imati više od jednog značenja
- Razumijeti i koristiti riječi koje predstavljaju osjećaje
- Razumijeti i koristiti riječi koje predstavljaju misaone procese (vjerovati, sanjati, zamisliti, misliti, zapamtiti...)

2. Pripovijedanje (naracija)

- prepoznati i opisati mjesto i vrijeme radnje te likove u priči (eng. settings)
- prepoznati i opisati jedan ili više važnijih događaja u priči
- izdvojiti tri ili više važnijih događaja u priči
- producirati izmišljenu priču sa određenim mjestom i vremenom radnje te likovima
- producirati izmišljenu ili osobnu priču sa jasnim početkom, sredinom i krajem
- podijeliti osjećaje, ideje ili iskustva u jednoj priči koja je precizna i razumljiva

3. Fonološka svjesnost

- prepoznati kada se dvije riječi rimuju
- slogovna analiza i sinteza
- prepoznati kada dvije riječi dijele početni glas
- producirati riječi koje se rimuju
- producirati riječi sa zadanim početnim glasom

4. Znanje o tisku

- prepoznati da tisak nosi značenje i razlikovati tisak od slika
- prepoznati usmjerenost tiska sa lijeva na desno i od gore prema dolje
- prepoznati neka velika tiskana slova, uključujući ona koja se nalaze u vlastitom imenu te imenima članova obitelji i prijatelja
- razumijeti i koristiti nove riječi koje opisuju knjige (autor, naslovnica, naslov, ilustrator...) i tisak (riječ, slovo, čitati, pisati, „slovkati“...)
- prepoznati razliku između slova i riječi
- prepoznati neke učestale riječi, tisak iz okoline (globalno čitanje)

4.2.3.3. Liste za procjenu napretka

Sastavan dio programa „Read It Again - PreK!“ čine liste za procjenu koje osiguravaju sustavnu provjeru djetetovog napretka i pomažu odgojiteljima u planiranju metoda poduke. Za svaku od četiri cjeline provodi se posebna procjena i dodjeljuje se stupanj ovladanosti pojedinim dijelom, od A do C. U nastavku se nalazi prikaz liste doslovno prevedene na hrvatski jezik (*Tablica 3.*)

Način „bodovanja“ ili stupanj ovladanosti:

A (Acquiring): Dijete nikada ili samo ponekad pokazuje vještinu

B (Building): Dijete često pokazuje vještinu ali nije dosljedno i/ili treba pomoć

C (Competent): Dijete dosljedno pokazuje vještinu

Tablica 3. Lista za procjenu napretka

ZNANJE O TISKU - Dijete:	2.tjedan			12.tjedan			21.tjedan		
1. Prepoznaje da tisak nosi značenje i razlikuje tisak od slike	A	B	C	A	B	C	A	B	C
2. Prepoznaje usmjerenost tiska od gore prema dolje i s lijeva na desno	A	B	C	A	B	C	A	B	C
3. Poznaje neka velika tiskana slova, uključujući ona u vlastitom imenu i imenima prijatelja i članova obitelji	A	B	C	A	B	C	A	B	C
4. Razumije i koristi nove riječi vezane uz opis knjige i tiska (autor, naslovnica...slovo, riječ...)	A	B	C	A	B	C	A	B	C
5. Prepoznaje razliku između slova i riječi	A	B	C	A	B	C	A	B	C
6. Prepoznaje neke učestale riječi, tisak iz okoline	A	B	C	A	B	C	A	B	C
FONOLOŠKA SVJESNOST - Dijete:									
	2.tjedan			12.tjedan			21.tjedan		
1. Prepoznaje kada su dvije riječi ili dva glasa ista ili različita	A	B	C	A	B	C	A	B	C
2. Prepoznaje kada se dvije riječi rimuju	A	B	C	A	B	C	A	B	C
3. Producira riječi koje se rimuju	A	B	C	A	B	C	A	B	C
4. Ovladava slogovnom analizom i sintezom	A	B	C	A	B	C	A	B	C
5. Prepoznaje kada dvije riječi dijele isti početni glas	A	B	C	A	B	C	A	B	C
6. Producira riječ sa točno određenim početnim glasom	A	B	C	A	B	C	A	B	C
RJEČNIK - Dijete:									
	2.tjedan			12.tjedan			21.tjedan		
1. Razumije i koristi nove riječi za nepoznate pojmove (imenice, glagole, pridjeve, priloge)	A	B	C	A	B	C	A	B	C
2. Razumije i koristi nove riječi koje predstavljaju prostorne odnose (prijedlozi iznad, ispred, iza...)	A	B	C	A	B	C	A	B	C
3. Razumije i koristi nove riječi koje predstavljaju vremenske odnose (prvi, drugi, prije, poslije, tijekom, onda...)	A	B	C	A	B	C	A	B	C
4. Razgovara o značenjima novih riječi i o tome kako riječ može imati više od jednog značenja	A	B	C	A	B	C	A	B	C
5. Razumije i koristi nove riječi koje predstavljaju osjećaje	A	B	C	A	B	C	A	B	C
6. Razumije i koristi nove riječi koje predstavljaju misaone procese (sanjati, zamisliti, vjerovati...)	A	B	C	A	B	C	A	B	C
PRIPOVIJEDANJE - Dijete:									
	2.tjedan			12.tjedan			21.tjedan		
1. Prepoznaje i opisuje mjesto i vrijeme radnje te likove u priči	A	B	C	A	B	C	A	B	C
2. Prepoznaje i opisuje jedan ili više važnijih događaja u priči	A	B	C	A	B	C	A	B	C
3. Izdvaja tri ili više važnijih događaja u priči	A	B	C	A	B	C	A	B	C
4. Producira izmišljenu priču sa određenim likovima te mjestom i vremenom radnje	A	B	C	A	B	C	A	B	C
5. Producira izmišljenu ili osobnu priču sa jasnim početkom, sredinom i krajem	A	B	C	A	B	C	A	B	C
6. Dijeli osjećaje, ideje ili iskustva u preciznoj i razumljivoj priči	A	B	C	A	B	C	A	B	C

4.2.4. Osvrt na program

„Read it Again - PreK“ je program koji se ističe strukturiranim i sistematičnim načinom poticanja vještina rane pismenosti. Fonološka svjesnost, rječnik, pripovijedanje i znanje o tisku su temeljne cjeline ovog programa, a poznavanje slova je izdvojeno iz cjeline „Znanje o tisku“ zbog usporedbe sa prvim opisanim programom.

Najvažnije prednosti ovog programa su: detaljne upute za odgojitelje, sistematičan pristup koji slijedi razvojnu liniju usvajanja vještina rane pismenosti, korištenje unaprijed prilagođenih izvora tiska koji prate sadržaj i ciljeve programa, raspon zadataka od jednostavnijih prema složenijima unutar svake cjeline, detaljne upute o strategijama podučavanja, jasno definirani ciljevi programa i strukturirana metoda procjene napretka.

Nedostatci ovog programa su nedovoljna zastupljenost vještine „Poznavanje slova“ i izostanak zadataka za poticanje posljednje razine fonološke svjesnosti, glasovne analize i sinteze. Naime, s obzirom da brojna istraživanja navode upravo prepoznavanje slova i fonološku svjesnost kao jedne od najvažnijih pokazatelja kasnije uspješnosti u čitanju (Rack i sur., 1992; Whitehurst i Lonigan, 1998; Kuvač Kraljević i Lenček, 2012), zastupljenost navedenih vještina bi trebala biti podjednaka ostalima, ako ne i veća. Također, važno je napomenuti da jasno određeni izvori tiska koji su primarno prednost ovog programa, ujedno predstavljaju i otežavajući čimbenik za prilagodbu programa za hrvatski jezik. Unaprijed određene knjige sadržajem i formom odgovaraju predviđenim ciljevima programa te upravo iz knjiga proizlaze zadatci za poticanje vještina rane pismenosti. Kako bi ovakav program bio primjenjiv u hrvatskim predškolskim institucijama, nužno je odrediti koji su izvori tiska na hrvatskom jeziku prikladni za određivanje programskih zadataka. Navedeno iziskuje dodatan angažman prije stvaranja hrvatske inačice ovog programa, ali i dodatno financijsko ulaganje u predškolske institucije kako bi dogovoreni izvori tiska bili dostupni svim školskim obveznicima.

No bez obzira na nedostatke, „Read it Again - PreK“ je izrazito kvalitetan program kojeg je moguće prilagoditi za provođenje u hrvatskim predškolskim institucijama i koji bi zasigurno unaprijedio postojeće načine poticanja vještina rane pismenosti u godini pred polazak u školu.

5. Programi poticanja rane pismenosti u Republici Hrvatskoj

Prema nacrtu prijedloga Pravilnika o sadržaju i trajanju programa predškole u Republici Hrvatskoj, svaka ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ima obavezu osigurati program predškole za djecu u trajanju od minimalno 250 sati, u periodu od 1. listopada do 31. svibnja. U program predškole uključuju se djeca u godini prije polaska u školu kako bi razvila odgovarajuće spoznaje, vještine i navike, i kako bi stekla kompetencije potrebne za uključivanje u osnovnoškolski sustav odgoja i obrazovanja. Organizatori programa predškole mogu prilagoditi vrijeme njegove provedbe sukladno svojim mogućnostima i godišnjem planu i programu rada, a neovisno o satima i dnevnim terminima predviđenim za provedbu programa, uvjet koji se mora poštovati jest njegovo ravnomjerno kontinuirano tjedno provođenje. Pri organizaciji rada daje se prednost prijedpodnevnoj provedbi programa, a značajan čimbenik uspješnog i kontinuiranog provođenja programa je i stalnost voditelja te se pri organizaciji rada preporučuje predvidjeti stalnu zamjenu, u slučaju odsutnosti voditelja. (<http://www.public.mzos.hr> pristupljeno 04.09.2016.)

Cilj programa predškole je djetetu u godini prije polaska u osnovnu školu osigurati okruženje u kojem će ono razviti svoje potencijale (sposobnosti, mogućnosti) do najviše razine, zadovoljiti interese i potrebe te time steći spoznaje, vještine, navike i kompetencije koje će mu omogućiti uspješnu prilagodbu novim uvjetima života, rasta i razvoja koji ga u osnovnoj školi očekuju. Kompetencije koje dijete u godini prije polaska u osnovnu školu treba steći odnose se na komunikaciju na materinskom jeziku, prepoznavanje komunikacije na stranim jezicima, matematičke kompetencije i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji, digitalne kompetencije, socijalne i građanske kompetencije, inicijativnost i poduzetništvo te kulturnu svijest i izražavanje. Između ostalog, u planiranju i oblikovanju kurikuluma predškole naglasak se stavlja na stvaranje primjerenog okruženja za spontano bogaćenje rječnika, kvalitetno izražavanje i razvoj razumijevanja, slušanja, govora i jezika odnosno razvijanje predčitačkih i grafomotoričkih vještina u kontekstualno povezanim situacijama. (<http://www.azoo.hr> pristupljeno 12.06.2016.)

Iz navedenog je vidljivo da u Republici Hrvatskoj postoji svijest o važnosti programa predškole ali nažalost, konkretne upute za provedbu programa ne postoje, kao ni jedan cjelovit program kojim bi se osigurali jednaki uvjeti za polazak u školu na razini čitave države.

Iz tog razloga, u svakoj hrvatskoj ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, program predškole je različit, prilagođen mogućnostima ustanove i odgajatelja.

Za razliku od prikazanih američkih programa, sadržaj, struktura i opis aktivnosti hrvatskih programa nisu dostupni na Internetu te ih nije moguće prikazati na jednak način. Ali s obzirom da je cilj ovog rada doprinijeti mogućnostima stvaranja konkretnog programa za poticanje rane pismenosti u Republici Hrvatskoj, u nastavku slijedi kratki prikaz jednog od postojećih hrvatskih programa pod nazivom „Od jezika do pismenosti“.

5.1. Program „Od jezika do pismenosti“

Od 2014. godine, Dječji vrtić Leptir organizira provedbu kraćeg programa poticanja predvještina čitanja i pisanja pod nazivom „Od jezika do pismenosti“ kojim se osigurava dodatan rad na poticanju razvoja svih vještina, znanja i sposobnosti bitnih za početno opismenjavanje, a posebno za onu djecu koja iskazuju teškoće. Autorica je Iva Mesec, logoped i dugogodišnji stručni suradnik u Dječjem vrtiću „Leptir“, a program je odobren od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta.

Kraći program poticanja predvještina čitanja i pisanja je namijenjen djeci iz lokalne zajednice u godini pred polazak u osnovnu školu koja nisu polaznici redovitog programa, djeci polaznicima Programa predškole, te djeci iz redovitog programa za koju se stručnim procjenama utvrdi da iskazuju rizike za teškoće/poremećaje u početnom opismenjavanju, a čiji roditelji pokažu interes za uključivanje djeteta u program. Cilj programa je potaknuti optimalan razvoj dječjih potencijala u području rane pismenosti i spremnosti za školsko učenje i time izbjeći ili ublažiti početne teškoća u opismenjavanju. Planirano vrijeme provedbe programa je od početka desetog do kraja petog mjeseca, dva puta tjedno po dva školska sata u popodnevnim satima, u malim grupama i uz prisutnost dva odgojitelja. Provoditelji programa su odgojitelji koji su educirani za provedbu programa, a supervizor je prof. logoped Iva Mesec. (www.vrtic-leptir.zagreb.hr/ pristupljeno 04.05.2016.)

5.1.1. Sadržaj programa

„Od jezika do pismenosti“ je program strukturiran kroz šest aktivnosti koje obuhvaćaju rad na predvještina čitanja i pisanja, uz poticanje matematičkih i motoričkih predvještina nužnih za polazak u školu. Svaka cjelina u trajanju od dva školska sata je podijeljena na šest manjih dijelova u kojima se izmjenjuju grupne i individualne aktivnosti te aktivnosti za stolom i u prostoru. Konkretni sadržaj i detaljan opis aktivnosti nisu dostupni ali u nastavku slijedi kratak opis aktivnosti koji obuhvaća strukturu programa i primjer jedne programske cjeline.

5.1.2. Opis aktivnosti - struktura programa

Tablica 4. Struktura programa „Od jezika do pismenosti“

	VRSTA AKTIVNOSTI	TEMA / SADRŽAJ	OPIS	MATERIJAL
1. AKTIVNOST	Grupna, u krugu → Odgajatelj predstavlja temu koja se obrađuje	Upoznavanje slova (svaka cjelina obuhvaća jedno slovo)	*Vježbe dosjećanja riječi vezane uz određeno slovo ili temu pripovijedanja *Izdvajanje inicijalnog glasa	Balog, Z. (1970) „Male priče o velikim slovima“
		Naracija	*Proširivanje rječnika u spontanoj komunikaciji	Slikovnice po izboru
2. AKTIVNOST	Dinamička, motorička, u prostoru	Upoznavanje slova	*Polisenzorička stimulacija: oblikovanje slova prstima, rukama, tijelom, pokretom	Vlastito tijelo
3. AKTIVNOST	Dinamička, motorička, u prostoru	*Orijentacija na tijelu i u prostoru *Koordinacija pokreta *Motorička spretnost	Brain Gym vježbe: misleća kapa, dvostruko šaranje, energetske zijeve, križno gibanje...	Vlastito tijelo
4. AKTIVNOST	Odmor	Odmor	Užina	/
5. AKTIVNOST	Grupna i individualna, za stolom	Rješavanje radnih listića	Vježbe izdvajanja inicijalnog glasa, vježbe grafomotorike i pisanja slova, vježbe vizualne percepcije i vizualnog pamćenja	1) Mesec, I. (2007) „U svijetu slova“ 2) Dodatno osmišljeni zadatci
6. AKTIVNOST	Dinamička, grupna, u prostoru i u krugu	Po izboru odgajatelja	Vježbe slušne pažnje, koncentracije, pamćenja i jezičnog razumijevanja	/

5.1.3. Opis aktivnosti - primjer jedne programske cjeline

Tablica 5. "Od jezika do pismenosti" - Primjer jedne cjeline

	VRSTA AKTIVNOSTI	TEMA ili SADRŽAJ	OPIS	MATERIJAL
1.	Grupna, u krugu Odgajatelj predstavlja temu koja se obrađuje	Slovo A	*Čitanje pjesmice o slovu A *Dosjećanje riječi koje počinju sa slovom A *Rječnik: dosjećanje semantičkih kategorija, prijevoznih sredstava koja počinju sa slovom A *Spontana komunikacija o temi: koga vozila prevoze (širenje rječnika)	Balog, Z. (1970) „Male priče o velikim slovima“
2.	Dinamička, motorička, u prostoru	Upoznavanje slova A	*Polisenzorička stimulacija: oblikovanje slova A prstima, rukama, tijelom, pokretom *Imitacija prijevoznih sredstava	Vlastito tijelo
3.	Dinamička, motorička, u prostoru	*Orijentacija na tijelu i u prostoru *Koordinacija pokreta *Motorička spretnost	Brain Gym vježbe: misleća kapa, dvostruko šaranje, energetske zijevanje, križno gibanje... *Djeca stanu u oblik gusjenice, jedno iza drugog, oblikuju slovo A *Vježba motoričke spretnosti: tri trake se zalijepe na podu, u obliku slova A, djeca hodaju po traci formirajući slovo A	Vlastito tijelo
4.	Odmor	Odmor	Užina	/
5.	Grupna i individualna, za stolom	Rješavanje radnih listića	Vježbe izdvajanja inicijalnog glasa, vježbe grafomotorike i pisanja slova, vježbe vizualne percepcije i vizualnog pamćenja *Prekriži slike koje ne počinju istim slovom kao riječ Ana, zaokruži slovo A u nizu riječi, piši slovo A prema zadanom predlošku...	1) Mesec, I. (2007) „U svijetu slova“ 2) Dodatno osmišljeni zadatci
6.	Dinamička, grupna, u prostoru i u krugu	Po izboru odgajatelja	*Voćna košara: svakom djetetu se dodijeli naziv voća. Odgajatelj zadaje: Neka ustanu jabuke... pa šljive... - vježba slušne pažnje koncentracije i pamćenja *Ja se zovem Ana, sa sobom ću ponijeti A_____ - svako dijete se dosjeća predmeta koji počinje sa prvim slovom njegova imena	/

5.1.4. Dodatni sadržaj: Brain Gym

Brain Gym je dio edukacijske kineziologije, područja koje se bavi poticanjem učenja pomoću prirodnog kretanja i automatskih motoričkih odgovora na senzoričke podražaje. Sastoji se od dvadeset šest aktivnosti koje podržavaju razvoj ključnih senzorno-motoričkih sposobnosti (vještina spremnosti) za jednostavnije i ugodnije učenje. To su aktivnosti koje potiču fleksibilnost, usklađenost očiju i koordinaciju ruke i oka, što omogućuje djeci da budu uspješniji u školskom i svakodnevnom stresnom okruženju. Prema Dennison (2007), brojna istraživanja su potvrdila pozitivan učinak Brain Gym-a na stanje opće motoričke koordinacije, koncentraciju, pamćenje, čitanje, pisanje, jezične i matematičke vještine kao i na emocionalnu ravnotežu te smanjenje hiperaktivnosti i napetosti. Hannaford (2007) ističe da ravnoteža, kretanje, usklađivanje pokreta i razlikovanje govora i jezika ovisi o pravilnom funkcioniranju vestibularnog sustava, čiji razvoj stimuliranju aktivnosti poput puzanja, penjanja po ljestvama, okretanja, skakanja i Brain Gym aktivnosti. Također, ističe da poremećaj u vestibularnom sustavu uzrokuje teškoće s pokretima očiju i sa koncentracijom što dovodi do teškoća u čitanju, pisanju i učenju. Danas se Brain Gym primjenjuje u više od 80 zemalja, u čak nekoliko hrvatskih škola poput OŠ Popovača i OŠ kralja Tomislava u Našicama (Debeljak, 2011).

S druge strane, ne postoji mnogo istraživanja o stvarnim rezultatima ovog popularnog programa, izuzev onih od strane Brain Gym International udruženja (Spaulding, Mostert i Beam, 2010). S obzirom da provođenje Brain Gym aktivnosti zahtijeva posebnu edukaciju osoba koje ga provode i dodatno novčano ulaganje, važno je napomenuti da korist od tih aktivnosti zapravo nije znanstveno dokazana. Međutim, kako se Brain Gym provodi u sklopu programa „Od jezika do pismenosti“ u nastavku slijedi kratak prikaz dvadeset i šest aktivnosti podijeljenih u četiri kategorije (Produblјivanje stavova, Energetske vježbe, Aktivnosti izduživanja i Pokreti središnje linije tijela), s uputama i obrazovnim vještinama koje se potiču. Sadržaj je preuzet iz knjige „Brain Gym - Priručnik za obitelj i edukatore“ (Dennison, Dennison, 2011) koju je prevela mr. sc. Tatjana Novosel, prof. logoped i Brain Gym instruktorka.

1. *Produblјivanje stavova* potiče opuštanje, fizičku i emocionalnu stabilnost, te utječe na igru i senzorno pamćenje

Tablica 6. Brain Gym - Produblјivanje stavova

Ime aktivnosti	Opis aktivnosti	Obrazovne vještine
Pozitivne točke	Pomislimo na nešto stresno. Zatim prstima obje ruke lagano držimo dvije točke na pola puta između granice rasta kose i obrva, iznad središta očiju te lagano pritišćemo	Otpuštanje privremenih memorijskih blokada i učenje
Kvaćenje	Prekrižimo gležnjeve, zatim raširimo ruke ispred sebe i prekrižimo jedna zglob preko drugoga, isprepletemo prste i povučemo sklopljene ruke prema prsima. Držimo minutu i dišemo polako. Dok udišemo, dodirujemo tvrdo nepce vrhom jezika i opuštamo jezik prilikom izdisaja. Zatim vratimo ruke i noge iz prekriženog položaja, dotaknemo vrhove prstiju ispred prsa i nastavimo duboko dišati	Jasno slušanje i govorenje, pisanje i rad na tipkovnici

2. Energetske vježbe potiču organizaciju, centriranje, stvaranje reda i razvrstavanje stvari

Tablica 7. Brain Gym - Energetske vježbe

Ime aktivnosti	Opis aktivnosti	Obrazovne vještine
Energetsko zijevanje	Stavimo prste obje ruke na obraze i zijevamo koliko god možemo	Kreativno pisanje i javni govor
Misleća kapa	Palcima i kažiprstima potegnemo uši nježno unatrag. Masiramo na vrhu, pa prema dolje i okolo	Razumijevanje pri slušanju, javni govor, pjevanje, auditivna diskriminacija
Voda	Kada pijemo vodu, držimo svaki gutalj malo u ustima prije nego progutamo.	Hidratacija je važna za sve vještine
Zemaljske tipke	Stavimo dva prsta ispod donje usnice, a dlan druge ruke položimo preko pupka tako da su prsti usmjereni prema dolje. Držimo ove točke 4 do 6 udisaja i onda promijenimo ruke i ponovimo	Organizacijske vještine, vizualne vještine gledanja blizu-daleko, sjedenje tijekom čitanja i orijentacija
Prostorne tipke	Stavimo dva prsta iznad gornje usnice, a drugu ruku položimo na središnju liniju na leđima. Držimo ove točke 4 do 6 udisaja i onda promijenimo ruke i ponovimo	Održavanje mjesta pri čitanju, fokusiranje, organizacija, interes i motivacija
Ravnotežne tipke	Stavimo dva prsta na uleknuće iza jednog uha, iza ušne školjke, a drugu ruku položimo na pupak. Držimo tridesetak sekundi pa zamijenimo ruke	Razumijevanje pri „čitanju između redaka“, percepcija autorova gledišta, kritičko prosuđivanje
Moždane tipke	Jednom rukom napravi oblik „U“ te stavimo palac i kažiprst u mekane udubine odmah ispod ključne kosti i sa svake strane prsne kosti. Drugu ruku stavimo na pupak. Trljamo „moždane tipke“ tridesetak sekundi dok istodobno mičemo očima lijevo i desno po vodoravnoj liniji držeći donju ruku nepomičnom.	Lakoća okretanja očiju kod čitanja, usmjerenost radi održavanja mjesta tijekom čitanja, ispravnog poretka slova i brojeva te skeniranje okom slijeva nadesno, koordinacija ruka oko za bolji rukopis

3. Aktivnosti izduživanja služe za usmjeravanje, razumijevanje, samoizražavanje i preuzimanje inicijative

Tablica 8. Brain Gym - Aktivnosti izduživanja

Ime aktivnosti	Opis aktivnosti	Obrazovne vještine
Sova	Uhvatimo vrh ramena suprotnom rukom i čvrsto stisnemo mišiće. Polako okrenemo glavu i pogledamo preko ramena. Pri izdahu napravimo glas „hu“, zbacimo oba ramena unatrag a prsa prema naprijed. Ponavljamo na drugu stranu	Auditivno razumijevanje, pamćenje, računanje i rad na računalu
Aktivacija ruke	Podignemo jednu ruku iznad glave pridržavajući je drugom rukom blizu uha. Nježno izdahnemo kroz zatvorene usnice. Ponavljamo tri puta, izdišući brojimo do osam	Rukopis i pisanje pisanim slovima, glasovna analiza i kreativno pisanje
Pregib stopala	Sjednemo i ispružimo nogu ispred sebe koliko je to moguće te lagano ispravljamo i pregibamo stopalo. Ponavljamo postupak s drugom nogom	Razumijevanje pri slušanju i čitanju, kreativno pisanje, planiranje i praćenje uputa
Gravitacijska jedinica	Sjednemo na rub stolca, ispružimo noge i prekrizimo ih na gležnjevima. Opuštamo koljena dok se sagibamo prema naprijed dok izdišemo, a udišemo kad se vraćamo prema gore	Razumijevanje prilikom čitanja, mentalno računanje i sastavljanje, vizualno pamćenje, apstraktno razmišljanje
Lisna pumpa	Izbacimo jednu nogu naprijed i nagnemo se tako da savijemo koljeno. Prilikom izdaha pritišćemo petu koja se nalazi straga. Dok otpuštamo, podižemo petu straga i duboko udahnemo	Razumijevanje pri slušanju i čitanju, kreativno pisanje, praćenje zadataka i privođenje kraju
Prizemljivač	Stanemo okrenuti prema naprijed, raširenih nogu. Okrenemo glavu i desno stopalo u desnu stranu, držeći lijevo stopalo prema naprijed. Savinemo desno koljeno i lagano izdahnemo, a udahnemo dok se vraćamo u prvotni položaj.	Pamćenje, razumijevanje, planiranje, organizacija za računanje, samoizražavanje

4. *Pokreti središnje linije tijela* potiču senzorno-motoričku koordinaciju, obradu informacija koje su potrebne za čitanje, pisanje, slušanje i govor.

Tablica 9. Brain Gym - Pokreti središnje linije tijela

Ime aktivnosti	Opis aktivnosti	Obrazovne vještine
Slon	Stojimo i „zalijepimo“ obraz na jedno rame dok je ruka ispružena. Ispruženom rukom crtamo osmicu.	Auditivna diskriminacija, pamćenje brojevanih nizova, čitanje na glas, glasovna analiza
Misli na X	Zamislimo X koji povezuje bokove i suprotna ramena, prije čitanja i pisanja	Pisanje, organizacija
Okretanje vrata	Glava je naslonjena na prsa i polagano se njiše s jedne strane na drugu	Čitanje na glas i u sebi, fokusiranje na blizinu
Dvostruko šaranje	Šakama i rukama radimo istovremene pokrete, crtajući zrcalne slike oblika, na papiru ili ploči, sa dvije različite bojice. Ruke mičemo iz ramena tako da šake klize unutra, van, gore i dolje.	Praćenje uputa, dekodiranje i kodiranje pisanih simbola Pisanje, glasovna analiza, matematika
Abedeca u osmici	Prvo napravimo ležeće osmice a zatim po zraku crtamo svako slovo abecede i promatramo kako oblikujemo slova u prostoru (gore dolje, nalijevo nadesno)	Vještine fine motorike, pisanje malim pisanim slovima, rukopis, glasovna analiza, koso pisanje
Trbušno disanje	Ruka je na trbuhu, pri svakom kratkom izdahu pritisnemo pupak a udišemo polako. Zatim lagano dižemo ruku prilikom udaha i ruka lagano pada prilikom izdisaja.	Čitanje, ritmični govor i fraziranje, fokus i pažnja

Ležeće osmice	Nacrtamo u ravni očiju (ili crtamo po zraku palcem) veliku ležeću osmicu, palcem radimo pokrete prateći liniju osmice, suprotno od kazaljke na satu 3 puta a zatim u smjeru kazaljke na satu još 3 puta. Na kraju isprepletemo prste i prekrižimo palčeve te crtamo osmicu 3 puta s obje ruke	Mehanizam čitanja (micanje oka slijeva nadesno), prepoznavanje simbola za dekodiranje pisanog jezika, razumijevanje pročitano (dugoročna asocijativna memorija)
Trbušnjaci križnog gibanja	Ležimo na leđima i radimo trbušnjake na način da lakat dodiruje suprotno koljeno	Čitanje, pisanje, matematika, slušanje s razumijevanjem
Ljuljačka	Sjednemo na pod, noge su skvrčene u koljenu i dignemo ih gore. Polako se ljuljamo naprijed natrag u malim krugovima	Smirenost, pažnja prilikom rada na računalu, djelotvorne vještine učenja
Križno gibanje	Naizmjenično pomičemo jednu ruku i suprotnu nogu, zatim drugu ruku i suprotnu nogu te ritmički dodirujemo svaku ruku ili lakat suprotnim koljenom	Glasovna analiza i pisanje, slušanje, čitanje i razumijevanje
Energizator	Sjedimo u stolcu za stolom, stopala su na podu, dlanovi na stolu. Pritišćemo dlanovima stol dok udišemo i nježno podižemo glavu. Zatim izdišemo dok naginjemo glavu prema prstima.	Binokularni vid, vještine združenog rada očiju, slušanje s razumijevanjem, finomotorička kontrola mišića očiju i ruku

5.1.5. Osvrt na program

Program „Od jezika do pismenosti“ je odobren od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta i može poslužiti kao primjer oblikovanja programa predškole u Republici Hrvatskoj, sa svojim prednostima i nedostacima. Sadržaj programa potiče razvoj fonološke svjesnosti, poznavanja slova, rječnika, pripovijedanja i znanja o tisku ali bez jasne strukture, unaprijed određenih materijala i bez konkretnih uputa za osobe koje provode program. Unatoč odobrenju od strane Ministarstva, program „Od jezika do pismenosti“ nije primjenjiv u drugim ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja jer je većina materijala za rad interna i odgajatelji samostalno odlučuju o načinu provedbe i vremenu trajanja aktivnosti. Također, korištenje Brain Gym aktivnosti unutar programa iziskuje dodatna novčana ulaganja za edukaciju odgajatelja, a utjecaj na vještine rane pismenosti nije znanstveno potvrđen.

Međutim, unatoč svim nedostacima, ovaj je program primjer dobre suradnje odgajatelja i stručnih suradnika i kreativnih aktivnosti za poticanje vještina rane pismenosti. Unatoč nedostacima koji onemogućavaju primjenu u drugim ustanovama, unutar Dječjeg vrtića „Leptir“ se postižu dobri rezultati u povećanju razine spremnosti za školu, ponajprije zahvaljujući radu i trudu odgajatelja i autorice Ive Mesec. Također, uz dodatna istraživanja i prilagodbu sadržaja i strukture uz pomoć inozemnih programa, mogao bi imati značajnu ulogu u stvaranju konkretnog programa predškole u Republici Hrvatskoj.

6. Zaključak

U skladu sa civilizacijskim pomacima, definicija pismenosti se mijenjala, od mogućnosti pisanja vlastitog imena do „sposobnosti razumijevanja, korištenja, promišljanja i angažmana u pisanim tekstovima radi postizanja osobnih ciljeva, razvoja vlastita znanja i potencijala te aktivnog sudjelovanja u društvu“ (Braš Roth i sur., 2006), ali utjecaj na ljudski razvoj je ostao neminovan. Kao najsnažniji pokretač održivog razvoja, pismenost predstavlja društveni prioritet, pri čemu je stvaranje jednakih uvjeta za opismenjavanje velika društvena obaveza i odgovornost.

S obzirom da su istraživanja pokazala da opismenjavanje započinje puno prije formalnog obrazovanja, u mnogim se državama probudila svijest o važnosti predškolskog odgoja i obrazovanja te je u Republici Hrvatskoj zakonom propisana obaveza pohađanja programa predškole u trajanju od 250 sati. Međutim, sadržaj programa je ostao nedefiniran, iako je jedan od ključnih ciljeva za razvoj pismenosti definiranje intervencija i postupaka koji potiču ili negativno djeluju na usvajanje vještina čitanja i pisanja (Shanahan i Lonigan, 2010). Upravo je taj izostanak planirane i strukturirane provedbe predškolskog programa u hrvatskim predškolskim institucijama doveo do potrebe za proučavanjem postojećih inozemnih programa za poticanje vještina rane pismenosti te pokušaja prilagodbe tih programa hrvatskom jeziku.

S obzirom da programi predškole u europskim zemljama nisu dostupni na Internetu, izdvojena su dva američka programa za poticanje rane pismenosti; „School - Home Links Reading Kit: Kindergarten Activities“ i „Read it Again-PreK“ program. Oba su programa prikazana na jednak način kako bi se jasno istaknule prednosti i nedostaci, uz istaknut sadržaj, opis aktivnosti i konačni osvrt na cjelokupni program. Kao primjer hrvatskog programa predškole izdvojen je program „Od jezika do pismenosti“ ali je već sam prikaz programa ukazao na njegov najveći nedostatak - izostanak jasne strukture. Kvalitetu programa određuje upravo struktura koja mora biti usklađena sa znanstveno utemeljenim podacima o ključnim vještinama rane pismenosti; fonološkoj svjesnosti, poznavanju slova, rječniku, pripovijedanju i znanju o tisku. Posebnost prikazanih američkih programa je upravo mogućnost opisa aktivnosti u okviru navedenih vještina, dok se u primjeru hrvatskog programa očituje izostanak povezanosti sadržaja i teorijske osnove te nerazrađenost dijelova programa i čestica.

Ukoliko takva povezanost ne postoji, nije moguće osigurati kvalitetno i sveobuhvatno poticanje vještina rane pismenosti niti jednaku razinu spremnosti za školu kod svih školskih obveznika.

U Republici Hrvatskoj trenutno ne postoji program koji bi mogao poslužiti kao model, ali s obzirom na postojeće podatke o vještinama rane pismenosti i prikazanim programima, mogućnosti za oblikovanje novog, sistematičnog programa sa širokom primjenom zasigurno postoje. Prikupljeni podatci otvaraju i mogućnost stvaranja programa koji bi obuhvaćao dvije vrste poticanja, u predškolskoj ustanovi i kod kuće. Kao program namijenjen roditeljima i provedbi u kućnom okruženju, „School - Home Links Reading Kit: Kindergarten Activities“ ispunjava potrebne uvjete za prikladno poticanje vještina rane pismenosti, a postojeće nedostatke je moguće nadomjestiti programom „Read it Again - PreK“ koji je namijenjen odgajateljima i provedbi u predškolskoj ustanovi. Pritom je neophodno pronaći odgovarajuće izvore tiska i dodatno prilagoditi materijale za rad, a program „Od jezika do pismenosti“ upućuje na korištenje knjige „Male priče o velikim slovima“ (Balog, 1970) i radnog materijala „U svijetu slova“ (Mesec, 2007), koji može poslužiti kao primjer zadataka za poticanje vještina rane pismenosti.

Stvaranje konkretnog programa, primjenjivog u svim ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj, predstavlja obavezu i odgovornost svih stručnjaka uključenih u odgojno-obrazovni proces, a provedba takvog programa dovodi do prevencije teškoća u formalnom opismenjavanju i posljedično, do većeg stupnja obrazovanosti stanovništva u budućnosti.

7. Literatura

1. Adams, M. J. (2001). Alphabetic anxiety and explicit, systematic phonics instruction. In S. Neuman & D. K. Dickinson (Eds.), *Handbook of early literacy* (str. 66–80). New York: Guilford Publications.
2. Balog, Z. Male priče o velikim slovima. Zagreb: Školska knjiga.
3. Barnett, W.S. (1995). Long-Term Effects of Early Childhood Programs on Cognitive and School Outcomes. *The future of Children*. 5 (3), 25-50
4. Barnett, W. S. (2001). Preschool education for economically disadvantaged children: Effects on reading achievement and related outcomes. In S. Neuman & D. K. Dickinson (Eds.), *Handbook of early literacy* (str. 421–443). New York: Guilford Publications.
5. Barnett, W. S., Belfield, C.R. (2006). Early Childhood Development and Social Mobility. *The future of children*, 16 (2), 73-98
6. Barnett, W.S., Frede, E. (2010). The promise of preschool: Why we need early education for all. *American Educator*, 21-40
7. Biemiller, A. (2003). Vocabulary: Needed if More Children are to Read Well. *Reading Psychology*, 24, 323-334 .
8. Braš Roth, M., Gregurović M., Markočić Dekanić, A., Markuš M. (2006). PISA 2006. Prirodoslovne kompetencije za život. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja – PISA centar. Zagreb.
9. Campbell, J.R., Voelkl, K.E., Donahue, P.L. (2000). NAEP 1996 Trends in Academic Progress: Achievement of U.S. Students in Science, 1969 to 1996, in Mathematics, 1973 to 1996, in Reading, 1971 to 1996. *National Center for Education Statistics*. U.S. Department of Education.
10. Caravolas, M., Lervåg, A., Defior, S., Seidlová Malková, G., Hulme, C. (2013). Different Patterns but Equivalent Predictors of Growth in Reading in Consistent and Inconsistent Orthographies. *Psychological Science*, 24 (8), 1398-1407
11. Colombini, R. (2014). Mistake No. 3: Using Uppercase Letters When First Teaching Children to Read and Write. *Preschool University*. (04.09.2016.)
www.preschooluniversity.com/mistake-3
12. Čunović, K., Stropnik, A. (2015). Nacionalna kampanja „Čitaj mi“ - primjer partnerstava i usklađenosti udruha. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 58, (1/2), 103-120

13. Daly, E., Chafouleas, S., Skinner, C. (2005). Chapter 3: Selecting and Monitoring Early Literacy Interventions. *Interventions for Reading Problems*.
14. Debeljak, A. (2011). Metode učenja pomoću pokreta i vježbi za mozak. Pogled kroz prozor. (04.09.2016.) <http://www.pogledkrozprozor.wordpress.com/2011/05/30>
15. Dennison, E.P. (2007). Brain Gym - Priručnik za obitelj i edukatore. Zagreb: Ostvarenje
16. Dennison, E.G., Dennison, E.G. (2011). Brain Gym - Priručnik za obitelj i edukatore. Zagreb: Alfa dd
17. Dickinson, D. K., McCabe A. (2001). Bringing It All Together: The Multiple Origins, Skills, and Environmental Supports of Early Literacy. *Learning Disabilities Research & Practice*, 16 (4), 186-202
18. Erdeljac, V. (2009). Mentalni leksikon: modeli i činjenice. Zagreb: Ibis grafica d.o.o.
19. Fazio, B. B., Naremore, R. C., Connell, P. J. (1996). Tracking children from poverty at risk for specific language impairment: A 3-year longitudinal study. *Journal of Speech and Hearing Research*, 39, 611–24.
20. Goswami, U. (2001). Early phonological development and the acquisition of literacy. In S. Neuman & D. Dickinson (Eds.), *Handbook for research on early literacy* (str. 111–25). New York: Guilford Publications.
21. Goswami, U. (2002). In the beginning was the rhyme? A reflection on Hulme, Hatcher, Nation, Brown, Adams & Stuart, 2001. *Journal of Experimental Child Psychology*, 82, 47-57.
22. Grginič, M. (2007). Što petogodišnjaci znaju o pismenosti. *Život i škola*, 17, 7-27
23. Hammill, D.D. (2004). What do we know about correlates of reading. *Exceptional Children*. 70, 453-468
24. Hannaford, C. (2007). Pametni pokreti. Zagreb: Ostvaranje
25. Ivšac Pavliša, J., Lenček, M. (2011). Fonološke vještine i fonološko pamćenje: neke razlike između djece urednoga jezičnoga razvoja, djece s perinatalnim oštećenjem mozga i djece s posebnim jezičnim teškoćama kao temeljni prediktor čitanja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 47 (1), 1-16.
26. Jelaska, Z. (2004). Fonološki opisi: glasovi, slogovi, naglasci. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
27. Justice, L. M., Ezell, H. K. (2001). Word and print awareness in 4-year-old children. *Child Language Teaching and Therapy*, 17 (3), 207-225.

28. Justice, L.M., McGinty, A.S. (2013) Read it Again Pre-K. (30.05.2016.)
<https://earlychildhood.ehe.osu.edu/research/practice/read-it-again-prek/>
29. Kadaverek, J.N. i Justice, L.M. (2004). Embedded-explicit emergent literacy: II. Goal selection and implementation in the early childhood classroom. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 25, 212-228.
30. Kaderavek, J. N., Sulzby, E. (2000). Narrative Production by Children With and Without Specific Language Impairment Oral Narratives and Emergent Readings. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 43 (1), 34-49.
31. Kolić-Vehovec, S. (2003): Razvoj fonološke svjesnosti i učenje čitanja: trogodišnje praćenje. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 39 (1), 17-32
32. Kranjc, S. (1999). Razvoj govora predškolskih otrok. Ljubljana: ZIFF
33. Kuvač Kraljević, J., Lenček, M. (2012). Priručnik za Test za procjenjivanje predvještina čitanja i pisanja. Jastrebarsko: Naklada Slap
34. Kuvač Kraljević, J., Lenček, M., Matešić, K. ml., Padovan, N., Olujić, M., Matic, A. (2014). Što PredČIP kaže o poučavanju rane pismenosti. *Knjiga sažetaka - Kako obrazovanju dodati boju? - uloga i izazovi za psihologe / Pavlin-Bernardić, N., Jokić, B., Lopižić, J., Putarek, V., Vlahović-Štetić, V. (ur.). - Rovinj : Hrvatsko psihološko društvo, 90-90*
35. Mesec, I. (2007). U svijetu slova: Radni listići za poticanje razvoja predčitačkih vještina. Zagreb: Foma
36. McKenna, M. C., Stahl, S. A. (2003). Assessment for Reading Instruction. New York: The Guilford Press.
37. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. (12.06.2016)
<http://www.azoo.hr/images/strucni2015/Nacionalni-kurikulum-za-rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje.pdf>
38. Nacrt prijedloga Pravilnika o sadržaju i trajanju programa predškole (04.09.2016.)
<http://www.public.mzos.hr>
39. Notari - Syverson, A., O'Connor, R., Vadasy P. (2007). Ladders to Literacy: A Preschool Activity Book. Baltimore, MD. Brookes Publishing
40. Od jezika do pismenosti: Dječji vrtić „Leptir“ (01.12.2015.)
<http://www.vrtic-leptir.zagreb.hr/>
41. Pečjak, S. (2000). Prosesi zaznavanja in mišljenja pri začetnem opismenjevanju. *Slovenščina v 1. triletju devetletne osnovne šole*, Trzin: Založba Izolit. 43.–56.

42. Peretić, M., Padovan, N., Kologranić Belić, L. (2015). Rana pismenost. U: J. Kuvač Kraljević (ur.) *Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama*. Zagreb: ERF Sveučilište u Zagrebu, 52-62
43. Pullen, P. C., Justice, L. M. (2003). Enhancing Phonological Awareness, Print Awareness, and Oral Language Skills in Preschool Children. *Intervention in School and Clinic*, 39 (2), 87-98.
44. Puranik, C.S., Petscher, Y., Lonigan, C.J. (2013). Dimensionality and Reliability of Letter Writing in 3-to 5-Year-Old Preschool Children. *Learning and Individual Differences*, 28, 133-141
45. Rack, J. P., Snowling, M. J., Olson, R. K. (1992). Then on word reading deficit in developmental dyslexia. *Reading Research Quarterly*, 27 (1), 29-53.
46. Republika Hrvatska. Državni zavod za statistiku (2016). www.dzs.hr (01.06.2016.).
47. Richgels, J. Donald (2001). Invented Spelling, Phonemic, Awareness, and Reading and Writing Instruction. V: Neuman, S. B., Dickinson, D. K. (Eds.). *Handbook of Early Literacy Research* (str. 142–158). New York: The Guilford Press.
48. School - Home Links (01.04.2016.) www.2.ed.gov/pubs/CompactforReading/
49. Sénéchal, M. (1997). The differential effect of story book reading on preschoolers' acquisition of expressive and receptive vocabulary. *Journal of Child Language*, 24 (1), 123-138.
50. Shanahan, T., Lonigan, C. J. (2010). The National Early Literacy Panel. The Summary of the Process and the Report. *Educational Researcher*, 39 (4), 279-285.
51. Snow E.C., Burns, M.S., Griffin, P. (1998). Preventing Reading Difficulties in Young Children. National Academy Press. Washington, DC
52. Spaulding, L., Mostert, P.M., Beam, A. (2010). Is Brain Gym an Effective Educational Intervention. *Faculty Publications and Presentations*. (04.09.2016.) http://digitalcommons.liberty.edu/educ_fac_pubs/148
53. Vellutino, F. R., & Scanlon, D. M. (2001). Emergent literacy skills, early instruction, and individual differences as determinants of difficulties in learning to read: The case for early intervention. In S. Neuman and D. K. Dickinson (Eds.), *Handbook of early literacy development* (str. 295–321). New York: Guilford Publications.
54. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 94/13, Članak 23.a) (13.04.2016) <http://www.zakon.hr/z/492/>
55. Žuvela, D. (2010). Istraživanje i poticanje razvoja rane pismenosti djece u vrtiću. *Dijete vrtić obitelj*, 60

56. Wasik, B. A., Bond, M. A. (2001). Beyond the Pages of a Book: Interactive Book Reading and Language Development in Preschool Classrooms. *Journal of Educational Psychology*, 93 (2), 243-250.
57. Whitehurst, G. J., Lonigan, C. J. (1998). Child Development and Early Literacy. *Child Development*, 69 (3), 848-872.
58. Wood, J., McLemore, B. (2001). Critical Components in Early Literacy — Knowledge of the Letters of the Alphabet and Phonics Instruction. *The Florida Reading Quarterly*, 38 (2), 1-8